

HERKES ÖZGÜR VE EŞİT DOĞAR

Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda
Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği ve Cinsiyet Özellikleri

İkinci Basım

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
İNSAN HAKLARI YÜKSEK KOMİSERLİĞİ

© 2019 Birleşmiş Milletler

İkinci basım: HR/PUB/12/06/Rev.1

Bu eser, hükümetler arası örgütler için hazırlanmış olan Creative Commons lisansına uygun olarak erişime açıktır ve şu adresten ulaşılabilir:

<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/igo/>.

“Bu eser, gayri resmi bir çeviri olup, tüm sorumluluk yayımcıya aittir.”

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) tarafından hazırlanan bir Birleşmiş Milletler yayınıdır.

Bu yayında kullanılan görseller ve sunum biçimleri herhangi bir ülke, yer, kent ya da bölgenin veya bunların yönetimlerinin yasal durumuna ya da sınır ve ayrımlarının kısıtlılıklarına dair Birleşmiş Milletler Sekreterliği namına herhangi bir görüş bildirilmesini amaçlamamaktadır.

Birleşmiş Milletler belgelerinin kısaltmaları büyük harfler ve rakamlarla yapılmıştır. Bu türden kısaltmalar Birleşmiş Milletler belgelerine referans verildiğini göstermektedir.

İlk basım: HR/PUB/12/06

© 2012 Birleşmiş Milletler

Dünya çapında tüm hakları saklıdır

İsveç
Sverige

Bu yayın SIDA'nın desteği ile Kaos GL tarafından yayımlanmıştır. Bu, SIDA'nın resmi görüşlerini ifade ettiği anlamına gelmez.

Kaos GL Derneği

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere - Ankara

Telefon: +90 (545) 340 82 28

Faks: +90 312 230 6277

E-posta: bilgi@kaosgldernegi.org

www.kaosgldernegi.org

www.kaosgl.org

Tasarım: Ceket Medya

Basım: Ayrıntı Basımevi

Ostim Mh 28. Cad., 2284 Sok. İvedik Organize Sanayi Bölgesi 105 / A, Ostim/Ankara

Telefon: 0312 394 55 90

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1
TANIMLAR	5
TAVSİYELERİN ÖZETİ	7
LGBTİ KİŞİLERİN İNSAN HAKLARININ KORUNMASINA DAİR DEVLETLERİN TEMEL YASAL YÜKÜMLÜLÜKLERİ	9
I. BİREYLERİN ŞİDDETEN KORUNMASI	13
A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI	14
B. KASTİ ÖLDÜRMELER	15
C. CİNSEL ŞİDDET DAHİL DİĞER ŞİDDET BİÇİMLERİ	17
D. ŞİDDETE TEŞVİK VE NEFRET SÖYLEMİ	22
E. SİĞİNMA TALEPLERİ.....	24
F. SONUÇ.....	27
II. İŞKENCE VE ZALİMANE, İNSANLIK DIŞI VE ONUR KIRICI MUAMELE VEYA CEZANIN ÖNLENMESİ	28
A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI.....	29
B. GÖZALTİ VE ALIKONULMA	30
Fiziksel ve cinsel şiddet	31
Anal muayeneler	33
Alıkonulan trans kişilerin kimliklerine saygı gösterilmesi.....	35
İzleme ve gözetim.....	36

C. TIBBİ ORTAMLAR	37
İnterseks çocuklar ve yetişkinlere yapılan cerrahi ve diğer tür müdahaleler.....	37
Trans kişilerin zorla ve istem dışı kısırlaştırılması ve tedavi edilmesi	39
Sözde “onarım terapisi”	40
SONUÇ.....	41

III. AYRIMCI KANUNLARIN FESHEDİLMESİ 43

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI.....	44
B. AYNI CİNSİYETTEN KİŞİLER ARASINDA İLİŞKİNİN SUÇ SAYILMASI	45
C. ÖLÜM CEZASI	49
D. LEZBİYEN VE BİSEKSÜEL KADINLARIN SUÇLU SAYILMASI	51
E. TRANS KİŞİLERİN SUÇLU SAYILMASI.....	52
F. LGBT KİŞİLERİ HEDEF GÖSTERMEK İÇİN KULLANILAN “SEFAHAT DÜŞKÜNLÜĞÜ”, “SERSERİLİK” VE SEKS İŞÇİLİĞİ İLE İLGİLİ KANUNLAR	53
G. SONUÇ.....	54

IV. AYRIMCILIĞIN YASAKLANMASI VE ELE ALINMASI..... 56

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI.....	58
B. BELİRLİ SORUN ALANLARI	59
C. ÇOKLU AYRIMCILIK	60
D. SAĞLIK	60
E. HASTALIK OLARAK İLAN ETME	64
F. EĞİTİM	65
G. İSTİHDAM	68

H. BARINMA	69
I. CİNSİYET KİMLİĞİNİN TANINMASI	71
J. ADALET VE ÇÖZÜM YOLLARINA ERİŞİM	74
K. AİLELER VE TOPLUM	77
L. İLİŞKİLERİN TANINMASI	77
M. SİYASAL KATILIM VE İSTİŞARE	80
N. SONUÇ.....	81
V. İFADE, BARIŞÇIL TOPLANMA VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKLARINA SAYGI GÖSTERİLMESİ	82
A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI.....	83
B. İFADE, ÖRGÜTLENME VE BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ HAKLARINA GETİRİLEBİLECEK YASAL SINIRLAMALAR	83
C. DİĞER AYRIMCI SINIRLAMALAR.....	85
D. SALDIRILARA VE TEHDİTLERE KARŞI KORUMA	87
E. ÇEVİRİMİÇİ SINIRLAMALAR.....	89
F. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ÜZERİNDE FON KISITLAMALARI	90
G. SONUÇ.....	91
VI. SONUÇ.....	92
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN İNSAN HAKLARI ÜZERİNE HAZIRLADIĞI DİĞER KAYNAKLAR.....	93

“Bütün insanlar onur ve haklar bakımından özgür ve eşit doğar.” İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde yer alan bu ifade uluslararası insan hakları hukukunun esasını oluşturur ve Birleşmiş Milletler misyonunun temelinde yer alır.

Basitçe ifade etmek gerekirse, insan hakları istinasız herkes içindir: Ayrımcılık, şiddet ve işkenceden korunma dâhil, insan haklarının korunması, saygı gösterilmesi ve yerine getirilmesi hakkına herkes kadar lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks (LGBTİ) kişiler de sahiptir.

Bu evrensel standartlara rağmen, yirmi beş yıldan fazla süreden beri Birleşmiş Milletler ve bölgesel ve ulusal insan hakları organları, dünyanın tüm bölgelerinde LGBTİ kişileri hedef alan yaygın şiddet ve istismar vakalarını belgelendirmektedir. Bu vakalar arasında acımasız dayaklar, cinsel şiddet ve cinayetler, nefrete teşvik etme, suçlu ilan etme, keyfi gözaltı ve tutuklama, gözaltında ve tıbbi ortamda istismar, yaygın damgalanma, taciz, zorbalık, işyerinde ve evde ayrımcılık ve ayrıca eğitim, sağlık, barınma ve kamu hizmetlerine erişimde ayrımcılık yer almaktadır.

Dehşet verici bu insan hakları ihlalleri sona ermelidir. Birleşmiş Milletlere Üye Tüm Devletler, yasal bağlayıcılığı olan sözleşmelerin onaylanması dâhil, evrensel insan hakları standartlarını desteklemelidir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde uygulanan şiddet ve ayrımcılık olaylarına dair endişelerini defalarca ifade etmiş ve bu konuda soruşturma yapması ve rapor hazırlaması için 2016 yılında Bağımsız bir Uzman atamıştır. Evrensel Periyodik İzleme çerçevesinde çok sayıda Üye Devlet, LGBTİ kişilere karşı şiddet ve ayrımcılıkla mücadele etmek için belli bazı taahhütlerde bulunmuştur.

Son yıllar, düzensiz gelişmelere sahne olmuştur. Artan sayıda ülkede lezbiyen, gey ve biseksüel kişiler açısından ilerleme kaydedilirken, trans kişilerin haklarına ilişkin daha sınırlı ilerleme olmuş, interseks kişilerin haklarının korunması ile ilgili bilinç artmasına rağmen, az sayıda somut tedbir alınmıştır. Bazı ülkelerde nefret söyleminde artış, ayrımcı mevzuatın genişletilmesi ve keyfi tutuklamalar, şiddet ve ayrımcılık vakalarında artış gibi endişe verici aksamalar meydana gelmiştir.

Bu yayının ilk basımı, Birleşmiş Milletler ve Üye Devletlerde LGBT kişilere karşı yapılan insan hakları ihlallerine dair bilincin giderek arttığı 2012 yılında yapılmıştır. Gözden geçirilmiş ve güncellenmiş olan bu basım, Birleşmiş Milletler ile bölgesel ve ulusal insan hakları organlarının kararları dâhil, 2012 yılından beri meydana gelen gelişmeleri dikkate almaktadır. Uluslararası insan hakları standartları ve yetkili organların yayınladığı yönlendirmeler doğrultusunda, Üye Ülkelerin LGBTİ kişilerin haklarına ilişkin yasal yükümlülüklerinin kaynağı ve kapsamının belirtildiği bu basımda ayrıca, interseks kişilerin hakları ile ilgili tavsiyeler de ilk defa yer almaktadır.

Gözden geçirilmiş bu raporun; cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde şiddet ve ayrımcılığı sona erdirmek üzere Devletler, ulusal insan hakları kurumları, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşların güçlerini birleştirmesine yardımcı olacağına eminim.

Michelle Bachelet
Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri

“İnsanlar cinsel yönelimleri, cinsiyet kimlikleri ya da cinsiyet özellikleri temelinde suçlu sayıldığı ve önyargı ve şiddet ile karşılaştığı sürece, bu ihlallere son verme çabalarımızı iki katına çıkarmamız gerekir.”

*Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres,
25 Eylül 2018*

Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin (LGBT¹) insan haklarına yönelik uluslararası gözetimin artması için gösterilen çabalar, 2016 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi’nin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğe dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin özel bir mekanizma - Bağımsız Uzman - oluşturma kararı ile dönüm noktasına ulaştı. Bağımsız Uzmanın, LGBT kişilere karşı insan hakları ihlallerini soruşturmak ve rapor etmek, bu bağlamda uygulanabilir uluslararası insan hakları belgelerine gösterilen uyumu değerlendirmek ve uygun olduğunda Devletlere ve diğer paydaşlara tavsiyeler vermek gibi pek çok görevi bulunmaktadır.² Bağımsız Uzman, kendi görev yetkileri bağlamında bir ölçüye kadar bu konuları ele almış olan özel mekanizmalar ve sözleşme denetleme organları gibi mevcut pek çok Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarının çalışmalarını temel alarak çalışmalarını bunların üzerine inşa eder.

Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminde insan hakları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konusuna yıllardır giderek artan ilgiyi takiben bu özel mekanizma kurulmuştur. 2011 ve 2014 yıllarında İnsan Hakları Konseyi, LGBT kişilere yönelik şiddet ve ayrımcılık ile ilgili endişelerini belirttiği bazı kararlar alarak, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nden bu konuda rapor hazırlamasını istedi. Yüksek Komiserliğin 2012 ve 2015 yıllarında yayımlanan iki raporunda,³ cinsel

¹ Rapor boyunca lezbiyen, gey, biseksüel ve trans terimleri kullanıldı ve bu terimler sıklıkla ‘LGBT’ olarak kısaltıldı. Bu terimler küresel ölçekte anlam taşısa da farklı kültür ve dillerde heteroseksüel olmayan davranış, ifade, kimlik ya da ilişkileri, doğumda atanan cinsiyetten farklı olan cinsiyet kimliği ve ifadesi ve ikilik üzerinden işlemeyen cinsiyet ifadelerini ve kimliklerini tarif etmek için başka terimler de (örneğin queer, hijra, meti, lala, skesana, motsoalle, mithli, kuchu, kawein, travesti, muxé, fa’afafine, fakaleiti, hamjensgara, ve Two-Spirit) kullanılmaktadır.

² Bakınız İnsan Hakları Konseyinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin 32/2 sayılı kararı, 2016, parag.3 ve www.ohchr.org/en/issues/sexualorientationgender/pages/index.aspx.

³ Bakınız Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komiserliği raporları ““Discriminatory Laws and Practices and Acts of Violence against Individuals Based on their Sexual Orientation and Gender Identity” (A/

yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle tüm bölgelerde LGBTİ kişilere⁴ karşı uygulanan, istihdam, sağlık, eğitimde ayrımcılıktan bu kişilere suçlu muamelesi yapmaya, hedefe yönelik fiziksel saldırı ve hatta öldürmelere kadar geniş bir yelpazede olduğu görülen sistematik şiddet ve ayrımcılığın örüntüsü ortaya konuldu. Bu raporda, LGBTİ kişilere yönelik insan haklarının korumasının daha fazla kuvvetlendirilmesi için Devletlere yönelik tavsiyeler yer almaktadır.

Son yıllarda interseks kişilerin insan haklarına gösterilen ilgi ve bu konudaki farkındalıkta artış olmuştur. İnterseks kişilere karşı insan hakları ihlallerinin sona erdirilmesine dair ilk Birleşmiş Milletler Uzmanlar toplantısının Eylül 2015'te düzenlenmesi ve Ekim 2016'da Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları uzmanlarının interseks çocuklara yönelik insan hakları ihlallerinin yasaklanması için hükümetlere ortak çağrıda bulunması ile bir dönüm noktasına ulaşıldı.⁵ Birleşmiş Milletler özel mekanizmaları ve sözleşme denetleme organları, interseks kişilere yönelik istismarlar hakkındaki endişelerini giderek daha fazla ifade ederek, Devletlerin bu konuların üzerine gitmesini tavsiye etmektedir.

Devletlerin, LGBTİ kişilerin insan haklarını güvence altına almaya ilişkin yasal yükümlülükleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve uluslararası teamül hukukuna dayalı olarak uluslararası insan hakları hukukunda belirlenmiştir. Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ya da cinsiyet özelliklerine⁶ bakılmaksızın herkesin, yaşam hakkı, kişi güvenliğinin ve özel yaşamının korunması hakkı, işkenceye, keyfi tutuklama ve gözaltına maruz bırakılmama hakkı, ayrımcılığa uğramama hakkı, kanun önünde eşit olma hakkı ve ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı gibi uluslararası insan hakları hukukunda tanımlanan korumalardan yararlanma hakkı vardır.

Bu raporun amacı, Devletlerin LGBTİ kişilere yönelik temel yükümlülüklerini belirtmek ve Birleşmiş Milletler mekanizmalarının bu bağlamda uluslararası hukuku nasıl uyguladığını açıklamaktır. Birleşmiş Milletler insan hakları sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmalar, yirmi yılı aşkın bir süredir LGBTİ kişilerin ve son zamanlarda interseks bireylerin uğradıkları insan hakları

HRC/19/41), ve "Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity" (A/HRC/29/23), 2015.

4 Raporu, LGBT ve LGBTİ kısaltmaları, spesifik referanslarına bağlı olarak mümkün oldukça uygun yerlerde kullanılmıştır. Metnin interseks kişilere istinaden uygun ya da doğru olmayan yerlerinde LGBTİ kısaltmasının kullanımından kaçınılmıştır.

5 Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları uzmanları, "End violence and harmful medical practices on intersex children and adults," 24 Ekim 2016, www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20739&LangID=E.

6 Üye Devletler, Birleşmiş Milletler kuruluşları, bölgesel mekanizmalar ve sivil toplum örgütleri, interseks kişilerin maruz kaldığı insan hakları ihlallerinin hangi ayrımcılık temelinde yapıldığını tarif etmek için "cinsiyet özellikleri", "interseks statüsü" ve "bedensel çeşitlilik" gibi farklı terimler kullanır. Bu raporda "cinsiyet özellikleri" terimi kullanılmaktadır.

ihlallerini belgelendirerek Devletlerin uluslararası insan hakları hukukuna uygunluğunu analiz etmektedir. Raporun ilerleyen bölümlerinde, Devletlerin temel insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmesine yardım etmek için söz konusu mekanizmaların sunduğu bulgular ve tavsiyeler özetlenmektedir.

Bu rapor, Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanlarının çalışmalarında bugüne dek en sıklıkla rastlanan konuları ele alan beş temel bölümden oluşmaktadır. Her bölümde Devletlerin yükümlülüğü ile ilgili uluslararası insan hakları hukuku ve insan haklarına ilişkin sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmaların görüşleri yer almaktadır. Raporda, sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmaların raporlarından alınan ve yaşanmış istismar türlerine dair örnekler veren alıntılara yer verilmekte ve yaygın şiddet ve ayrımcılık koşullarına ilişkin genel bir açıklama yapılmaktadır. Her bölüm sonunda Devletlere yönelik tavsiyelerin bir özeti yer almaktadır.

Bu rapor, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) tarafından 2012 yılında yayınlanan ilk basımından sonra Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarının tavsiyeleri ve içtihadında yer alan gelişmeler doğrultusunda güncellenerek yeniden düzenlenmiştir. *Living Free and Equal* isimli kardeş yayında LGBTİ bireylerin insan haklarının sağlanmasına ilişkin Devlet uygulamaları incelenmektedir.⁷

İnsanların cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde korunması için LGBTİ kişilere yönelik yeni ya da özel hakların oluşturulması gerekmez. Ancak, evrensel olarak uygulanabilir olan ayrımcılığa uğramama garantisini mevcut hakların temin edilmesini gerektirir. Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılık yasağı uluslararası insan hakları hukuku ile sınırlı değildir. Çoğu ülkede mahkemeler, bu tür ayrımcılığın yerel hukuku da ihlal ettiği yönünde karar almıştır.

Bu konular, Amerikalılar arası İnsan Hakları Komisyonu, Afrika İnsan Hakları ve Halkların Hakları Komisyonu ve Avrupa Konseyi dâhil, bölgesel insan hakları sistemleri ve çoğu Birleşmiş Milletler kuruluşu⁸ tarafından ele alınmıştır. Bunun sonucunda, LGBTİ kişilerin insan haklarının desteklenmesi ve korunması amacıyla ortak normatif yaklaşımların vurgulanması ve iyi uygulamaların paylaşımı sayesinde Birleşmiş Milletler ve bölgesel uzmanların bu konudaki

⁷ OHCHR, *Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people* erişim adresi: (New York ve Cenevre, Birleşmiş Milletler, 2016). www.ohchr.org/Documents/Publications/LivingFreeAndEqual.pdf.

⁸ LGBTİ bireylere karşı şiddet ve ayrımcılığın sona ermesi için Birleşmiş Milletler ortak açıklaması, 2015: erişim adresi www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/JointLGBTIstatement.aspx.

işbirliği artmıştır.⁹ Bu endişeleri ele almak sadece yasal bir yükümlülük değildir: Birleşmiş Milletler üyesi Devletlerin önemli çoğunluğunu oluşturan yüz on beşten fazla Devlet, Evrensel Periyodik İzleme bağlamında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığı ele almak için gönüllü taahhütlerde bulunmuştur.

Ayrımcılık yapmama ilkesi pek çok konuda karşımıza çıkmaktadır ve Devletlerin yükümlülükleri acil ve kaçınılmazdır. Basitçe ifade etmek gerekirse, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, ya da cinsiyet özelliklerine dayalı olarak insanlara haklardan yararlanma konusunda ayrımcılık yapılamaz. Yüksek Komiser'in de belirttiği üzere "LGBTİ kişilerin hakları için yapılan mücadele, insan hakları mücadelesinin temel bir parçasıdır."¹⁰

⁹ Bakınız örneğin "Ending violence and other human rights violations based on sexual orientation and gender identity: A joint dialogue of the African Commission on Human and Peoples' Rights, Inter-American Commission on Human Rights, and United Nations", 2016, erişim adresi: www.ohchr.org/Documents/Issues/Discrimination/Endingviolence_ACHPR_IACHR_UN_SOGI_dialogue_EN.pdf.

¹⁰ 25 Eylül 2018 tarihinde Birleşmiş Milletler merkezinde düzenlenen LGBTİ Kişilere Karşı Şiddet konusunda Üst Düzey LGBT Ana Grup Etkinliğinde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Michelle Bachele'in yaptığı konuşmadan alıntı.

TANIMLAR¹¹

Cinsiyet kimliği

Cinsiyet kimliği kişinin kendi cinsiyetine dair derinden hissettiği ve deneyimlediği duyguyu yansıtır. Çoğu kişi genel kimliğinin bir parçası olarak cinsiyet kimliğine sahiptir. Bir kişinin cinsiyet kimliği kendisine doğumda atanan cinsiyet ile uyumlu olabilir ya da olmayabilir. Trans ve transgender geniş bir yelpazeye yayılan cinsiyet ifade ve kimliklere sahip kişileri tarif etmek için kullanılan şemsiye terimler olup, transseksüel bireyler, cross-dressers (Ç.N.), kendilerini üçüncü cinsiyet olarak tanımlayan kişiler, kendilerini erkek/kadın şeklindeki ikili sistemin dışında tanımlayanlar ve görünüşü ile özellikleri atipik cinsiyet olarak algılanan ve doğumda kendilerine atanan cinsiyetten farklı bir cinsiyet duygusu olan diğer kişiler de bu yelpazede yer alır. Bazı trans kişiler bedenlerini cinsiyet kimlikleri ile uyumlu hale getirmek için ameliyat olmak ister ya da hormon alır; bazıları ise bunu yapmaz. Trans kişilerin farklı cinsel yönelim ve cinsiyet özellikleri olabilir. Natrans/ Cisgender (bazen cis olarak kısaltılır) cinsiyet duygusu doğumda atanan cinsiyet ile uyumlu olan kişileri tarif etmek için kullanılan bir terimdir. Bazı kişiler kendilerini cinsiyetsiz olarak tanımlar ve/veya sabit bir cinsiyet kimliği fikrini reddeder.

Cinsiyet ifadesi

Cinsiyet ifadesi giyiniş, konuşma tarzı ve tavırlar gibi eylem ve görünüş ile cinsiyetimizi ifade etme şeklidir. Bir kişinin cinsiyet ifadesi her zaman biyolojik cinsiyeti, cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimi ile bağlantılı değildir.

İnterseks/Cinsiyet özellikleri

Cinsiyet özellikleri, genital organlar ve diğer üreme anatomisi, kromozomlar ve hormonlar ve ergenlikten kaynaklanan ikincil fiziksel

¹¹ Birleşmiş Milletlerin Eşit ve Özgür kampanyasının internet sitesi ve bilgi notlarından uyarlanmıştır. (Bu raporun "Birleşmiş Milletler'in İnsan Haklarına İlişkin Ek Kaynakları" bölümüne bakınız.)

Ç.N. Cross-Dresser (CD): En yaygın anlamıyla, kendisini doğumda atanan cinsiyetiyle tanımlayan ve bundan farklı bir cinsiyetle özdeşleştirilen kıyafetler giymekten keyif alan kişileri tarif etmektedir. Bu pratik cinsiyet ifadesinin bir şeklidir ve pek çok kişi için benliklerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Erotik bir eylemle ilişkilendirilmesi şart olmadığı gibi, kişinin cinsel yönelimine dair bir gösterge de olmayabilir. Kişiler kendilerini bu şekilde tanımlamadan onlar için "cross-dresser" tabirinin kullanılmaması gerekir.

özellikler dâhil, her kişinin cinsiyet ile ilgili fiziksel özelliklerine atıfta bulunur. İnterseks kişiler, erkek ya da kadın bedenlere ilişkin normatif tanımlara uymayan fiziksel cinsiyet özelliklerine doğuştan sahip kişilerdir. Bazı interseks kişiler için bu özellikler doğuştan bellidir, bazıları için ise daha sonra genellikle de ergenlik zamanında ortaya çıkar. İnterseks kişilerin farklı cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri olabilir.

Cinsel yönelim

Cinsel yönelim bireyin diğer kişilere karşı fiziksel, romantik ve/veya duygusal çekimi ile ilgilidir. Çoğu kişinin, kimliğinin bir parçası olarak cinsel yönelimi vardır. Gey erkekler ve lezbiyen kadınlar kendileri ile aynı cinsiyete sahip kişilerden etkilenir. Heteroseksüel kişiler kendilerinden farklı cinsiyete sahip kişilerden etkilenir. Biseksüel kişiler (bazen kısaca “bi” olarak kullanılır) aynı ya da karşı cinsiyete sahip kişilerden etkilenir. Lezbiyen, gey ve biseksüel bireylerin farklı cinsiyet kimliği ya da cinsiyet özellikleri olabilir.

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri aynı şeyler değildir. Her biri, kişinin farklı ama kesişen unsurlarıdır. İnsanların kendileri ile ilgili kullandıkları terim, isim ve zamir seçimlerine saygı gösterilmelidir.

Bu raporda genel olarak lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks terimleri kullanılmakla birlikte, raporda vurgulanan uygulamalar, eksiklikler ve zorlukların çoğu, başka terimler kullanan ya da kendilerini başka terimlerle tanımlayan kişilere karşı cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine dayalı şiddet ve ayrımcılık ile de ilgilidir.

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks kişilerin karşılaştığı zorluklar farklı olsa bile, erkek/kadın şeklindeki ikili sistem dâhil hâkim cinsiyet normları ve rollerine karşı çıkan kimlik, ifade, davranış ya da bedenlere sahip oldukları için insan haklarının ihlal edilmesi riski aynıdır.

Farklı nüfuslara ait lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks kişiler, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve/veya cinsiyet özellikleri temelinde yapılan insan hakları ihlalleri ile mücadele etmenin yanı sıra, renk, etnik köken, cinsiyet, engellilik, yaş, göçmenlik statüsü, aile statüsü, uyruk, din, sağlık durumu, gelir düzeyi ve diğer sebeplerden dolayı çoklu ve kesişen ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmaktadır. Gerçekten de, bu tür etkenlerin aynı anda bulunduğu ve birbirini etkilediği durumlarda şiddet ve ayrımcılık daha yaygındır.

TAVSİYELERİN ÖZETİ

— Beş Adım —

- 1. LGBTİ kişilerin şiddetten korunması.** Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri, nefret suçları ile ilgili kanunlarda koruma altında bulunan kategoriler arasında yer almalıdır. Şiddet eylemlerinin uygun şekilde kayıt altına alınarak soruşturulması, failer hakkında kovuşturma yapılması ve mağdurların ise tazmin edilmesi sağlanmalıdır. Bireyin cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ya da cinsiyet özellikleri nedeniyle maruz kaldığı zulmün sığınma talebi için geçerli bir durum olabileceği tanınmalıdır.
- 2. LGBTİ kişilerin işkence ve kötü muamele görmesinin önlenmesi.** Onur kırıcı fiziksel muayeneler, sözde “onarım” terapileri, trans kişilerin zorla kısırlaştırılması ve interseks çocuklar ile yetişkinlere rızaları olmadan tıbbi bakımdan gereksiz müdahalenin yapılması dâhil, işkence ve kötü muamele önlenmelidir. Bu türden fiiller yasaklanmalı ve soruşturulmalı, failer cezalandırılmalı ve mağdurlara tazmin sağlanmalıdır. Özgürlükten yoksun bırakılma yerlerinin bağımsız organlar tarafından düzenli olarak izlenmesi sağlanmalıdır. Kolluk görevlilerine ve sağlık hizmeti sunanlara gerekli eğitimler verilmelidir.
- 3. LGBT kişileri suçlu sayan kanunların iptali.** Aynı cinsiyetten kişiler arasında rıza göstererek kurulan ilişkileri ve cinsiyet kimliğinin ifadesini suç sayan kanunlar ile bireyi gerçek ya da algılanan cinselliği ya da ifadesi ya da cinsel yönelimi temelinde taciz etmek, keyfi olarak alıkoymak, kovuşturmak ve ayrımcılık yapmak için kullanılan diğer kanunlar gibi LGBT kişileri suçlu sayan kanunlar iptal edilmelidir. Bireyler cinsel yönelim, cinsiyet kimlik ya da ifadeleri nedeniyle tutuklanmamalı ve gözaltına alınmamalıdır.
- 4. Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığın yasaklanması ve ele alınması.** Kapsamlı mevzuat ve politikaların yürürlüğe sokulması ile cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılık yasaklanmalıdır. Aynı cinsiyete sahip çiftler ve çocukları ayrımcılık yapılmadan yasal olarak tanınmalıdır ve trans kişilerin taciz edici şartlar aranmadan basit bir idari süreç ile cinsiyet kimliklerinin yasal olarak tanınması sağlanmalıdır. Temel hizmetlere, eğitim, istihdam, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılık yapılmaması temin edilmelidir. LGBTİ kişileri hasta ya da bozukluğu olan kişiler olarak etiketleyen eski tıbbi sınıflandırmalar yeniden düzenlenmelidir. LGBTİ kişilerin damgalanması ve ayrımcılığa uğramasını engellemek üzere, kamu görevlileri ve toplum için eğitim, öğretim ve bilinç arttırıcı faaliyetler düzenlenmelidir. LGBTİ kişilere kendi haklarını etkileyen mevzuat ve politikalar hakkında danışılmalıdır.
- 5. LGBTİ kişilerin ifade, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının teminat altına alınması.** Bu haklara getirilen sınırlamalar, ayrımcılık yasağı dâhil uluslararası insan hakları hukukuna uyumlu olmalıdır. İnsan hakları savunucuları gibi ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullanan bireyler, kamu görevlileri ve özel kişiler tarafından uygulanan şiddet ve ayrımcılığa karşı korunmalı ve bu tür fiiller kovuşturulmalıdır.

LGBTİ KİŞİLERİN İNSAN HAKLARININ KORUNMASINA DAİR DEVLETLERİN TEMEL YASAL YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Uluslararası insan hakları hukuku; evrimsellik, eşitlik ve ayrımcılık yapmama gibi temel ilkeler çerçevesinde uygulanır; bu ilkelerin yer aldığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 1. Maddesinde belirtildiği gibi “Bütün insanlar onur ve haklar bakımından özgür ve eşit doğar.”¹² Bu temel ilkeler, ayrımcılığa karşı ucu açık hükümler içeren¹³ ve cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelli ayrımcılığı da kapsadığı şeklinde yorumlanan pek çok uluslararası insan hakları sözleşmeleri vasıtasıyla da tekrar doğrulanmıştır.¹⁴

Devletler kendi yetki alanlarında LGBTİ kişiler dâhil tüm bireylerin insan haklarına saygı göstermek, korumak ve insan haklarını temin etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülükler arasında haklardan yararlanılmasına müdahale etmekten kaçınma; devlet kurumları, devlet görevlileri, özel kurumlar ve bireyler tarafından yapılan istismarları engelleme; bu tür istismarların izlenmesi, soruşturulması ve istismarlar ile mücadele edilmesi ve mağdurların tazmin edilmesi yer alır. Devletler ayrıca pro-aktif davranarak şiddet, ayrımcı tutum ve uygulamalar gibi insan haklarından yararlanılması önündeki engeller ile mücadele etmelidir. Bu bağlamda; eğitim, öğretim ve kamuyu bilgilendirme kampanyaları aracılığıyla damgalama ve önyargı konusunda adımlar atılmalıdır. Devletler ayrıca LGBTİ kişilere karşı şiddet ve ayrımcılık olayları hakkında veri toplamalı, verileri analiz etmeli, yayımlamalıdır ve politik yanıt geliştirilmesi sürecinde LGBTİ topluluklarını temsil eden örgütler ile işiştare etmelidir.

¹² İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1. madde

¹³ Bakınız örneğin Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme; madde 2(1) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, madde 2; Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde 2, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, maddeler 1 ve 7.

¹⁴ Bakınız örneğin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorumlar No. 20 (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 27, ve No. 22 (E/C.12/GC/22), 2016, parag. 9, 23; Toonen -Avustralya davası, İnsan Hakları Komitesi, Başvuru No. 499/1992 (CCPR/C/50/D/499/1992), parag. 8.7; Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorumlar No. 4 (CRC/GC/2003/4), 2003, parag. 6, ve No. 9 (CRC/C/GC/9), 2007, parag. 8; İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorumlar No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 21, ve No. 3 (CAT/C/GC/3), 2012, parag. 32, 39.

Sözleşme izleyen organlar ve özel mekanizmalar dâhil Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları, LGBTİ kişilerin haklarının ihlal edilmesi konusuna defalarca dikkat çekmiş ve Devletlerin uluslararası insan hakları hukuku uyarınca bu alanda yükümlülüklerini yerine getirmesi için tavsiyelerde bulunmuştur.¹⁵ Örneğin, Medeni ve Siyasal Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmeye gösterilen uyumun izlenmesi için Devletler tarafından görevlendirilen ve Birleşmiş Milletler uzmanlarından oluşan bir organ olan İnsan Hakları Komitesi, çoğu sonuç gözleminde, sözleşmede belirtildiği gibi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine bakılmaksızın herkesin eşit haklardan yararlanmasını teminat altına almaları için Taraf Devletlere defalarca çağrıda bulunmuş ve LGBTİ kişilere yönelik şiddet ve ayrımcılığın üzerine gitmeleri için Devletleri teşvik etmiştir.¹⁶ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine gösterilen uyumu izleyen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, sözleşmenin ayrımcılık yasağına ilişkin sağladığı teminatın cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve interseks statüsünü de kapsadığını teyit etmiştir.¹⁷ Komite; cinsel sağlık ve üreme sağlığı, iş, su, sosyal güvenlik ve sağlık ile ilgili haklara dair genel yorumlarında ve ayrımcılık yasağı teminatının genel anlamına dair genel yorumunda bunu teyit etmiştir.¹⁸ Çocuk Hakları Komitesi de Çocuk Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesini yorumlarken, ayrımcılığa uğramama hakkının cinsel yönelim,¹⁹ cinsiyet kimliği²⁰ ve interseks statüsü²¹ / cinsiyet özelliklerini²² de kapsadığını belirtmiş

¹⁵ Bakınız örneğin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 20 (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 32; Young -Avustralya davası, İnsan Hakları Komitesi, Başvuru No. 941/2000 (CCPR/C/78/D/941/2000), parag. 10.4; X -Kolombiya davası, İnsan Hakları Komitesi, Başvuru No. 1361/2005 (CCPR/C/89/D/1361/2005), parag. 9; Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 13 (CRC/C/GC/13), 2011, parag. 60 ve 72(g); İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorumlar No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 21, ve No. 3 (CAT/C/GC/3), 2012, parag. 32 ve 39; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Tavsiye No. 33 (CEDAW/C/GC/33), 2015, parag. 8.

¹⁶ Bakınız örneğin, İnsan Hakları Komitesinin Ekvator Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/ECU/CO/6) 2016, parag. 11-12; Venezuela Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/VEN/CO/4), 2015, parag. 8; Avusturya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/AUT/CO/5), 2015, parag. 11-12; Kore Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KOR/CO/4), 2015, parag. 13; Irak (CCPR/C/IRQ/CO/5), 2013, parag. 12(d); Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/CHL/CO/5), 2009, parag. 16.

¹⁷ Giriş bölümünde belirtildiği gibi, interseks kişilerin insan hakları ihlallerine maruz kaldığı ayrımcılık temellerini tarif etmek için farklı terimler kullanılmaktadır. Bu raporda genellikle "cinsiyet özellikleri" terimi kullanılmıştır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi yakın tarihli Genel Yorumlarında "interseks statüsü" terimini kullanmıştır.

¹⁸ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorumlar No. 23 (E/C.12/GC/23), 2016, parag. 11, 48, 65(a); No. 22 (E/C.12/GC/22), 2016, parag. 23; No. 20 (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 32; No. 19 (E/C.12/GC/19), parag. 29; No. 18 (E/C.12/GC/18), 2006, parag. 12(b); No. 15 (E/C.12/2002/11), 2003, parag. 13; No. 14 (E/C.12/2000/4), 2000, parag. 18.

¹⁹ Çocuk Hakları Komitesi, 4 sayılı Genel Yorum (CRC/GC/2003/4), 2003, parag. 6; ve No. 3 (CRC/GC/2003/3), 2003, parag. 8.

²⁰ Çocuk Hakları Komitesi, 13 sayılı Genel Yorum 13 (CRC/C/GC/13), 2011, parag. 60 ve 72(g); ve No. 15 (CRC/C/GC/15), 2013, parag. 8.

²¹ Çocuk Hakları Komitesi, 20 sayılı Genel Yorum (CRC/C/GC/20), 2016, parag. 34.

²² Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları uzmanlarının ortak bildirimi, "End violence and harmful

ve LGBTİ olan veya olduğu düşünülen çocukların uğradığı hak ihallerini sıklıkla ele almıştır.²³ İşkenceye Karşı Komite, Devletin yükümlülüklerinin cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ya da cinsiyet özelliklerine bakılmaksızın herkes için geçerli olduğunu vurgulamış ve Devletlerin LGBTİ kişilere karşı işkence ve kötü muameleyi önleme ve ele alma yükümlülüğünü tekrar doğrulamıştır.²⁴ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, tüm ayrımcılık biçimlerinin kesişimsel olma niteliğini vurgulayarak, lezbiyen, bi, trans ve interseks kadınlara karşı insan hakları ihalleri üzerinde durmuştur.²⁵ Göçmen İşçiler Komitesi, LGBT kişileri hedef alan şiddet olayları ve göçmenlik ile ilgili hükümlerde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık yapıldığına dair endişesini ifade etmiştir.²⁶ Engelli Hakları Komitesi, engelli LGBTİ kişilere karşı ayrımcılık yapılması, interseks çocukların kısırlaştırılması ve onlara yönelik diğer müdahaleler hakkında endişesini belirtmiştir.²⁷ Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Afrika kökenli LGBTİ kişilerin maruz kaldığı ayrımcılığa ilişkin endişesini ifade etmiştir.²⁸

Devletin LGBTİ kişilerin insan haklarını temin etme, koruma ve insan haklarına saygı gösterme yükümlülükleri sadece sözleşmelerden değil, aynı zamanda uluslararası teamül hukukundan kaynaklanır. İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezanın mutlak yasağı gibi uluslararası hukukun üstün normları da buna dâhildir.²⁹ Bazı Birleşmiş Milletler ve diğer insan hakları uzmanları ayrıca, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi

medical practices on intersex children and adults”, 24 Ekim 2016, erişim adresi: www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20739&LangID=E.

²³ Age.

²⁴ Age. Bakınız ayrıca, İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 21; ve Genel Yorum No.3 (CAT/C/GC/3), 2012, parag. 32, 39.

²⁵ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Tavsiyeler No. 28 (CEDAW/C/GC/28), 2010, parag. 18, ve No. 33 (CEDAW/C/GC/33), 2015, parag. 8. Bakınız ayrıca Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Kırgızistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/KGZ/CO/4), 2015; Ekvador Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ECU/CO/8-9), 2015; Danimarka Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/DNK/CO/8), 2015; Hindistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/IND/CO/4-5), 2014; Kamerun Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/CMR/CO/4-5), 2014.

²⁶ Bakınız örneğin, Göçmen İşçiler Komitesinin Jamaika Hakkında Sonuç Gözlemleri, (CMW/C/JAM/CO/1), 2017, parag. 62 ve Belize ile ilgi Sonuç Gözlemleri (CMW/C/BLZ/CO/1), 2014, parag. 18-19.

²⁷ Bakınız örneğin, Engelli Hakları Komitesinin Kanada hakkında Sonuç Gözlemleri, (CRPD/C/CAN/CO/1), 2017, parag. 19, Litvanya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/LTU/CO/1), 2016, parag. 15-16, Uganda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/UGA/CO/1), 2016, parag. 8-9, Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/CHL/CO/1), 2016, parag. 42.

²⁸ Bakınız örneğin, Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin Uruguay Hakkında Sonuç Gözlemleri (CERD/C/URY/CO/21-23), 2017, parag. 27; Almanya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CERD/C/DEU/CO/19-22), 2015, parag. 16.

²⁹ Bakınız örneğin, İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 1 ve İşkenceye Karşı Özel Raportörün hazırladığı Rapor (A/HRC/25/60), 2014, parag. 40.

ve cinsiyet özellikleri ile ilgili uluslararası insan hakları hukukunun uygulanışına ilişkin Yogyakarta İlkeleri üzerinde durmuştur.³⁰

Bir sonraki bölümde, Devletlerin mevcut uluslararası insan hakları normları ve standartları temelinde LGBTİ kişilerin insan haklarını temin etmek, korumak ve insan haklarına saygı göstermek için yerine getirmesi gereken beş temel yükümlülük daha detaylı olarak incelenmektedir.

³⁰ Yogyakarta İlkeleri, 2006 ve Yogyakarta İlkeleri artı 10, 2017.

I. BİREYLERİN ŞİDDETEN KORUNMASI

LGBTİ kişilere karşı nefret saikli şiddet; polis, özel kişiler, aileler, organize gruplar ya da aşırılıkçı örgütler gibi hem Devlet hem de Devlet dışı aktörler tarafından uygulanmaktadır. Devlet makamlarının bu tür şiddeti soruşturmaması ve cezalandırmaması, Devletlerin, aşağıda yer alan listede belirtilenler dâhil olmak üzere, uluslararası insan hakları norm ve standartları tarafından garanti edilen yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkını koruma yükümlülüklerinin ihlalidir. Şiddet veya kötü muamele anlamına gelen ölüm cezası ve şiddetin uygulanması ise ilerleyen bölümlerde ele alınmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 3: Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı vardır.

Madde 14(1): Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme

Madde 6: Her insanın doğuştan gelen yaşama hakkı vardır. Bu hak yasalar ile korunacaktır. Hiç kimsenin yaşamı keyfi olarak elinden alınamaz.

Madde 9: Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı vardır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Madde 19(1): Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ebeveyni ya da ebeveynleri, yasal vasi veya vasileri ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken her türlü bedensel veya zihinsel şiddet, yaralanma ya da istismar, ihmal ya da ihmalkâr muamele, cinsel istismar dâhil sömürü ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

İşkenceye Karşı Sözleşme

Madde 3(1): Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.

Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşme

Madde 33(1): Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.

Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına dair Bildirge

Madde 4: Devletler kadınlara yönelik şiddeti kınamalı ve önlenmesine yönelik yükümlülüklerinden kaçınmak için hiçbir adeti, geleneği veya dinsel düşünceyi ileri sürmemelidir. Devletler tüm uygun yolları kullanarak ve gecikmeksizin kadınlara yönelik şiddeti önlemeye yönelik bir politika izlemek zorundadır.³¹

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Devletlerin şiddet eylemlerini önlemek ve şiddet eylemlerine müdahale etmek için gerekli tedbirleri almak ve aynı zamanda bireyleri yaşamlarına ya da bedensel bütünlüklerine yönelik Devlettten ya da özel aktörlerden kaynaklanan öngörülebilir tehditlere karşı korumak ile yükümlü olduklarını vurgulamıştır.³² Tüm bölgelerde LGBTİ kişiler, bilhassa özel aktörler tarafından, hedefe yönelik şiddete uğrama riski altındadır. Bu tür şiddet, fiziksel ya da psikolojik olabilir (cinayet, dayak, insan kaçırma, tecavüz ve cinsel saldırı, tehdit, zorlama ve özgürlüğünden keyfi olarak yoksun bırakma gibi).³³ LGBTİ kişilere karşı şiddet aile ortamında da görülür ve aile fertleri tarafından uygulanan fiziksel saldırı ve cinsel şiddet ile kültür, din ve gelenek adına uygulanan şiddet de buna dâhildir.³⁴ Cinsiyet normlarına karşı çıktığı düşünülen kişileri cezalandırma arzusu ile yapılan bu saldırılar, toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet biçimidir. LGBTİ kişiler ayrıca tıbbi ortamlarda ve alıkonulma yerlerinde şiddet ve kötü muameleyle uğramaktadır (bkz. II. Bölüm).

³¹ Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına dair Bildirge (A/RES/48/104), 1993, madde 4.

³² İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35 (CCPR/C/GC/35), 2014, parag. 9.

³³ Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına dair Bildirgenin 2. Maddesine göre, ev içi şiddet, topluluk içi şiddet ve nerede olursa olsun devlet tarafından işlenen veya göz yumulan fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet, kadına karşı şiddet tanımına girer.

³⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 66; Din ya da inanç özgürlüğüne ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/68/290), 2013, parag. 38; Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/20/16/Add.4), 2012, parag. 20; İran İslam Cumhuriyetinde insan haklarına ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/22/56), 2013, parag. 70; Göçmenlerin haklarına ilişkin Özel Raportörün Katar misyonu hakkında Raporu (A/HRC/26/35/Add.1), 2014, parag. 19.

B. KASTİ ÖLDÜRMELER

İnsan yaşamını koruma yükümlülüğü uyarınca Devlet, mağdurun cinsel yönelim, cinsiyet kimlik ya da cinsiyet özellikleri temelinde hedef alındığı durumlar dâhil, kişilerin kamu veya özel kişiler tarafından yaşam hakkından yoksun bırakılmasını önlemek, cezalandırmak ve tazmin etmek için gereken özeni göstermelidir.³⁵ Uluslararası hukuk uyarınca Devletlerin, hukuk dışı infazları önleme, soruşturma ve sorumluları adalete teslim etme yükümlülükleri vardır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Devletlerden “yetkileri altına giren herkesin yaşam hakkını korumasını” ve mağdurun cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği sebebiyle işlenenler dâhil tüm cinayetlerin derhal ve derinlemesine soruşturulmasını istemiştir.³⁶ Devletin bu konuda gereken özeni göstermemesi uluslararası hukuk uyarınca yükümlülüklerinin ihlali anlamına gelir.

Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği sebebiyle öldürülen kişiler insan hakları sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmalar tarafından belgelenmektedir.³⁷ Örneğin, Uruguay davasında, İnsan Hakları Komitesi;

*... cinsiyet kimliğine dayalı şiddet örüntüsünün bir göstergesi olduğu anlaşılan koşullar altında en az beş transseksüel kadının şiddet uygulanarak ölümü karşısında dehşet duyduğunu ifade etmiştir.*³⁸

Kadınlara Karşı Şiddete İlişkin Özel Raportör, toplumsal cinsiyetle ilgili cinayetlere dair bir raporunda, LGBTİ kişilerin “ev içi cinayetten, ‘toplumsal temizlik’ olarak bilinen ve kamuya açık alanlarda işlenen cinayetlere kadar şiddet içeren pek çok suç türüne karşı özellikle savunmasız” olduğunu belirtmiştir³⁹. Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportör, cinsel yönelim ya da cinsiyet

³⁵ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorumlar 6, 1982, ve No. 31, 2004, parag. 8.

³⁶ Hukuk dışı infazlar hakkında Genel Kurul kararları: karar /214, 2002, parag. 6; karar 61/173, 2006, parag. 5(b); karar 63/182, 2008, parag. 6(b); karar 65/208, 2010, parag. 6(b); karar 67/168, 2012, parag. 6(b); karar 69/182, 2014, parag. 6(b); karar 71/198, 2016, parag. 6(b).

³⁷ İnsan Hakları Komitesinin Polonya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/CO/82/POL), 2004, parag. 18; ve El Salvador Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/CO/78/SLV), 2003, parag. 16; Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün Meksika misyonu hakkında Raporu (E/CN.4/2000/3/Add.3), 2000, parag. 91-92; Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün El Salvador misyonu hakkında Raporu (A/HRC/17/26/Add.2), 2011, parag. 28; İnsan hakları savunucularına ilişkin Özel Raportörün Kolombiya misyonu hakkında Raporu A/HRC/13/22/ Add.3), 2010, parag. 50; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Güney Afrika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ZAF/CO/4), 2011, parag. 39.

³⁸ İnsan Hakları Komitesinin Uruguay Hakkında Sonuç Gözlemleri, (CCPR/C/URY/CO/5), 2013, parag. 12.

³⁹ Kadınlara karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporu, (A/HRC/20/16), 2012, parag. 72.

kimliği yüzünden öldürülen veya ölüm tehdidi alan kişileri defalarca gündeme getirmiştir.⁴⁰ 2014 yılında Meksika ziyaretinden sonra hazırladığı raporda Özel Raportör;

“... lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin (LGBT) öldürüldüğü grotesk cinayetlerden oluşan endişe verici bir örüntü olduğu; cinayetlerin faillerinin cezasız kaldığı ve bazen soruşturmayı yürüten yetkililerin de suç ortaklığı yaptığına dair şüphelerin olduğuna dair bilgilendirildiğini” belirterek, “Görüşülen tarafların çoğu, 2005 ve Mart 2013 yılları arasında, mağdurun cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliğini hedef alan 555 cinayetin kayıt altına alındığını söyledi. Çoğu cinayette delici silahlar kullanıldığı, mağdurun bedeninde genellikle derin kesikler olduğu ve anal tecavüz ile genital mutilasyon dâhil işkence yapıldığına dair belirtiler tespit edildiğini”⁴¹ ifade etmiştir.

Birleşmiş Milletler, trans kişilere karşı şiddetin özellikle yoğun ve acımasız olduğuna dikkat çekerek,⁴² trans cinayetlerinde “ağır şiddet uygulandığını ve öfke ya da hiddet şeklinde güçlü bir duygusal bileşenin bulunduğunu” kaydetmiştir.⁴³

Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları, farklı bölgelerde LGBTİ kişilerin insan haklarını savunan kişilere karşı ölümcül saldırılar yapıldığını da belgelemiştir (bakınız V. Bölüm).⁴⁴

LGBTİ kişiler kültür, gelenek ya da din adına işlenen cinayetlerin mağduru olmaktadır. Cinsiyet normlarına karşı çıktığı düşünülen, aynı cinsiyetten kişilerle cinsel ilişki kuran ya da kurduğu varsayılan bireyler ya da cinsiyet özellikleri sebebiyle bireyler, aile ya da topluluk fertleri tarafından aileye “utanç getirdiği”

⁴⁰ Bakınız Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün Raporları: (E/CN.4/1999/39), 1999, parag. 76; (E/CN.4/2000/3), 2000, parag. 54; (E/CN.4/2001/9), 2001, parag. 48; (E/CN.4/2002/74), 2002, parag. 62; (A/57/138), 2002, parag. 38; (E/CN.4/2003/3), 2003, parag. 66; (A/59/319), 2004, parag. 60; (A/HRC/4/20 ve Add.1), 2007; (A/HRC/11/2/ Add.7), 2009; (A/HRC/14/24/Add.2) parag. 74, 2010; ve (A/HRC/17/28/Add.1), 2011; (A/HRC/23/47/Add.2) parag. 47, 2013; (A/HRC/26/36/Add.1), 2014; (A/HRC/35/23) 2017.

⁴¹ Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün Meksika misyonu hakkında Raporu (A/HRC/26/36/Add.1), 2014, parag. 85-88.

⁴² Bakınız Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün Raporları: (E/CN.4/2000/3), 2000, parag. 54; (E/CN.4/2001/9), 2001, parag. 49; (E/CN.4/2003/3/ Add.2), 2003 parag. 68; (E/CN.4/2003/3), 2003, parag. 66; (A/HRC/17/28/Add.1), 2011, parag. 31.

⁴³ OHCHR ve UN Women, Latin American Model Protocol for the investigation of gender-related killings of women, 2014, parag. 155.

⁴⁴ Bakınız örneğin A/67/357 (2012) parag. 27; A/HRC/23/47/Add.5 (2013; JAL 28/06/2012, Dava No. ZAF 2/2012, LGBTİ hakları savunucusunun öldürüldüğü iddiası); JAL 2/08/2013, Dava No. HTI 1/2003; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Arjantin Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ARG/CO/7), 2016, parag. 20(e).

ya da “aile namusunu kirlettiği” sebebiyle öldürülmektedir.⁴⁵ Bu tür cezanın hedefi genellikle kadınlar olmakla birlikte, saldırılar farklı cinsiyete sahip bireylere de yönelik olabilmektedir.⁴⁶ İşkenceye Karşı Özel Raportör, bazı durumlarda tabular ve damgalama yüzünden interseks bebeklerin de öldürüldüğünü kaydetmiştir.⁴⁷

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Çocuk Hakları Komitesi ve Suriye Hakkında Bağımsız İnceleme Komisyonu, çatışmalardan etkilenen alanlarda faaliyet gösteren terörist ve silahlı grupların LGBTİ kişileri hedef alarak işlediği cinayetler karşısında endişelerini ifade etmiştir.⁴⁸ Güvenlik Konseyi Ağustos 2015’te, İslam Devletinin (DAEŞ, İD, İŞİD ve DEAŞ olarak da adlandırılmaktadır) LGBTİ kişileri hukuk dışı infaz etmesi konusunda özel bir toplantı düzenlemiştir. Haziran 2016’da Konsey, Orlando’da (ABD) Pulse Kulübü’nde meydana gelen toplu saldırıyı kınayan bir açıklama yaparak, saldırıda bireylerin “cinsel yönelimleri sonucu hedef alındığını” kaydetmiştir.⁴⁹

Hukuk dışı infazlara ilişkin Özel Raportör, hükümetleri LGBTİ kişilerin yaşam hakkı ve güvenliğini korumak için gösterdikleri çabaları yenilemeleri ve cinayetleri ve ölüm tehditlerini ayrımcılık yapmadan derinlemesine, derhal, etkin şekilde ve tarafsız olarak soruşturmaları için teşvik etmiştir.⁵⁰

C. CİNSEL ŞİDDET DAHİL DİĞER ŞİDDET BİÇİMLERİ

Birleşmiş Milletler Uzmanları cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği sebebiyle bireylere şiddet uygulanmasından duydukları endişeyi ifade etmeyi sürdürmektedir.⁵¹ Şiddet olayları arasında kaçırılan, dövülen, aşağılanan ve

⁴⁵ Bakınız örneğin, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), “The Protection of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Asylum-Seekers and Refugees”, 2010 parag. 53.

⁴⁶ Bakınız Genel Sekreterin Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Raporu (A/61/122/Add.1), 2006, parag. 124. Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporları: (E/CN.4/2002/83), 2002, parag. 27- 28; (A/HRC/4/34/Add.2), 2007, parag. 19, ve (A/HRC/4/34/Add.3), 2007, parag. 34; İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 59-60.

⁴⁷ İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 50.

⁴⁸ Çocuk Hakları Komitesinin Irak Hakkında Sonuç Gözlemleri CRC/C/IRQ/CO/2-4), 2015, parag. 27-28, Uluslararası Bağımsız İnceleme Komisyonunun Suriye Arap Cumhuriyeti hakkında Raporu (A/HRC/31/68), 2016, parag. 106, 113, OHCHR İŞİD/İrak ile ilgili basın açıklamasından notlar, 20 Ocak 2015.

⁴⁹ Güvenlik Konseyinin Orlando, Florida’da meydana gelen terör saldırısı hakkında basın açıklaması, www.un.org/press/en/2016/sc12399.doc.htm.

⁵⁰ Hukuk dışı infazlara ilişkin Özel Raportörün Raporları: A/HRC/35/23), 2017, parag. 57, 100, 110, (A/HRC/32/39/Add.2), 2016, parag. 45, (E/CN.4/2000/3), 2000, parag. 116.

⁵¹ Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Kırgızistan misyonu hakkında Raporu (A/HRC/14/22/Add.2), 2010, parag. 37-38.

uğradıkları istismarın görüntüleri sosyal medyada yayınlanan gey erkekler;⁵² taciz edilen, dövülen ve cinsel istismara uğrayan trans kişiler⁵³ ve saldırıya ve tecavüze uğrayan lezbiyenler⁵⁴ yer almaktadır. Cinsiyet normlarına aykırı olduğu düşünülen çocuklara karşı şiddet riskine ilişkin endişeler de ifade edilmiştir.⁵⁵ LGBT olduğu düşünülen bireyler, “sokak” şiddeti ve kamusal alanlarda kendiliğinden gelişen diğer saldırıların yanı sıra aşırı dinci gruplar, paramiliter gruplar, Neonaziler ve aşırı milliyetçiler gibi grupların daha organize olan istismar eylemlerinin hedefi olabilmektedir.⁵⁶ Tıbbi ortamlarda, alıkonulma yerlerinde ve benzer koşullarda LGBTİ kişilere karşı şiddet ve kötü muamele olaylarının işkence sayılabileceği durumlar II. Bölümde ele alınmıştır.

Kadın hak savunucuları dâhil insan hakları savunucuları, LGBT kişilerin haklarını destekleyen çalışmaları nedeniyle şiddete ve misillemeye maruz kalmıştır (bakınız ayrıca V. Bölüm).⁵⁷

Aile içinde ve toplumun genelinde görülen cinsiyet eşitsizliği ve güç dengesizliği nedeniyle lezbiyenler ve trans kişiler bilhassa şiddet riski altındadır.⁵⁸ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, cinsel yönelimleri nedeniyle cinsel şiddete maruz kalan kadınlara ilişkin ciddi endişe duyduğunu belirtmiştir.⁵⁹ Hindistan, Azerbaycan, Honduras, El Salvador, Kırgızistan ve Güney Afrika’da⁶⁰

⁵² Irkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/26/50), 2014, parag. 14.

⁵³ Bakınız örneğin, Düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkin Özel Raportörün başvurular ile ilgili raporu (E/CN.4/2005/64/Add.1), 2005, parag. 648; Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün başvurular ile ilgili raporları, (E/CN.4/2005/72/Add.1), 2005, parag. 232, (E/CN.4/2006/61/Add.1), 2006, parag. 131, (A/HRC/4/34/Add.1), 2007 (parag. 448-454).

⁵⁴ Bakınız Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Guyana Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/GUY/CO/7-8), 2012, parag. 22; Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/20/16), 2012, parag. 55, 71, 73, 76.

⁵⁵ Bakınız örneğin, Çocuk Hakları Komitesinin İsveç Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/ SWE/CO/5), 2015, parag. 15(d); Dominik Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/ DOM/CO/3-5), 2015, parag. 17(d); Kolombiya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/COL/CO/4-5), 2015, parag. 19(a).

⁵⁶ Irkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/29/47), 2015, parag. 13; iddialara ilişkin ortak yazı, IDN 2/2016, 19/4/2016.

⁵⁷ Bakınız İnsan Hakları Savunucularına ilişkin Özel Raportörün hükümetler ile temaslarına dair raporu (A/HRC/25/55/Add.3), 2014, parag. 433-435, 480-482; tematik rapor (A/HRC/31/55), 2016, parag. 27, 38, 48; Birleşmiş Milletler, insan hakları alanında BM temsilcileri ve mekanizmaları ile işbirliğine ilişkin Genel Sekreterin Raporu (A/HRC/39/41) parag. 81 ve Ek I, parag. 7-8.

⁵⁸ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin Raporu “Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity” (A/HRC/19/41), 2011, parag. 21.

⁵⁹ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Güney Afrika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ZAF/CO/4), 2015, parag. 39-40.

⁶⁰ Bakınız Kadına Şiddete Karşı Özel Raportörün başvurulara ilişkin raporları (A/HRC/11/6/Add.1) 2009, parag. 239-241; Azerbaycan misyonu hakkında raporu (A/HRC/26/38/

lezbiyen ve biseksüel kadınlar ile trans kişilerin toplu tecavüz, ev içi şiddet ve cinayet mağduru olduğuna dair iddiaları inceleyen Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportör, "lezbiyen kadınların bir erkek tarafından tecavüze uğradığı takdirde cinsel yönelimlerinin değişeceği" gibi "yaygın önyargı ve mitler yüzünden lezbiyen kadınların özellikle tecavüz gibi şiddet eylemlerine uğrama riskinin giderek arttığını" bildirmiştir.⁶¹

Tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerinin mağduru olan kişiler, yaşadıkları fiziksel travmanın yanı sıra olay sonrasında genellikle damgalanma ve soyutlanma gibi tutumlara maruz kaldıkları için zihinsel acı ve ıstırapları daha da kötüleşir ve uzun sürer.⁶² Mağdurun, ailesinden ya da topluluğundan uzak tutulduğu ya da uzağa sürüldüğü vakalarda bu durum bilhassa geçerlidir.⁶³ İşkenceye Karşı Özel Raportör, kamu görevlileri tarafından azmettirilen, göz yumulan ya da razı olunan tecavüz eyleminin işkence sayıldığını belirtmiştir (bkz. II. Bölüm).⁶⁴ Devletler özel aktörlerin bu tür eylemlerini önlemesini, durdurmaz ya da cezalandırmaz veya mağdurların tazmin edilmesini sağlamazsa özel aktörlerin eylemlerinden sorumlu sayılırlar.⁶⁵

Sosyal normlara karşı çıktığı düşünülen genç LGBT kişilerin aile içinde, topluluk içinde ve özellikle de okulda şiddete maruz kalması daha muhtemeldir.⁶⁶ UNESCO, öğrencilerin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği/ifadesine dayalı olarak maruz kaldığı fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet, zorbalık ve siber zorbalık olaylarının çok yüksek düzeyde olduğunu belgelenmiştir (bakınız ayrıca IV. Bölüm, eğitim ile ilgili kısım).⁶⁷ Çocuk Hakları Komitesi, LGBT çocukları ve toplum kurallarına uymayan davranışa sahip çocukları korumak için Devletlerin gerekli tüm tedbirleri almasını tavsiye etmiştir.⁶⁸ Sözleşme denetleme organları;

Add.3), 2014, parag. 79; Honduras misyonu hakkında raporu (A/HRC/29/27/Add.1), 2015, parag. 17, 38; Kırgızistan misyonu hakkında raporu (A/HRC/14/22/Add.2), 2010, parag. 37-38, ve El Salvador'da takip amaçlı misyonu hakkında raporu (A/HRC/17/26/ Add.2), 2011, parag. 28-29.

⁶¹ Kadına Şiddete Karşı Özel Raportörün hükümetler ile temaslarına ilişkin raporu, (A/HRC/4/34/Add.1), 2007, parag. 632-633; Kırgızistan misyonu hakkında raporu (A/HRC/14/22/Add.2), 2010, parag. 38. Bakınız ayrıca Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Güney Afrika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ZAF/CO/4), 2011, parag. 39.

⁶² İşkenceye Karşı Özel Raportör tarafından hazırlanan raporlar (A/HRC/7/3), 2008, parag. 34, (A/HRC/31/57), 2016, parag. 51.

⁶³ Age., 2008, ve Age., 2016, parag. 51.

⁶⁴ Age., 2016, parag. 51.

⁶⁵ Bakınız, İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 17-18.

⁶⁶ Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 13 (CRC/C/GC/13), 2011, parag. 72(g) ve UNESCO, "Out in the Open: Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression", 2016.

⁶⁷ UNESCO, 2016.

⁶⁸ Bakınız örneğin Çocuk Hakları Komitesinin Irak Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/IRQ/CO/2-4), 2015, parag. 28.

interseks çocukların, rızaları olmadan yapılan ve tıbbi bakımdan gereksiz cerrahi müdahale ve tedaviler dâhil, maruz kaldıkları şiddet ve zarar verici uygulamaları kanımadır (bakınız II. Bölüm).⁶⁹

İnsan Hakları Yüksek Komiseri; lezbiyen, biseksüel ve trans kadınların daha fazla risk altında olabileceğini ve çevrimiçi tehdit, taciz ve "intikam pornografisi" gibi mahremiyetin ağır ve onur kırıcı şekilde ihlal edildiği çevrimiçi ağır şiddet türlerine özellikle maruz kalabileceklerini belirtmiştir.⁷⁰

LGBTİ kimliklerin hastalık olarak ilan edilmesi dâhil, ayrımcı kanunlar ve uygulamalar bu tür şiddeti meşrulaştırabilir ve failerin cezasız kalmasına yol açan bir ortam yaratabilir (bakınız III. Bölüm).⁷¹ Şiddete maruz kaldıkları için üçüncü taraflar hakkında şikayette bulunmak isteyen LGBT kişilerin, bu sefer polisin sözlü, fiziksel ve tecavüz dâhil cinsel saldırısına uğrayıp bir kere daha mağdur edildiği bildirilmektedir (bakınız II. Bölüm).⁷² Kolluk görevlilerinin mağdurları utandırma ya da tehdit yoluyla susturması sebebiyle çok sayıda mağdur istismarları ihbar etmekten vazgeçebilir.⁷³ Sadece kadınları cinsel şiddet mağduru sayan kanunlar ya da cinsel şiddet tanımının sadece penis penetrasyonu ile sınırlandırılması sebebiyle diğer tür cinsel şiddete uğrayan mağdurlar, kadın olmayan mağdurlar ya da yasal olarak kadın olarak tanınmayan mağdurların müracaat edecekleri bir yer kalmayabilir.⁷⁴ LGBTİ kişilere yönelik şiddet olaylarını izlemek, kayıt altına

⁶⁹ Bakınız örneğin Çocuk Hakları Komitesinin Nepal Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/NPL/CO/3-5), 2016, parag. 41, 42; Güney Afrika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/ZAF/CO/2), 2016, parag. 37, 38; Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/CHL/CO/4-5), 2015, parag. 48-49; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Hollanda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/NDL/CO/6), 2016, parag. 21(e); İşkenceye Karşı Komitenin Danimarka Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/DNK/CO/6-7), 2016. (CAT/C/DNK/CO/6-7), 2016.

⁷⁰ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin Raporu "Promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet: ways to bridge the gender digital divide from a human rights perspective", (A/HRC/35/9), 2017, parag. 35-36.

⁷¹ Bakınız örneğin sağlık ile ilgili Özel Raportör tarafından hazırlanan Rapor, (A/HRC/32/32), 2016, parag. 38-41, 94, 113(e). Bakınız ayrıca Birleşmiş Milletler ve bölgesel uzmanların ortak açıklaması, "Pathologization – Being lesbian, gay, bisexual and/or trans is not an illness", 12 Mayıs 2016, www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=19956&LangID=E. sayfasından ulaşılabilir.

⁷² Bakınız örneğin, OHCHR'in Türkiye hakkında Basın Açıklaması Notu (14 Temmuz 2015), www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16233. sayfasından ulaşılabilir.

⁷³ İşkenceye Karşı Komitenin Tunus Hakkında Sonuç Gözlemleri, (CAT/C/TUN/CO/3), 2016, parag. 41; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Ekvator Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ECU/CO/8-9), 2015, parag. 20; İnsan hakları savunucularına ilişkin Özel Raportörün Burundi misyonu hakkında raporu A/HRC/31/55/Add.2), 2015, parag. 56; Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün başvurular hakkında raporu (A/HRC/29/37/Add.5) 2015, parag. 57; İşkenceye Karşı Özel Raportör tarafından hazırlanan rapor (A/56/156), 2001, parag. 18, 21.

⁷⁴ Bakınız örneğin, BMMYK yayını, "Sexual Violence against Men and Boys in the Syria Crisis" Dr. Sarah Chynoweth, Cenevre, Ekim 2017. erişim adresi: <https://data2.bmmk.org/en/documents/download/60864>.

almak ve ihbar etmek için gerekli sistemlere sahip az sayıda Devlet bulunduğu için şiddetin nicel olarak ölçülmesi daha da zorlaşmaktadır. Bu sistemler mevcut bile olsa, mağdurların polise güvenmemesi, misillemekten ya da özel yaşamına yönelik tehditlerden korkması, kendisini LGBT olarak tanımlamaya çekinmesi ya da tanımlayamaması, veya şiddet olaylarını kayıt altına almakla sorumlu görevlilerin failin suçu işleme nedenlerini anlayamaması gibi sebeplerden ötürü şiddet olayları kayda geçmeyebilir ya da yanlış rapor edilebilir.⁷⁵

Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları, Devletlerin LGBTİ kişilere yönelik şiddet olaylarının derinlemesine soruşturulmasını, failer hakkında kovuşturma yapılmasını ve hüküm giyen failerin uygun şekilde cezalandırılmasını sağlamasını talep etmiştir.⁷⁶ Mağdurun cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği ya da cinsiyet özellikleri asla suçu hafifletici sebep olarak kabul edilmemelidir.⁷⁷ Mağdurların yeterli ölçüde tazmin edilmesi sağlanmalı ve şiddet eylemlerini ihbar eden mağdurlar misillemeye karşı korunmalıdır.⁷⁸ Mağdurlar için sağlanan tazmin ve destek hizmetleri arasında hukuki yardım, sağlık uzmanları ve psikolojik hizmetler ve gerekirse sığınma evlerine yönlendirme yer almalıdır.⁷⁹ LGBTİ kişilerin insan haklarının korunması için çalışan insan hakları savunucuları şiddet ve misillemeye karşı korunmalıdır.⁸⁰

Devletler, kolluk görevlilerinin bu tür suçları tanınması, doğru şekilde kayıt altına alması (ayrıştırarak) ve ihbarlara müdahale etmesini temin etmelidir. Bu doğrultuda, kolluk görevlilerinin LGBTİ kişilere karşı önyargı saikli şiddete karşı duyarlı olmalarını sağlamak için eğitim programları düzenlenmelidir.⁸¹

⁷⁵ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/19/41), 2011, parag. 23.

⁷⁶ Bakınız İnsan Hakları Komitesinin Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/MKD/CO/3), 2015, parag. 7; Letonya Hakkında Sonuç Gözlemleri CCPR/C/LVA/CO/3), 2014, parag. 19; Kazakistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KAZ/CO/2), 2016, parag. 10; İşkenceye Karşı Komitenin Irak Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/IRQ/CO/1), 2015, parag. 25; Makedonya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/MKD/CO/3), 2015, parag. 13.

⁷⁷ Bakınız örneğin Çocuk Hakları Komitesinin Irak Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/IRQ/CO/2-4), 2015, parag. 28.

⁷⁸ Güvenli içme suyu ve sıhhi koşullara erişim hakkına ilişkin Özel Raportörünün raporu (A/HRC/33/49), 2016, parag. 77(d); İnsan Hakları Komitesinin Kırgızistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KGZ/CO/2), 2014, parag. 9.

⁷⁹ OHCHR, Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s. 34, erişim adresi: www.ohchr.org/Documents/Publications/LivingFreeAndEqual.pdf.

⁸⁰ Birleşmiş Milletler, insan hakları alanında BM temsilcileri ve mekanizmaları ile işbirliğine ilişkin Genel Sekreterin Raporu (A/HRC/39/41) parag. 81.

⁸¹ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Komitesinin Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/MKD/CO/2-4), 2016, parag. 26; İşkenceye Karşı Komitenin Uruguay Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/URY/CO/3), 2014, parag. 21(c). Bakınız ayrıca, OHCHR, Living Free and Equal, bölümler 1.4, 1.8 ve 1.9.

D. ŞİDDETE TEŞVİK VE NEFRET SÖYLEMİ

İnsan hakları mekanizmaları homofobik ve transfobik nefret ve şiddeti kışkırtmak için kullanılan söylemlere dair endişelerini belirtmeye devam etmektedir.⁸² Bu tür söylemler bilhassa seçim dönemlerinde, siyasi gerginlik yaşanan dönemlerde ve silahlı çatışma zamanlarında negatif kalıp yargıları kuvvetlendirmek, önyargı oluşturmak ve belli kişileri taciz etmek için bazı topluluk liderleri, siyasi ve dini liderler tarafından kullanılmaktadır. Yüksek Komiser, Belarus, Gambia, Malavi ve Honduras'ta kullanılan tahrik edici söylemler hakkında endişesini dile getirmiştir.⁸³ Çocuk Hakları Komitesi, LGBT ergenlerin ve aynı cinsiyete sahip çiftlerin yetiştirdiği çocukların⁸⁴ damgalanmasına ve şiddete uğramasında payı olduğu için ve LGBTİ kişilere karşı nefret söyleminin İsviçre'deki etkisi⁸⁵ sebebiyle Papalık Makamının açıklamalarını eleştirmiştir. Yetkililerin, topluluk liderlerinin ya da dini liderlerin şiddete kışkırtmayı cezasız bırakması, hem Devlet yetkilileri hem de özel kişilerin tehdit ve saldırıda bulunmasını teşvik edebilir.

Düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkin Özel Raportör farklı nefret söylemi türlerini analiz ederek Devletlerin, ifade özgürlüğünü ne zaman ve nasıl kısıtlayabileceklerine dair uluslararası normlar ve standartlara uygun olarak ve yasal ve/veya yasal olmayan tedbirler aracılığıyla, nefret söylemleri hususunda yerine getirmesi gereken yükümlülüklerine açıklık getirmiştir.⁸⁶

İnsan hakları savunucularına ilişkin Özel Raportör, LGBTİ aktivistleri ve kadın hak savunucuları hakkında bazen sosyal medyada karalama kampanyası yürütüldüğü ve anaakım medya kuruluşlarınca kötülendiklerini belirterek medyanın eşitsizlik ve marjinalleştirme örüntülerini ürettiği ve pekiştirdiğine

⁸² Bakınız İnsan Hakları Komitesinin Ukrayna Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/UKR/CO/7), 2013, parag. 10; Düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/67/357), 2012, parag. 75; bakınız ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararı, Vejdeland ve diğerleri -İsveç davası, No. 1813/07, 2012.

⁸³ Pillay, N., "Prejudice fuels the denial of rights for LGBT people", Jakarta Post, 30 Nisan 2014; İnsan hakları savunucularına ilişkin Özel Raportörün Honduras misyonu hakkında Raporu (A/HRC/22/47/Add.1), 2013, parag. 91; bakınız ayrıca OHCHR'in Malavi ile ilgili Basın Açıklaması Notu, 22 Ocak 2016, erişim adresi: www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16985&LangID=E.

⁸⁴ Çocuk Hakları Komitesinin Papalık Makamı Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/VAT/CO/2), 2014, parag. 25.

⁸⁵ Çocuk Hakları Komitesinin İsviçre Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/CHE/CO/2-4), 2015, parag. 24.

⁸⁶ Düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/67/357), 2012. Bakınız ayrıca Rabat Eylem Planı (A/HRC/22/17/Add.4), 2013 ve bu yayının V. Bölümü.

dair endişesini ifade etmiştir.⁸⁷ Medya, LGBTİ kişilerin hakları ile ilgili pro-aktif eğitimler düzenlemek, bu alanda çalışan hak savunucularına daha fazla destek göstermek, gerçekleri yansıtan ve duyarlı bir biçimde haber sunmak ve ayrımcılık ile olumsuz kalıp yargılar hakkında farkındalık yaratmak gibi adımlar atarak negatif kalıp yargılar ile mücadele edebilir.⁸⁸

Devletler, homofobik ve transfobik şiddete kışkırtma konusunda kanunları yürürlüğe sokmakla yükümlüdür.⁸⁹

Polonya’da “lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilere yönelik nefret söylemi ve tahammülsüzlük içeren davranışlarda kayda değer bir artış görüldüğünü” kaydeden İnsan Hakları Komitesi, yetkililerin “Ceza Kanununda değişiklik yaparak, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine dayalı nefret söylemi ve nefret suçlarının cezalandırılan suçlar kategorisinde tanımlanmasını ve polis ve topluma yönelik bilinç artırıcı faaliyetlerin artırılmasını” tavsiye etmiştir.⁹⁰

İşkenceye Karşı Komite, Norveç ile ilgili Sonuç Gözlemlerinde, LGBT kişilere yönelik nefret söylemi dâhil, tüm nefret söylemlerinin “sistematik olarak soruşturulması, kovuşturulması ve fail olduğu iddia edilen kişilerin suçlu bulunması halinde hüküm giymesi ve suçun ciddiyetine uygun cezalar verilmesi” yönünde hükümete çağrıda bulunmuştur.⁹¹

⁸⁷ İnsan hakları savunucularına ilişkin Özel Raportörün raporu (A/HRC/31/55), 2016, parag. 80.

⁸⁸ Age.. Bakınız ayrıca OHCHR, Rabat Eylem Planı (A/HRC/22/17/Add.4), 2013, parag. 58.

⁸⁹ İnsan Hakları Komitesinin Amerika Birleşik Devletleri Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/USA/CO/3), 2006, parag. 25; Özbekistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/UZB/CO/3), 2010, parag. 22; İşkenceye Karşı Komitenin Polonya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/POL/CO/4), 2013, parag. 19; Moğolistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/MNG/CO/1), 2011, parag. 25; Moldova Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/MDA/CO/2), 2010, parag. 27; Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Kırgızistan misyonu hakkında Raporu (A/HRC/14/22/Add.2), 2010, parag. 92; El Salvador misyonu hakkında raporu (A/HRC/17/26/Add.2), 2011, parag. 28-29, 77; Göçmenlerin insan haklarına ilişkin Özel Raportörün Güney Afrika misyonu hakkında raporu (A/HRC/17/33/Add.4), 2011, parag. 77(a); Irkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/29/47), 2015, parag. 45.

⁹⁰ İnsan Hakları Komitesinin Polonya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/POL/CO/6), 2010, parag. 8

⁹¹ İşkenceye Karşı Komitenin Norveç Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/NOR/CO/6-7), 2012, parag. 21.

OLUMLU UYGULAMA

Birleşik Krallık: Polis Koleji – Nefret Suçlarına ilişkin Operasyonel Kılavuz

2014 yılında Birleşik Krallık Polis Koleji, nefret suçları ile ilgili olaylara müdahale eden polis memurları için bir dizi rehber ilke yayımladı. Rehber ilkelerin amacı, polis müdahalesinin genel kalitesini geliştirmek ve polisin homofobik ve transfobik nefret suçlarına müdahale kapasitesine dair toplum güvenini artırarak ihbar sayısını arttırmaktır. Rehber ilkeler, LGBT kişilere yönelik işlenenler dâhil nefret suçları ile ilgili kanun, politika ve uygulamalarda yakın tarihte yapılan gelişmeleri yansıtan mevzuat ve örnek çalışmaları kapsamaktadır. Kılavuz, polis ve nefret suçlarının hedef aldığı gruplar arasında güven oluşması amacıyla sivil toplum örgütleri ve nefret suçu mağdurları dâhil, çeşitli paydaşlar ile işişare içinde hazırlandı.⁹²

E. SİĞİNMA TALEPLERİ

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14 (a). maddesi uyarınca, herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşmeye imza atan Devletlerin, gerçek ya da algılanan cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ya da cinsiyet özellikleri ve diğer sebeplerden ötürü zulümden kaçan LGBTİ kişilere⁹³ güvenli bir sığınak sağlama görevi vardır.

Hiçbir Taraf Devlet; bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla yaşamı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.⁹⁴ Buna ilaveten, Devletlerin, bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermesi, sınır dışı etmesi veya iade etmesi yasaktır.⁹⁵ İşkenceye

⁹² OHCHR, Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s. 38, www.ohchr.org/Documents/Publications/LivingFreeAndEqual.pdf.

⁹³ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, madde 14(1); Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşme, madde 33(1); İşkenceye Karşı Sözleşme, madde 3(1); BMMYK, "Resettlement Assessment Tool: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Refugees", 2013, s. 7.

⁹⁴ Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşme, madde 1. (BMMYK tarafından yayınlanan belgelerde "LGBTİ bireylere" atıfta bulunulmakta ve "interseks statüsü" ve "bedensel çeşitlilik" terimleri kullanılmaktadır. OHCHR, interseks bireylere yönelik ayrımcılık veya koruma sebepleri ile ilgili olarak "cinsiyet özellikleri" terimini kullanır ancak diğer paydaşlar tarafından bazen "interseks statüsü" ve "bedensel çeşitlilik" gibi başka terimler kullanılmaktadır).

Bakınız ayrıca Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Refugee Status Claims Based on Sexual Orientation and Gender Identity: A Practitioners' Guide", 2016, s. 20; BMMYK, Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No:9: 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşmenin 1A (2) Maddesi ve/veya Sözleşmeye ilişkin 1967 tarihli Protokol bağlamında Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliği sebebiyle yapılan Mülteci Statüsü Başvuruları (HCR/GIP/12/01), 23 Ekim 2012, erişim adresi: www.refworld.org/docid/50348afc2.html.

⁹⁵ İşkenceye Karşı Sözleşme, madde 3(1).

Karşı Özel Raportör bu konularda karar alınırken toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve diğer sebeplerin dikkate alınması gerektiğini ve bilhassa toplumun cinsiyet kalıplarına uymayan kişilerin, menşe ülkeye geri gönderildiklerinde fiziksel istismara uğrama ve/veya hapis veya güvenli olmayan koşullarda kurumlara yerleştirilme gibi riskler ile karşı karşıya kalabileceğini belirtmiştir.⁹⁶ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) tahminine göre, 37 Devlet, algılanan cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği sebebiyle zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkan bireylere sığınma tanımıştır.⁹⁷

Sığınma taleplerine ilişkin kanunlar ve politikalar, kişinin gerçek ya da algılanan cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ya da cinsiyet özelliklerini sığınma talebi için geçerli bir sebep olarak tanınmalıdır⁹⁸ ve sığınmacı ve mülteci LGBTİ kişilere saygı ile muamele edilmelidir.⁹⁹ BMMYK bu konuda detaylı bir rehber yayımlamıştır.¹⁰⁰

BMMYK geçmişte zulüm görmenin mülteci statüsü elde etmek için önkoşul olmadığını ve başvuru sahiplerinin menşe ülkelerinden ayrılmadan önce yetkililerin cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimliklerini bildiğine dair kanıt göstermeleri gerekmediğini belirtmektedir.¹⁰¹ BMMYK ayrıca, başvuru sahiplerinin zulme uğramamak için kimliklerini saklama ya da bu konuda ketum davranma ihtimalinin ya da geçmişte böyle yapmış olmalarının mülteci statüsü talebinin reddi için geçerli bir sebep olmadığını ve ayrıca bunun önemli psikolojik hasarlar ve başka zararlar verebileceğini vurgulamaktadır.¹⁰² LGBTİ kişilerin de başkaları kadar ifade özgürlüğü ve örgütlenme hakkı vardır (bakınız V. Bölüm).¹⁰³ Gerçekten de, kimliğin temel unsurlarını ve kimlik ifadesini baskılamak ya da bu konuda ketum davranmak zulüm korkusunun bir göstergesidir ve başvuru sahibinin zulüm görmekten korkması için haklı nedenleri olduğuna dair kanıt olarak sayılabilir.¹⁰⁴

⁹⁶ İşkenceye Karşı Özel Raportörün raporları (A/59/324), 2004, parag. 39; Amerika Birleşik Devletlerine yapılan bildirim (A/HRC/31/57/Add.1), 2016, parag. 666-669.

⁹⁷ BMMYK Brezilya, LGBTİ Mülteciler ve Sığınmacıların Korunmasına ilişkin Bilgi Elkitabı, 2017.

⁹⁸ Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşme, madde 1; BMMYK, Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No. 9: 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşmenin 1A (2) Maddesi ve/veya Sözleşmeye ilişkin 1967 tarihli Protokol bağlamında Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliği sebebiyle yapılan Mülteci Statüsü Başvuruları (HCR/GIP/12/01), 2012.

⁹⁹ BMMYK, Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No. 9, 2012; BMMYK, "Working With Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Persons in Forced Displacement", 2011, s. 9.

¹⁰⁰ BMMYK, Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No. 9: 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşmenin 1A (2) Maddesi ve/veya Sözleşmeye ilişkin 1967 tarihli Protokol bağlamında Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliği sebebiyle yapılan Mülteci Statüsü Başvuruları (HCR/GIP/12/01), 2012.

¹⁰¹ Age, parag. 18.

¹⁰² Age, parag. 31, 33; BMMYK, "Resettlement Assessment Tool: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Refugees", 2013, s. 3.

¹⁰³ BMMYK Rehberi, üstteki not 77, parag. 31.

¹⁰⁴ Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Refugee Claims Based on Sexual Orientation and Gender Identity: A Practitioner's Guide", 2016, s. 60.

Bu sebeplerin sığınma taleplerinin kabulü için geçerli olduğunu kabul eden ülkelerde bile uygulamalar ve usuller uluslararası standartların altında kalmaktadır. Başvuruların incelenmesi bazen keyfi ve tutarsız olabilmektedir. Bazı görevlilerin LGBTİ kişilerin içinde olduğu koşullar¹⁰⁵ hakkında bilgisi ya da duyarlılığı çok az olabilir ve sığınma taleplerinin uygunluğunu tespit etmek için müdahale edici, aşağılayıcı ve uygunsuz şartlar ileri sürebilirler.¹⁰⁶ LGBTİ mülteciler ve sığınmacılar bazen alıkonulma merkezlerinde şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır; mülteci kamplarında ve sığınma ülkelerinde de cinsellikleri, cinsiyet kimlikleri ya da cinsiyet özellikleri sebebiyle başka riskler ile karşılaşabilirler.¹⁰⁷ Birleşmiş Milletler uzmanları, sığınma tesislerinde görevli kişilerin homofobik, bifobik ve transfobik davranışları, devlet memurlarının cinsel eylemler hakkında soru sormaları, alıkonulan diğer kişiler tarafından yapılan tacizler ve cinsel yönelimleri yüzünden zulme uğramaktan korkan sığınmacıların geri gönderilmesi hususlarında endişe duyduklarını ifade etmiştir.¹⁰⁸

BMMYK, Devletlerin ve diğer aktörlerin sığınma taleplerinin değerlendirilmesi sürecinde LGBTİ kişilere duyarlı tedbirler almalarını teşvik etmiştir. Bu gibi tedbirler arasında, karar alma sürecine dâhil olan kişiler için duyarlılık eğitimi düzenlenmesi ve sığınma taleplerin nesnel ve duyarlı bir biçimde, kalıp yargılar ve kültürel önyargılardan etkilenmeden incelenmesi için değerlendirme usullerine ilişkin rehber ilkeler belirlenmesi yer alır.¹⁰⁹ Buna ek olarak, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi; Devletlerin, cinsel azınlık gruplarına dâhil kadınlar gibi çoklu ve kesişen ayrımcılık biçimlerine maruz kalan mülteci kadınların ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kadınların ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları spesifik riskleri ele almasını tavsiye etmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁵BMMYK, Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No. 9, 2012.

¹⁰⁶BMMYK, Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No. 9; BMMYK, "Working With Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Persons in Forced Displacement", 2011, s. 10; BMMYK, "The Protection of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Asylum-Seekers and Refugees", 2010, parag. 33; Uluslararası Hukukçular Komisyonu, "Refugee Status Claims Based on Sexual Orientation and Gender Identity: A Practitioners' Guide", 2016, p. 35.

¹⁰⁷BMMYK, "Resettlement Assessment Tool: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Refugees", 2013, s. 3.

¹⁰⁸Bakınız örneğin Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesinin Hollanda Hakkında Sonuç Gözlemleri, (CERD/C/NLD/CO/19-21), 2015, parag. 33.

¹⁰⁹Bakınız örneğin, BMMYK, Uluslararası Koruma Konusunda Rehber No. 9; BMMYK, "Working With Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Persons in Forced Displacement", 2011, pp. 7-11 ("LGBTİ mültecilerinin mahremiyetine her zaman saygı gösterilmelidir, ve kişinin cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği ya da bedensel statüsü bu saygı çerçevesinde kayıt altına alınmalıdır."); BMMYK, "Resettlement Assessment Tool: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Refugees", 2013, s. 8-9

¹¹⁰Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Tavsiye No. 32 (CEDAW/C/GC/32) 2014, parag. 38, Genel Tavsiye No. 30 (CEDAW/C/GC/30), 2013, parag. 57(b).

F. SONUÇ

Uluslararası hukuk kapsamında teminat altına alınan kişinin yaşam ve güvenlik hakkına saygı gösterilmesi ve korunması için Devletler, LGBTİ kişilere karşı şiddet olaylarını etkin şekilde soruşturmak, kovuşturmak ve failleri cezalandırmak için gereken özeni göstermeli; bireyi cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde şiddete karşı korumak için nefret suçlarına ilişkin kanunlar yürürlüğe sokmalı ve şiddet mağdurlarının tazmin edilmesini sağlamalıdır. Nefret saikli şiddet olaylarını kayıt altına almak ve ihbar etmek için etkili sistemler kurulmalı, aynı zamanda ihbarda bulunanların güvenliği temin edilmelidir. Devletler, LGBTİ kişilere yönelik şiddetin teşvik edilmesini engellemek için uygun kanunlar çıkartmak, yasal olmayan tedbirler almak ve şiddeti kışkırtan kişilerin hesap vermesini sağlamak gibi adımlar atmalıdır. Kolluk görevlileri ve hakimler LGBTİ kişilere yönelik şiddet olaylarında cinsiyete duyarlı yaklaşımlar göstermeleri için eğitilmelidir. Devletler, okullarda ve diğer eğitim ortamlarında cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde şiddeti önlemek ve ele almak için, öğretmenlerin ve diğer personelin eğitimi ve bu konularda doğru ve yargılayıcı olmayan bilgilere erişimin sağlanması dâhil, kapsamlı politikalar oluşturmalıdır. Sığınma kanunları ve politikaları, kişinin gerçek veya algılanan cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri temelli zulmü sığınma talebi için geçerli neden olarak tanınmalıdır; zulümden kaçan hiç kimsenin hayatının veya özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir bölgeye geri gönderilmemesi sağlanmalı; müdahaleci ve uygunsuz sorgulama ortadan kaldırılmalı; ve yetkililer duyarlı hale getirilmelidir.

II. İŞKENCE VE ZALİMANE, İNSANLIK DIŞI VE ONUR KIRICI MUAMELE VEYA CEZANIN ÖNLENMESİ

Uluslararası hukuk uyarınca Devletler, LGBTİ kişiler de dâhil, herkesi işkenceden ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezadan koruma yükümlülüğüne sahiptir. Buna, işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini yasaklama ve bu tür eylemlere maruz kalan mağdurların tazmin edilmesini sağlama yükümlülüğü dâhildir. İşkence faillerinin soruşturulmaması ve adalet önüne çıkarılmaması, uluslararası insan hakları hukukunun ihlalidir. Bu haklar, aşağıdaki kapsamlı olmayan listede yer alan belgeler dâhil, çeşitli uluslararası insan hakları belgelerinde güvence altına alınmıştır. İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezalandırmanın mutlak yasağı, uluslararası hukukun üstün bir normudur ve tüm Devletler için bağlayıcıdır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 5: Hiç kimseye işkence yapılamaz; zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Medeni ve Sivil Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme

Madde 7: Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz

İşkenceye Karşı Sözleşme

Madde 1(1): Sözleşme amaçlarına göre, işkence terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetin herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ıstırap veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızı olarak husule gelen acı ve ıstırapı içermez.

Madde 2(1): Sözleşmeye Taraf Devlet, yetkisi altındaki bölgelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacaktır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Madde 37(a): Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

Engelli Hakları Sözleşmesi

Madde 15: 1. Hiç kimse işkence veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalmamalıdır. Özellikle, hiç kimse rızası alınmaksızın tıbbi veya bilimsel deneye tabi tutulmamalıdır.

2. Taraf Devletler engellilerin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korunmasını sağlamak için etkin bir şekilde tüm yasal, idari, yargısal ve diğer tedbirleri alır.

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI

İşkenceye Karşı Komite, İşkenceye Karşı Özel Raportör ve insan hakları organları ve mekanizmaları, LGBTİ kişilerin polis karakollarında, hapishanelerde; askeri, çocuk ve göçmen alıkonulma merkezlerinde ve diğer alıkonulma yerlerinde, hastanelerde ve diğer tıbbi ortamlarda istismar ve kötü muameleyle maruz kaldığına dair önemli kanıtları belgelemiştir.¹¹¹

¹¹¹ İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 21; İşkenceye Karşı Komitenin Hong Kong, Çin Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CHN-HKG/CO/5), 2016, parag. 28- 29; Avusturya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/AUT/CO/6), 2016, parag. 44-45; Amerika Birleşik Devletleri Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/USA/CO/3- 5), 2014, parag. 21, 26; Paraguay Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/PRY/CO/4-6), 2011, parag. 19; Almanya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/DEU/CO/5), 2011, parag. 20; Ekvator Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/ECU/CO/3), 2006, parag. 17; Arjantin Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CR/33/1), 2004, parag. 6(g); Mısır Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CR/29/4), 2002, parag. 5(e). İnsan Hakları Komitesinin Amerika Birleşik Devletleri Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/USA/CO/3), 2006, parag. 25. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komitesinin Dokuzuncu Yıllık Raporu (CAT/C/57/4), 2016, parag. 49, 60. İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporları (A/HRC/31/57), 2016, parag. 13, 34-36, ve bölüm D; (A/HRC/22/53) 2013, parag. 76-79. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Kosta Rika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/CR/CO/5-6), 2011, parag. 40. Çocuk Hakları Komitesinin İsviçre Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/CHE/CO/2-4), 2015, parag. 42-43. Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün İtalya misyonu hakkında Raporu (A/HRC/20/16/Add.6), 2012, parag. 98; Hapis Cezası hakkında Raporu (A/68/340), 2013, parag. 58. Bakınız ayrıca, Birleşmiş Milletler İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesi, Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite, Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Özel Raportör ve Birleşmiş Milletler İşkence Mağdurları için Gönüllü Fonu'nun Mütevelli Heyeti tarafından yapılan ortak açıklama: "Targeted and tortured: United Nations experts urge greater protection for LGBTI people in detention", Haziran 2016, erişim adresi: www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20165&LangID=E.

İşkenceye Karşı Komite, bireylerin “sosyal olarak belirlenmiş cinsiyet rollerine gerçek veya algılanan uyumsuzlukları nedeniyle Sözleşme’nin ihlaline maruz kalabileceklerini” vurgulamıştır.¹¹² İşkenceye Karşı Özel Raportör, yasaklanmış eylemlerin cezasız kalmasına, doğrudan ya da dolaylı olarak olanak tanıyan veya buna yetki veren bir şekilde zararlı cinsiyet kalıp yargılarını sürdüren kanunlar, politikalar ve uygulamalar olduğu sürece, Devletlerin işkenceyi ve kötü muameleyi önleme görevlerinde başarısız olacağını vurgulamıştır.

Devletler; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişileri istismar edici koşullara mahkûm eden veya onlara yönelik şiddetin hem Devlet hem de Devlet dışı aktörler tarafından göz yumulduğu ve cezasız¹¹³ kaldığı ya da LGBTİ mağdurların insan olarak görülmediği bir ortam yaratan ayrımcı kanun ve uygulamalar hazırlayıp uyguladıkları takdirde, bu bireylere uygulanan şiddetin suç ortağı sayılırlar. LGBTİ mağdurların insan olarak görülmediği bir ortam, işkence ve kötü muamelenin uygulanması için genellikle gerekli olan bir koşuldur.¹¹⁴

Uluslararası hukuka göre Devletler, Devletin gözetim veya kontrolü altında olan tüm koşullarda işkenceyi ve kötü muameleyi yasaklama, önleme ve mağdurları tazmin etme, bu tür eylemleri soruşturma ve failleri adalete teslim etmekle yükümlüdür.¹¹⁵ İşkence yasağı mutlak, sınırlanamaz, ve uluslararası hukukun *jus cogens* normu - üstün norm - olarak, tüm Devletler için bağlayıcıdır.¹¹⁶

B. GÖZALTİ VE ALIKONULMA

İşkencenin Önlenmesi Derneği ve Uluslararası Ceza Reformu tarafından hazırlanan ortak bir raporda, alıkonulan LGBT kişilerin insan haklarının istismarı ile ilgili sekiz risk faktörü ve durumu tanımlanmıştır: polis nezaretinde kasten tutuklanma ve şiddet görme, küfürlü sorgulamalar, trans kişilerin alıkonulma merkezlerine yerleştirilmesi, aşağılayıcı ve taciz edici vücut aramaları, diğer mahpuslardan şiddet görün, hapisane personeli tarafından taciz, koruma tedbiri iddiası ile tecrit ve hücre hapsi ve hizmet ve yardımlara erişimde ayrımcılık.¹¹⁷

¹¹² İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 22; Genel Yorum No. 3 (CAT/C/GC/3) 2012, parag. 32, 39.

¹¹³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015; İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 10, 15.

¹¹⁴ İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/22/53), 2013, parag. 77-79; İşkencenin Önlenmesi Ali Komitesinin Raporu (CAT/C/57/4), 2016, parag. 48.

¹¹⁵ İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 15, İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 31 (CCPR/C/21/Rev.1/Add.13), 2004 parag. 18.

¹¹⁶ Bakınız örneğin, İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 1 ve İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/25/60), 2014, parag. 40.

¹¹⁷ Bakınız İşkencenin Önlenmesi Derneği, “Towards the effective protection of LGBT persons deprived

© Photo by Esther Sweeney on Unsplash

Fiziksel ve cinsel şiddet

Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları, alıkonulmuş LGBT kişilerin kolluk görevlileri, hapishane personeli, göçmenlik personeli ve diğer alıkonulmuş kişiler tarafından, genellikle ayrımcılıktan kaynaklanan, cinsel, fiziksel ve psikolojik istismara uğradığına dair ciddi endişelerini defalarca dile getirmiştir.¹¹⁸ Kamu görevlilerinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan cinsel şiddet işkence tanımına girebilir.¹¹⁹

of liberty: a monitoring guide”, 2018; İşkencenin Önlenmesi Derneği, 2015 Jean-Jacques Gautier Sempozyumunun sonuç raporu: “Addressing situations of vulnerability of LGBT persons in detention”, 2015, erişim adresi: www.apt.ch/content/files_res/report-ijg-symposium-2015-en.pdf; İşkencenin Önlenmesi Derneği ve Uluslararası Ceza Reformu, “LGBTI persons deprived of their liberty: a framework for preventive monitoring”, Londra 2015.

¹¹⁸ İşkenceye Karşı Komitenin Kosta Rika ile ilgili Sonuç Gözlemleri, (CAT/C/CRI/CO/2), 2008, parag. 18; Tunus Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/TUN/CO/3) 2016, parag. 41; Amerika Birleşik Devletleri Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/USA/CO/2), 2006, parag. 32. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Ekvator Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ECU/CO/8-9) 2015, parag. 20. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 34-36. İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporları: (A/HRC/31/57), 2016, parag. 35; (E/CN.4/2005/62/Add.1), 2005, parag. 1019, 1161; (E/CN.4/2004/56/Add.1), 2004, parag. 1327; (E/CN.4/2003/68/Add.1), 2003, parag. 446, 463-465; (E/CN.4/2003/68/Add.2), 2003 parag. 42; (E/CN.4/2002/76), 2002, Ek III; (E/CN.4/2002/76/Add.1), 2002, parag. 16, 507-508, 829, 1709-1716; (A/56/156), 2001, parag. 21, 23; (E/CN.4/2001/66/Add.2), 2001, parag. 199, 1171; (E/CN.4/2000/9), 2000, parag. 145, 151, 726. Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/14/22/Add.1), 2010, parag. 17.

¹¹⁹ İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporları (A/HRC/7/3), 2008, parag. 34; (A/HRC/31/57), 2016, parag. 51.

Örneğin, bir grup Birleşmiş Milletler uzmanı, Çeçenistan’da (Rusya Federasyonu) eşcinsel olarak algılanan erkeklerin kaçırılmasını ve keyfi olarak alıkonulmasını kinamıştır; bu olayda yerel milislerin ve yerel güvenlik kuvvetlerinin elektrik şoku, dayak, hakaret ve aşağılamalar gibi işkence yöntemleri uyguladığı bildirilmiştir.¹²⁰

İşkenceye Karşı Komite Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili sonuç gözlemlerinde kolluk görevlilerinin, farklı cinsel yönelime sahip bireyler dâhil, tutuklulara şiddet ve aşırı güç kullanması, başka tutukluların saldırıları ve soruşturmaların yetersiz kalmasına ilişkin endişe duyduğunu ifade etmiştir. Komite, Devletin “kolluk personelinin bağımsız olarak, derhal ve kapsamlı bir şekilde soruşturulmasını ve failerin yargılanarak uygun şekilde cezalandırılmasını” sağlamasını tavsiye etmiştir.¹²¹

Özel Raportörler; polis memurları, hapishane çalışanları ve diğer yetkililerin LGBT tutuklulara kötü muamele ettiğine dair iddiaları düzenli olarak bildirmektedir. Örnekler arasında, Nepal’de “meti”lerin¹²² para ve seks talep ettiği iddia edilen polis tarafından dövülmesi;¹²³ Brezilya’da bir polis karakolunda dövülen, sözlü tacize uğrayan ve oral seks yapmaya zorlanan bir lezbiyen çift¹²⁴ ve Özbekistan’da eşcinsellikle suçlanan bir insan hakları savunucusunun polis tarafından dövülmesi ve tecavüzle tehdit edilmesi¹²⁵ gibi olaylar yer almaktadır. İşkenceye Karşı Özel Raportör, ABD Hükümetine ilettiği 2013 tarihli raporunda, göçmen alıkonulma merkezlerinde çalışan personelin 16 gey ve trans kişiyi “hücre hapsi, işkence ve cinsel saldırı dâhil kötü muameleye” maruz bırakmasına ilişkin endişesini belirtmiştir.¹²⁶

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komitesi, trans tutukluların “dövüldüklerini ve diğer mahpusların önünde seks sahneleri canlandırmaya zorlandıklarını, bunun genellikle

¹²⁰ “End abuse and detention of gay men in Chechnya, United Nations human rights experts tell Russia”, 13 Nisan 2017, erişim adresi: www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21501.

¹²¹ İşkenceye Karşı Komitenin Amerika Birleşik Devletleri Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/USA/CO/2), 2006 parag. 32, 37.

¹²² “Meti”, Nepal’de doğumda erkek cinsiyeti atfedilen ve kadın cinsiyet kimliği/ cinsiyet ifadesi olan kişileri tarif etmek için kullanılan bir terimdir.

¹²³ Kadınlara Karşı Şiddete İlişkin Özel Raportörün raporları, (E/CN.4/2006/61/Add.1), 2006, parag. 1 ve 2, (A/HRC/4/34/Add.1), 2007, parag. 448-454.

¹²⁴ İşkenceye Karşı Özel Raportörün Brezilya misyonu hakkında Raporu, (E/CN.4/2001/66/Add.2), 2001 parag. 199.

¹²⁵ İşkenceye Karşı Özel Raportörün hükümetler ile temaslarına ilişkin raporu, (E/CN.4/2004/56/ Add.1), 2004, parag. 1878, 1899.

¹²⁶ İşkenceye Karşı Özel Raportörün hükümetler ile temaslarına ilişkin raporu (A/HRC/22/53/ Add.4), 2013, parag. 178 ortak acil eyleme ilişkin raporu, Dava No. USA 15/11, 19/08/2011.

izleyenlerden ücret toplayan gardiyanlar tarafından tertiplendiğini” bildirmiştir.¹²⁷ Trans tutukluların karşı cinsiyetten kişilerin yanında duş almak zorunda bırakıldığı, vücut aramalarının karşı cinsiyetten kişiler tarafından yapıldığı ve sırf genital organlarının yapısını anlamak için el yordamıyla arandıkları bildirilmiştir.¹²⁸ Alt Komite, sopayla anal tecavüze uğradıktan sonra ölen bir kişi dâhil, trans kadınların gözaltında ölümlerini kaydetmiştir.¹²⁹

Kadınlara Yönelik Şiddete ilişkin Özel Raportör, gardiyanların “erkeksi” olarak gördükleri kadın mahpusları tacize, fiziksel istismara ve “zorla kadınlaştırma” eylemlerine maruz bırakmasıyla ilgili endişelerini dile getirmiştir.¹³⁰

Kişilerin silahlı çatışmalarda gerçek veya algılanan cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldığı da belgelenmiştir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişileri korkutmak ve toplumun cinsiyet normlarını zorbalıkla kabul ettirmek için hem Devlet hem de Devlet dışı aktörler bazen tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerini uygulayarak bu durumu devam ettirmiştir.¹³¹

Örneğin, Suriye Arap Cumhuriyetindeki duruma ilişkin Bağımsız İnceleme Komisyonu, erkeklerin “hükümet kontrol noktalarında cinsel yönelimleri gerekçesiyle işkence gördüğünü ve tecavüze uğradığını” ve “altı eşcinsel erkeğin güvenlik görevlileri tarafından elektrik kablolarıyla acımasızca dövüldüğünü ve tecavüzle tehdit edildiğini” bildirmiştir.¹³²

Anal muayeneler

Eşcinsellikle ilgili suçlamalarla yakalanan natrans erkeklerin ve trans kadınların kovuşturma için fiziksel delil elde etme amaçlı anal muayeneye tabi tutulması; İşkenceye Karşı Komite, Keyfi Alıkonulmalar Çalışma Grubu ve İşkenceye ilişkin Özel Raportör tarafından kınanmıştır. Özel Raportör ayrıca bu uygulamayı “tıbben değersiz” olarak nitelendirip eleştirmiştir.¹³³ İşkenceye ilişkin Özel

¹²⁷ Birleşmiş Milletler İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesinin Dokuzuncu Yıllık Raporu (CAT/OP/C/57/4), 2016 parag. 66.

¹²⁸ Age.

¹²⁹ Age.

¹³⁰ Kadınlara Yönelik Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/68/340), 2013, parag. 59

¹³¹ Genel Sekreterin çatışmalar ile bağlantılı cinsel şiddete ilişkin raporu (S/2015/203), 2015 parag. 20; Suriye Arap Cumhuriyetindeki durum hakkında Bağımsız İnceleme Komisyonunun Raporu (A/HRC/25/65), 2014, parag. 67.

¹³² Suriye Arap Cumhuriyetindeki duruma ilişkin Bağımsız İnceleme Komisyonunun Raporu (A/HRC/25/65), 2014, parag. 67.

¹³³ Bakınız örneğin, İşkenceye Karşı Komitenin Tunus Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/TUN/CO/3), 2016, parag. 41-42, ve Mısır Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CR/29/4), 2002, parag. 5-6;

Raportör, bu tür müdahaleci adli muayeneleri işkence ya da kötü muamele olarak değerlendirilebilecek derecede izinsiz ve onur kırıcı bir uygulama olarak tanımlamıştır.¹³⁴ Keyfi Alıkonulmalar Çalışma Grubu “zorla anal muayene uygulamasının, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele yasağına aykırı olduğunu” belirtmiştir.¹³⁵

Hücre hapsi

İşkenceye Karşı Özel Raportör, LGBT kişilerin “hücre hapsinin veya ‘koruma’ amacıyla ayrı yere yerleştirilmesinin işkence ve kötü muamele yasağının ihlali sayılabileceğini”¹³⁶ ve “güvenlikleri için ayrı tutulmaları gerekli bile olsa, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans statüleri, bu bireylerin, örneğin eğlenme/dinlenme faaliyetleri, okuma materyalleri, müdafî veya tıp doktorlarına erişim gibi konularda sosyal rejimlerine ilişkin sınırlamaları haklı çıkarmaz,”¹³⁷ söylemiştir.

İşkenceye Karşı Özel Raportörün raporları (A/HRC/22/53), 2013, parag. 76, 79; hükümler ile temaslarına ilişkin raporu (A/HRC/31/57/Add.1), 2016, parag. 118-119, 713-714. Bakınız ayrıca İnsan Hakları İzleme Örgütü, “Dignity Debased: Forced Anal Examinations in Homosexuality Prosecutions”, 2016.

¹³⁴ İşkenceye Karşı Özel Raportörün raporları (A/56/156), 2001, parag. 24; hükümler ile temaslarına ilişkin raporu (A/HRC/31/57/Add.1), 2016, parag. 713-714, (A/HRC/10/44/Add.4), 2009, parag. 61, (A/HRC/4/33/Add.1), 2007, parag. 317, ve (A/HRC/16/52/Add.1), 2011.

¹³⁵ Keyfi Alıkonulmalar Çalışma Grubu, Mısır Hakkında Görüşü No. 25/2009 (A/HRC/16/47/Add.1), 2011, parag. 23, 28-29.

¹³⁶ İşkenceye Karşı Özel Raportörün raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 35.

¹³⁷ İşkenceye Karşı Özel Raportörün raporu (A/66/268), 2011, parag. 69.

Gözden geçirilen, Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kuralları (Mandela Kuralları), süresiz ve uzun süreli hücre hapsinin yasaklanması gerektiğini,¹³⁸ ve “hücre hapsinin sadece istisnai durumlarda son çare olarak ve mümkün olduğu kadar kısa bir süre için uygulanması” gerektiğini vurgulamıştır.¹³⁹ Yetkililer, LGBT tutukluları hücre hapsine veya diğer kısıtlamalara maruz bırakmadan, diğer tutuklular tarafından LGBT kişilere yönelik uygulanan şiddeti önlemek ve bu şiddetle mücadele etmek için makul tedbirleri almakla sorumludur.¹⁴⁰

Alıkonulan trans kişilerin kimliklerine saygı gösterilmesi

Özellikle trans mahpuslar, ceza infaz kurumlarında benzersiz ve bilhassa sert koşullarla karşı karşıyadır; kurumlara yerleştirilirken cinsiyet kimliklerine saygı gösterilmemekte, ayrı yerlerde tutulmakta, hormon tedavisine erişimlerine engeller konulmakta ve daha fazla istismar ve ayrımcı muameleye maruz bırakılmaktadırlar.¹⁴¹ Mandela Kuralları, mahpus dosya yönetim sisteminde mahpusların kimliğine ve kendisinin algıladığı cinsiyete saygı gösterilmesi gerektiğini belirtir.¹⁴² Tüm trans tutuklular, yasal belgelerde cinsiyet değiştirmiş veya ameliyat olup olmadıklarına bakılmaksızın, kendilerini tanımladıkları cinsiyete göre muamele görmelidir; kuruma yerleştirme, kıyafet ve görünüm, sağlık hizmetlerine erişim, aramalar ve diğer prosedürler için de bu geçerlidir. Hapishaneye yerleştirme ile ilgili kararlar, olay bazında ve tutuklu ile istişare halinde alınmalıdır.¹⁴³ Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportör, Devletlerin “trans kişinin kadın veya erkek cezaevine yerleştirilmesi kararında, adli makamların ve hapishane yetkililerinin ilgili mahpusla istişare içinde ve olay bazında karar vermesini” sağlamasını talep etmiştir. Güvenlik hususları ve bireyin istekleri bu kararda en önemli rolü oynamalıdır.¹⁴⁴ Özel Raportör ayrıca, alıkonulan trans kadınların hayat kurtaran tıbbi tedaviye ve temel hizmetlere erişimlerinin reddedildiğine ve bazen bu durumun ölümcül sonuçlara yol açtığına dikkat çekmiştir.¹⁴⁵

¹³⁸ Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) ile ilgili Genel Kurul kararı no. 70/175), 17 Aralık 2015, Kural 43.

¹³⁹ Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) ile ilgili Genel Kurul kararı no. 70/175), 17 Aralık 2015, Kural 45.

¹⁴⁰ İşkenceye Karşı Özel Raportörün raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 35.

¹⁴¹ Kadınlara Karşı Şiddete İlişkin Özel Raportörün Raporu (A/68/340), 2013, parag. 63; İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/56/156), 2001, parag. 23; Özel Raportörün Raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 34.

¹⁴² Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) ile ilgili Genel Kurul kararı no. 70/175, 17 Aralık 2015, Kural 7(a).

¹⁴³ Age. Bakınız ayrıca, OHCHR, Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s 43, 128.

¹⁴⁴ Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün keyfi öldürmelerde cinsiyet-duyarlı yaklaşıma ilişkin raporu, A/HRC/35/23, 2017, parag. 110.

¹⁴⁵ Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün keyfi öldürmelerde cinsiyet-duyarlı yaklaşıma

İzleme ve gözetim

Misillemeye uğrama korkusu ve şikâyet mekanizmalarına duyulan güvensizlik, alıkonulan LGBT kişilerin istismarları ihbar etmesini engellemektedir.¹⁴⁶ Bazı hapisane sistemlerinde LGBTİ mahpusların cinsel istismar ve tecavüz ile ilgili şikâyetlerinin cezaevi yönetimleri tarafından yanıtlanma olasılığı daha düşüktür, bu durum da cezasızlığa ve istismarın sürmesine yol açmaktadır.¹⁴⁷

İşkenceye Karşı Özel Raportör, “tüm alıkonulma yerlerinin, İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokole uygun olarak kurulmuş bağımsız organların ve ayrıca sivil toplum gözlemcilerinin etkili gözetimi ve teftişine ve habersiz ziyaretlerine tabi olmasının sağlanması ve izleme organlarında lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin ve diğer azınlıkların temsil edilmesinin sağlanması” için Devletlere çağrıda bulunmuştur.¹⁴⁸ İşkenceye Karşı Komite, LGBT kişilerin istismar edilmesini önlemek için polis memurları, sınır muhafızları ve hapisane personeline yönelik eğitim ve bilinç artırıcı programlar düzenlenmesini tavsiye etmiştir.¹⁴⁹

OLUMLU UYGULAMA

Nepal: Alıkonulma Merkezleri ve Cezaevlerini İzlemekle Görevli Nepal Ulusal İnsan Hakları Komisyonu

Nepal Ulusal İnsan Hakları Komisyonu (NHRC), insan hakları istismarlarına ilişkin iddiaları serbestçe izleme ve bağımsız soruşturma yürütme yetkisine sahiptir. Komisyon; tüm hapisaneleri, alıkonulma merkezleri ve hükümet kuruluşlarını ziyaret ederek koşulların uluslararası insan hakları standartlarına uygun hale getirilmesi için tavsiyelerde bulunabilir.

NHRC bu görevi sırasında, seks işçiliğine karıştığı iddiasıyla yakalanan LGBT kişilerle ilgili davalar dâhil, polis nezaretinde tutulan LGBT kişilerin maruz kaldığı insan hakları ihlallerini tespit etmiştir. Komisyon, alıkonulma yerlerinde görevli kişilerin LGBT kişilere karşı işkence sayılan yasadışı alıkonulma, ayrımcılık ve kötü muamele uyguladıklarına dair şikâyetler almıştır. Bu şikâyetlerden birinin incelenmesi sonucunda Komisyon, Nepal Polisine, ciddi işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele uygulayan güvenlik personeli hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılması emrini vermiştir.

ilişkin raporu, A/HRC/35/23, 2017, parag. 46.

¹⁴⁶ İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 35.

¹⁴⁷ Kadınlara Karşı Şiddete İlişkin Özel Raportörün Raporu (A/68/340), 2013, parag. 58.

¹⁴⁸ İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya ilişkin Özel Raportörün Raporu, A/HRC/31/57, 5 Ocak 2016, parag. 70 (y).

¹⁴⁹ İşkenceye Karşı Komitenin Kosta Rika Hakkında Sonuç Gözlemleri, (CAT/C/CRI/CO/2), 2008, parag. 11, 18.

C. TIBBİ ORTAMLAR¹⁵⁰

Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları ve kuruluşları, sözde “onarım terapisi”, kısırlaştırma ve baskı yoluyla cinsiyeti yeniden atama ameliyatları gibi zorla ya da istem dışı uygulanan tedaviler, etkilenen kişinin rızası alınmadan interseks çocuklara yapılan tıbbi bakımdan gereksiz müdahaleler gibi, tıbbi ve ilgili ortamlarda LGBTİ kişilere yönelik muameleyle ilişkin giderek daha çok dikkat çekmeye başlamıştır.¹⁵¹ Devletlerin, üçüncü şahısların bu tür uygulamalarını engellemek için etkili adımlar atmaması, insan haklarını koruma yükümlülüklerinin ihlalidir.¹⁵²

İşkenceye Karşı Özel Raportörün belirttiği gibi, “haklı bir sebep olmaksızın şiddetli acıya neden olan tıbbi bakım, zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza olarak kabul edilebilir ve eğer Devletin buna katılımı ve belirli bir niyeti varsa, bu işkencedir.”¹⁵³

İnterseks çocuklar ve yetişkinlere yapılan cerrahi ve diğer tür müdahaleler

Normatif kadın ve erkek tanımlarından farklı bedenler ile doğan interseks çocukların çoğu, fiziksel görünümünü ikili cinsiyet kalıp yargılarına uydurmak için rızaları olmadan yapılan ve tıbben gereksiz olan cerrahi ve diğer tür müdahalelere maruz bırakılmaktadır. Bu tür prosedürlerin genelde geriye dönüşü yoktur ve çocukların bedensel bütünlük, sağlık, özel yaşam ve özerklik haklarını etkileyerek uzun süreli fiziksel ve psikolojik ıstıraba neden olabilir ve işkence ya da kötü muamele teşkil edebilir.¹⁵⁴

¹⁵⁰ IV. Bölümde sağlık hizmetlerine erişim ve hastalık ilan etme ile ilgili kısımlara bakınız.

¹⁵¹ İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 14, 38. Ayrıca bakınız, LGBTİ bireylere karşı şiddet ve ayrımcılığın sona erdirilmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Ortak Açıklaması, 2015, erişim adresi: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/JointLGBTIstatement.aspx ve Sağlık Hizmetleri Ortamlarında Ayrımcılığın Sona Erdirilmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Ortak Açıklaması, 2017, erişim adresi: www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ending-discrimination-healthcare-settings_en.pdf.

¹⁵² Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 22 (E/C.12/GC/22), 2016, parag. 59.

¹⁵³ Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/22/53), 2013, parag. 39.

¹⁵⁴ Örneğin bakınız, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 22 (E/C.12/GC/22), 2016, parag. 59; Çocuk Hakları Komitesinin Nepal Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/NPL/CO/3-5), 2016, parag. 41, 42; Güney Afrika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/ZAF/CO/2), 2016, parag. 37-38; Yeni Zelanda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/NZL/CO/5), 2016, parag. 25; Engelli Hakları Komitesinin Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/CHL/CO/1), 2016, parag. 42; Almanya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/DEU/CO/1), 2015, parag. 37-38; İşkenceye Karşı Komitenin Fransa Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/FRA/CO/7), 2016, parag. 34, 35; Hong Kong, Çin Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CHN-HKG/CO/5), 2016, parag. 28, 29; İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 53; İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporları (A/HRC/22/53), 2013, parag. 77, 88, (A/HRC/31/57), 2016, parag. 50, 72; Sağlık Özel Raportörünün Raporları, (A/HRC/32/32), 2016, parag. 85, 94; (A/70/213), 2015, parag.

Çocuk Hakları Komitesi, İşkenceye Karşı Komite, İşkenceyi Önleme Alt Komitesi ve İşkenceye Karşı Özel Raportör dâhil Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları uzmanları Devletlerin interseks çocuklara uygulanan ve tıbbi bakımdan gereksiz cerrahi operasyon ve prosedürleri acilen yasaklaması gerektiğini belirtmiştir.¹⁵⁵ Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları, Devletleri "interseks yetişkinlerin ve çocukların özerkliğini, sağlık, fiziksel ve zihinsel bütünlük haklarını, şiddete ve zararlı uygulamalara maruz kalmama haklarını ve işkence ve kötü muameleye maruz kalmama haklarını korumaya çağırmıştır.¹⁵⁶

İnterseks çocuklar ve yetişkinler, kendi bedenlerinin görünüşünü değiştirmek isteyip istemediklerine kendileri karar vermelidirler. Çocuk olmaları durumunda, uygun yaşa ya da olgunluğa erdiklerinde bilgiye dayalı olarak kendi kararlarını vermelidirler.¹⁵⁷ Devletler, interseks kişilerin psiko-sosyal desteğe ve akran desteğine ve kendilerine özel sağlık ihtiyaçlarına cevap veren tıbbi hizmetlere erişimlerini sağlamalıdır; bu hizmetler ayrımcı olmamalı, interseks kişilerin temel haklarına saygı göstermeli ve bilgiye dayalı rızaları alınarak uygulanmalıdır.¹⁵⁸ Buna ek olarak Devletler, sağlık personeli ve psikoloji alanındaki profesyonelleri bedensel çeşitlilik, interseks özellikleri, interseks çocuklar ve yetişkinler üzerinde yapılan gereksiz cerrahi ve diğer tıbbi müdahalelerin sonuçları hakkında eğitmelidir.¹⁵⁹

84-86, (A/64/272), 2009, parag. 49. Ayrıca bakınız, uluslararası ve bölgesel insan hakları uzmanlarının ortak açıklaması, "End violence and harmful medical practices on intersex children and adults", 2016, erişim adresi: www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20739&LangID=E, ve Avrupa Konseyi Biyoetik Komitesi, "The Rights of Children in Biomedicine: Challenges Posed by Scientific Advances and Uncertainties," Avrupa Konseyi, Ocak 16, 2017, www.coe.int/en/web/children/-/study-on-the-rights-of-children-in-biomedicine.

¹⁵⁵ Bakınız uluslararası ve bölgesel insan hakları uzmanlarının ortak açıklaması, "End violence and harmful medical practices on intersex children and adults", 2016, erişim adresi: <http://ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20739&LangID=E>.

¹⁵⁶ Age. Ayrıca bakınız OHCHR, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF ve WHO, "Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: an interagency statement", 2014.

¹⁵⁷ Bakınız örneğin, Çocuk Hakları Komitesinin Yeni Zelanda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/NZL/CO/5), 2016, parag. 25; İsviçre Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/CHE/CO/2-4), 2015, parag. 43; Nepal Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/NPL/CO/3-5), 2016, parag. 42; İşkenceye Karşı Komitenin Danimarka Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/DNK/CO/6-7), 2016, parag. 43; ve Avusturya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/AUT/CO/6), 2016, parag. 45.

¹⁵⁸ Bakınız örneğin, Çocuk Hakları Komitesinin Fransa Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/FRA/CO/5), 2016, parag. 48; Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/CHL/CO/4-5), 2015, parag. 49; İşkenceye Karşı Komitenin Hong Kong, Çin Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CHN-HKG/CO/5), 2016, parag. 29; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Fransa Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/FRA/CO/7-8), 2016, parag. 18; Engelli Hakları Komitesinin Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/CHL/CO/1), 2016, parag. 42. Lee et al., "Consensus Statement on Management of Intersex Disorders"; Lee et al., "Global Disorders of Sex Development Update Since 2006: Perceptions, Approach and Care"; Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO), "Genomic Resource Center: Patient Support Groups", www.who.int/genomics/public/patientsupport/en/.

¹⁵⁹ Çocuk Hakları Komitesinin Yeni Zelanda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/NZL/CO/5), 2016, parag. 25; ve İrlanda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/IRL/CO/3-4), 2016, parag. 40.

OLUMLU UYGULAMA

2015 yılında Malta özellikle sosyal etkenler nedeniyle reşit olmayan kişilerin, cinsiyet özelliklerine rızaları olmadan cerrahi ve tıbbi müdahale yapılmasını yasaklayan bir kanunu kabul etti ve böylece interseks çocukların vücut bütünlüğü haklarını koruyan dünyadaki ilk Devlet oldu. Almanya’da bir mahkeme, rızası olmadan ya da önceden haber verilmeden üreme organları alınan bir interseks kişiye tazminat ödenmesine karar verdi. 160

Trans kişilerin zorla ve istem dışı kısırlaştırılması ve tedavi edilmesi

Trans kişilerden cinsiyet kimliklerinin tanınması için istismar edici şartlar talep edilmekte; trans kişiler, kısırlaştırma, cinsiyeti yeniden atama ameliyatı ve diğer tıbbi prosedürlere ve sağlık raporu şartı gibi süreçlere zorla ya da baskıyla genellikle maruz bırakılmakta ve dolayısıyla uluslararası insan hakları standartları ihlal edilmektedir.¹⁶¹ İşkenceye Karşı Özel Raportör, bu tür uygulamaların kanuna aykırı olduğunu belirterek “Zorla yapılan ameliyatlara sadece vücutta kalıcı kısırlığa ve geri dönüşü olmayan değişikliklere yol açarak aile ve üreme hayatına müdahale etmekle kalmaz, aynı zamanda kişinin fiziksel bütünlüğüne ciddi ve geri döndürülemez bir müdahale anlamına gelir,” diye ifade etmiştir.¹⁶² Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları, psikolojik değerlendirme, teşhis, ameliyat veya kısırlaştırma şartları olmaksızın resmi belgelerde cinsiyet belirteçlerinin değiştirilmesi ve cinsiyet kimliğinin yasal olarak tanınması hakkını onaylamıştır (ayrıca bkz. Bölüm IV).¹⁶³ Örneğin Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Belçika’daki durum hakkında yaptığı 2014 tarihli bir incelemesinde, cinsiyetlerinin yasal olarak tanınmasını isteyen trans kadınlara yönelik psikiyatrik değerlendirme,

¹⁶⁰ OHCHR, Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s 47.

¹⁶¹ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 22 (E/C.12/GC/22), 2016, parag. 58; Birleşmiş Milletler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete karşı korunmaya ilişkin Bağımsız Uzmanının Raporu (A/73/152), parag. 28; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 70; İnsan Hakları Komitesinin Ukrayna Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/UKR/CO/7), parag. 10; İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/22/53), 2013, parag. 88; ve OHCHR, UN-Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF ve WHO ortak açıklaması, “Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization”, 2014.

¹⁶² İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/22/53), 2013, parag. 36-38, 76-79, 88.

¹⁶³ Örneğin bakınız: İnsan Hakları Komitesinin İrlanda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/IRL/CO/3), 2008, parag. 8, Ukrayna Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/UKR/CO/7), 2013, parag. 10; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Hollanda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/NLD/CO/5), 2010, parag. 46-47, ve Belçika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/BEL/CO/7), 2014, parag. 45; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin Almanya Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/DEU/CO/5), 2011, parag. 26.

kısırlaştırma ve ameliyat şartlarının kaldırması için yetkililere çağrıda bulunmuştur.¹⁶⁴

Devletler, cinsiyetin yasal olarak tanınmasıyla ilgili kanun, politika ve yönetmeliklerden kısırlaştırma, zorla ameliyat ve tedavi, tıbbi teşhis veya sağlık raporu gibi tüm şartları kaldırarak trans kişilerin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne saygı göstermeli; trans kimlikler ile ilgili eski tıbbi sınıflandırmaları yeniden düzenlemeli (bkz. Bölüm IV) ve bu tür uygulamalar için hesap verebilirliği ve mağdurlar için çözüm yolları sağlamalıdır.

Sözde “onarım terapisi”

Birleşmiş Milletler uzmanları, aynı cinsiyetten kişilere duyulan ilgiyi veya trans kimliğini değiştirmeyi amaçlayan sözde “onarım terapileri” hakkında endişelerini dile getirmiştir.¹⁶⁵ Bu tür tedavilerin etik olmadığı, bilim dışı ve etkisiz olduğu ve bazı durumlarda işkenceye eşdeğer olduğu kabul edilmiştir. Çeşitli ülkelerde bu tür tedavilere karşı başarıyla sonuçlanan yasal itirazlar yapılmış ve bu sözde tedaviler yasaklanmıştır.¹⁶⁶ İşkenceye Karşı Komite ve İşkenceye Karşı Özel Raportör, psikiyatri kurumlarına ve diğer kurumlara istem dışı yatırılma, elektroşok uygulaması, fiziksel ve psikolojik hasara sebep olabilen diğer “caydırma tedavileri” de dâhil olmak üzere, cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliğini değiştirmek için uygulanan zorla tedavilere dair endişelerini dile getirmiştir.¹⁶⁷

Örneğin, Ekvator’da; gey, lezbiyen ve trans gençlerin, aile fertlerinin gizli işbirliği ile zorla alıkonulduğu ve cinsel istismar dâhil işkenceye maruz bırakıldığı sözde “rehabilitasyon klinikleri” sivil toplum tarafından gündeme getirilmiştir ve hükümet kliniklerin kapatılması için gerekli tedbirleri almıştır.¹⁶⁸

Devletler, LGBT kişilerin fiziksel ve kişisel bütünlüğü ve özerkliğine saygı gösterilmesini teminat altına almak için gerekli yasal, idari ve diğer tedbirleri

¹⁶⁴ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Belçika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/BEL/CO/7), 2014, parag. 45.

¹⁶⁵ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 14, 38, 52; Pan Amerikan Sağlık Örgütü, “Cures for an illness that does not exist”, erişim adresi: www.paho.org/hq/?option=com_docman&task=doc_view&gid=17703&Itemid=270.

¹⁶⁶ İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 52.

¹⁶⁷ İşkenceye Karşı Komitenin Çin Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CHN/CO/5), 2016, parag. 55; İnsan Hakları Komitesinin Ukrayna Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/UKR/CO/7), 2013, parag. 10; İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/56/156), 2001 parag. 24.

¹⁶⁸ İnsan Hakları Komitesinin Ekvator Hakkında Sonuç Gözlemleri, (CCPR/C/ECU/CO/5), 2009, parag. 12; Ayrıca bakınız, Amerikalılararası İnsan Hakları Komisyonu, Basın Bildirisi: “IACHR expresses concern about violence and discrimination against LGBTI persons, particularly youth, in the Americas”, 15 Ağustos 2013, erişim adresi: www.oas.org/en/iachr/media_center/PReleases/2013/060.asp.

© Photo by Nick Fewings on Unsplash

almalıdır ve bu kişilere uygulanan “caydırma tedavisi” ve diğer istem dışı ya da zorlayıcı veya istismar edici tedavileri yasaklamalıdır.¹⁶⁹ Buna ek olarak Devletler, sağlık çalışanları ve kamu görevlilerinin, LGBT kişilerin insan haklarına saygı gösterilmesi konusunda eğitim almasını sağlamalıdır.¹⁷⁰

SONUÇ

LGBTİ kişiler dâhil herkes, işkence ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezadan korunmalıdır. Uluslararası hukuk uyarınca Devletler, alıkonulma yerleri, tıbbi ortamlar ve diğer ortamlarda gerçekleşenler dâhil, tüm işkence ve kötü muamele eylemlerini yasaklamalı, soruşturmalı ve

¹⁶⁹İşkenceye Karşı Komitenin Çin Hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/CHN/CO/5), 2016, parag. 56; İnsan Hakları Komitesinin Kore Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KOR/CO/4), 2015, parag. 15; İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/22/53), 2013, parag. 88; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 78(g).

¹⁷⁰Age, Ayrıca bakınız İnsan Hakları Komitesinin Kore Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KOR/CO/4), 2015, parag. 15.

cezalandırılmalıdır.¹⁷¹ Yani Devletler, yerel ceza hukukunda işkence ve kötü muameleyi suç olarak tanımlamalı ve mağdurların cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği, ifadesi ya da cinsiyet özelliklerine bakılmaksızın, bu tür eylemlerin bağımsız, derhal ve etraflıca soruşturulmasını ve sorumluların adalet önüne getirilmesini sağlamalıdır. Devletler bu tür eylemlerin mağdurlarına parasal tazminat hakkı dâhil yeterli tazmin sağlamalıdır. Devletler ayrıca, alıkonulma yerlerinin izlenmesi, kanun ve düzenlemeler ile istismar edici tıbbi uygulamaların yasaklanması, kolluk görevlileri ve sağlık personelinin eğitilmesi, cinsiyetin yasal olarak tanınması için kısırlaştırma, zorla tedavi uygulama ve sağlık raporu alma şartı gibi istismar edici ön koşulların kaldırılması gibi önleyici tedbirler almakla yükümlüdür.

¹⁷¹ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 20, 1992; İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2. (CAT/C/GC/2), 2008.

III. AYRIMCI KANUNLARIN FESHEDİLMESİ

Aynı cinsiyetten kişilerin rızaya dayalı ilişkilerini ve cinsiyet kimliği ifadesini suç sayan kanunlar ve LGBT kişileri cezalandırmak için kullanılan diğer muğlak ve ayrımcı kanunlar sebebiyle farklı ama birbiriyle ilişkili insan hakları ihlallerinde artış olmuştur. Bu tür kanunlar, kişinin ayrımcılığa uğramama hakkı (ayrıca bkz. IV. Bölüm), kanun önünde eşit olma hakkı, kanun tarafından eşit korunma hakkı ve ayrıca keyfi alıkonulmaya ve özel yaşama makul olmayan müdahaleye karşı korunma hakları gibi hakları ihlal etmektedir. Cinsel davranış sebebiyle ölüm cezası uygulanması yaşam hakkının ihlali. Hiç uygulanmasalar bile tüm bu kanunlar, bazıları aşağıda belirtilen uluslararası insan hakları norm ve standartlarını ihlal etmektedir. İfade özgürlüğü, örgütlenme ve toplanma haklarına yönelik yasal kısıtlamalar V. Bölümde ele alınmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 2: Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka türden statü gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.

Madde 7: Herkes kanun önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin kanun tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.

Madde 9: Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, alıkonulamaz ve sürgün edilemez.

Madde 12: Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, evine ya da yazışmasına keyfi olarak karışılmaz, onuruna ve itibarına saldırılmaz.

Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Madde 2(1): Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet kendi ülkesinde yaşayan ve yetkisi altında bulunan bütün bireylere ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından hiçbir ayrım gözetmeksizin bu Sözleşmede tanınan hakları sağlamak ve bu haklara saygı göstermekle yükümlüdür.

Madde 6(2): İdam cezasını kaldırmamış olan ülkelerde idam hükmü, ancak suçun işlendiği anda yürürlükte olan yasalara uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi hükümlerine aykırı olmamak şartı ile, en ağır suçlar için verilebilir. Bu ceza ancak yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş kesin bir karar üzerine uygulanabilir.

Madde 9: Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz veya alıkonulamaz. Hiç kimse kanunun tayin ettiği sebeplere ve usule uygun olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

Madde 17: Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da yasadışı olarak müdahale edilemez; hiç kimsenin şeref ve itibarına yasal olmayan saldırılarda bulunulamaz.

Madde 26: Herkes yasalar önünde eşittir ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalar tarafından eşit derecede korunur. Bu bakımdan, yasalar her türlü ayırımı yasaklayacak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gibi, her bağlamda ayrımcılığa karşı eşit ve etkili korumayı temin edecektir.

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI

Birleşmiş Milletler insan hakları sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmalar, Devletlerin uluslararası hukuk uyarınca aynı cinsiyetten kişiler arasında özel, rızaya dayalı cinsel ilişkileri suç sayan, trans kişileri cinsiyet ifadeleri sebebiyle suçlu sayan ve kişileri gerçek ya da algılanan cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri temelinde suçlu sayan, kovuşturan, taciz eden veya kişilere bu sebeplerde ayrımcılık yapan diğer kanunları feshetme yükümlülüklerini defalarca vurgulamıştır.¹⁷² İşkenceye Karşı Özel Raportör 2016 tarihli raporunda şöyle demiştir:

*Kadınları ve lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişileri istismar edici koşullara mahkûm eden ayrımcı kanunlar hazırlayan ve uygulayan Devletler, onlara karşı uygulanan şiddetin suç ortağıdır.*¹⁷³

¹⁷² Örneğin bakınız, Toonen-Avustralya davası, İnsan Hakları Komitesi, Başvuru No. 488/1992 (CCPR/C/50/D/488/1992), 1994, parag. 8.3-10; İnsan Hakları Komitesinin Kuveyt Hakkında Sonuç Gözlemleri, (CCPR/C/KWT/CO/2), 2011, parag. 30; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin İran İslam Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/IRN/CO/2), 2013, parag. 7; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Uganda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/UGA/CO/7), 2010, parag. 43-44; Çocuk Hakları Komitesinin Gambia Hakkında Sonuç Gözlemleri CRC/C/GMB/CO/2-3), 2015, parag. 29-30; Sağlık hakkına ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/HRC/14/20), 2010, parag. 17-26; Birleşmiş Milletler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete karşı korunmaya ilişkin Bağımsız Uzmanının Raporu (A/HRC/38/43), 2018, parag. 50-56 ve 90-91.

¹⁷³ İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporu (A/HRC/31/57), 2016, parag. 10.

Birleşmiş Milletler'in cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin Bağımsız Uzmanı, bu tür kanunların "şiddet ve ayrımcılığa yol açan arka plandaki ortamın bir parçası" olduğunu ve "cinsiyet ifadesi biçimlerinin suç olmaktan çıkarılması yönünde adım atılması gerektiğini" belirtmiştir.¹⁷⁴ Birleşmiş Milletler kuruluşları da aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı ilişkilerin, *cross-dressing* ve diğer cinsiyet ifadesi biçimlerinin suç olmaktan çıkarılması ve diğer ayrımcı kanunların feshedilmesi çağrısında bulunmuştur.¹⁷⁵ İfade özgürlüğü, örgütlenme ve toplanma hakkını kısıtlayan ayrımcı kanunlar V. Bölümde ele alınmıştır.

B. AYNI CİNSİYETTEN KİŞİLER ARASINDA İLİŞKİNİN SUÇ SAYILMASI

Bu raporun yayın zamanında, toplam 69 ülkede aynı cinsiyetten kişiler arasında özel ve rızaya dayalı cinsel ilişkileri suç sayan kanunlar yürürlükteydi.¹⁷⁶ Bu tür kanunlar tipik olarak belli tür cinsel faaliyeti ya da yakınlığı ya da aynı cinsiyetten kişiler arasında cinsel faaliyeti yasaklamasına rağmen, cinsel yönelimi fark etmeksizin trans kişileri cezalandırmak için de sıklıkla kullanılmaktadır. Bazı durumlarda kanun metinlerinde kullanılan dilde "doğanın düzenine karşı suçlar", "ahlak", "sefahat düşkünlüğü" ya da "serserilik" gibi çoğu sömürge dönemine ait hükümlere dayalı olan muğlak ve tanımlanmamış kavramlar bulunmaktadır.¹⁷⁷ Aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı cinsel ya da duygusal ilişkilerin suç sayılması, Devletin uluslararası hukuk uyarınca eşitlik, ayrımcılığa uğramama ve özel yaşam haklarını teminat altına alma gibi yükümlülüklerinin ihlalidir.¹⁷⁸

İnsan Hakları Komitesinin Toonen / Avustralya davasında, "mahrem ve rızaya dayalı cinsel faaliyetin 'mahremiyet' kavramına girdiği" ve Tazmanyadaki

¹⁷⁴ Birleşmiş Milletler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin Bağımsız Uzmanın Raporu (A/HRC/35/36), 19 Nisan 2017, parag. 52-54.

¹⁷⁵ Bakınız LGBTİ kişilere karşı şiddet ve ayrımcılığın sona erdirilmesine ilişkin Ortak Birleşmiş Milletler açıklaması, 2015, ve sağlık hizmetleri ortamında ayrımcılığın sona erdirilmesine ilişkin Ortak Birleşmiş Milletler açıklaması, 2017

¹⁷⁶ Ülke sayısı OHCHR tarafından Temmuz 2019'sa güncellendi. Ayrıca bakınız Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks Derneği: Lucas Ramon Mendos, State-Sponsored Homophobia 2019 (Cenevre; ILGA, Mart 2019).

¹⁷⁷ Bakınız Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddetle ilişkin Raporları (A/HRC/29/23), 2015, parag. 43-49; (A/HRC/19/41), 2011, parag. 40; Keyfi Alıkonulmalar Çalışma Grubunun Kolombiya misyonuna ilişkin Raporu (A/HRC/10/21/Add.3), 2009, parag. 56-58; İnsan Hakları Komitesinin Rusya Federasyonu Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/RUS/CO/7) , 2015, parag. 10; Sağlık ile ilgili Özel Raportörün Raporu (A/HRC/14/20), 2010, parag. 8; Özel Raportörün İran İslam Cumhuriyeti Hakkında Raporu (A/HRC/31/69), 2016, parag. 14.

¹⁷⁸ Örneğin bakınız, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 22 (E/C.12/GC/22), 2016, parag. 40.

yasaların orantılı ve gerekli olmadığını, kamu sağlığını koruma amacına ulaşmadığını ve kamu ahlakını korumak için gerekli olmadığını" kararına¹⁷⁹ vardığı 1991 yılından beri bu yaklaşım, Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanlarının bu konudaki değişmeyen yaklaşımı olmuştur. Birleşmiş Milletler insan hakları sözleşmelerini denetleme organları, Devletlerin aynı cinsiyetten kişiler arasındaki ilişkileri suç sayan kanunları yeniden düzenlemesini defalarca teşvik etmiştir ve bu tür kanunların yasama aracılığıyla ya da yargısal iptalini memnuniyetle karşılamıştır.¹⁸⁰ Bu tür kanunlar hiç uygulanmasa bile bireyin hakları ihlal edilmektedir.¹⁸¹

¹⁷⁹ Toonen/Avustralya davası, İnsan Hakları Komitesi, Avustralya, Başvuru No. 488/1992 (CCPR/C/50/D/488/1992), 1994, parag. 8.5 ve 8.6.

¹⁸⁰ İnsan Hakları Komitesinin Grenada Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/GRC/CO/1), 2015, parag. 21; Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/TZA/CO/4), 2015, parag. 22; Togo Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/TGO/CO/4), 2011, parag. 14; Özbekistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/UZB/CO/3), 2010, parag. 22; Botswana Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/BWA/CO/1), 2008, parag. 22; St. Vincent ve Grenadinler Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/VCT/CO/2), 2008; Cezayir Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/DZA/CO/3), 2007, parag. 26; Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/CHL/CO/5), 2007, parag. 16; Barbados Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/BRB/CO/3), 2007, parag. 13; Amerika Birleşik Devletleri Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/USA/CO/3), 2006, parag. 9; Kenya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/CO/83/KEN), 2005, parag. 27; Mısır Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/CO/76/EGY), 2002, parag. 19; Romanya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/79/Add.111), 1999, parag. 16. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin Kırgızistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/Add.49), 2000, parag. 17, 30; Kıbrıs Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/1/Add.28), 1998, parag. 7. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Uganda Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/UGA/CO/7), 2010, parag. 43-44; Kırgızistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (A/54/38), 1999, parag. 127, 128. Çocuk Hakları Komitesinin Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/CHL/CO/3), 2007, parag. 29.

¹⁸¹ Toonen /Avustralya, İnsan Hakları Komitesi, Başvuru No. 488/1992 (CCPR/C/50/D/488/1992), 1994, parag. 8.2, İnsan Hakları Komitesinin Etiyopya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/ETH/CO/1), 2011, parag. 12.

Son on yıllarda bu tür ilişkilerin suç kapsamından çıkarılması yönünde bir eğilim görülmüştür.¹⁸² İnsan Hakları Komitesinin 1994 yılında Toonen davasında aldığı kararı takiben, 40'tan fazla ülkede mevzuat ile ya da mahkemeler aracılığıyla aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı ilişkiler suç kapsamından çıkarılmıştır. 2012 ve 2018 yılının ortası arasında, yedi ülkede - Belize, Hindistan, Mozambik, Palau, Sao Tome ve Principe, Seyşeller, Trinidad ve Tobago - aynı cinsiyet ile ilişki suç olmaktan çıkarılmıştır.¹⁸³ Hindistan Yüksek Mahkemesinin, ülkenin sömürge altında olduğu döneme ait olan ve aynı cinsiyetten kişilerle ilişkiyi suç sayan kanunu reddetmesi özellikle önemli bir dönüm noktası olmuştur. Dünyanın nüfusu en kalabalık ikinci ülkesi olan Hindistan'da milyonlarca insanın suçlu sayılması tehdidini ortadan kaldırarak İngiliz sömürgeci yetkililer tarafından konulan benzer kanunlara sahip diğer ülkelerdeki mahkemeler için de potansiyel bir örnek teşkil etmiştir.

Buna rağmen, bazı ülkelerde ilerleme kaydedilmiş olsa da bazılarının tutumları daha da katılaşmış ve aynı cinsiyetten kişiler arasındaki ilişkilere yönelik mevcut cezaların daha da sertleştirilmesi amacıyla adımlar atılmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve Birleşmiş Milletler mekanizmaları, suç kapsamını genişleten ve/veya cezaları artıran ve hatta daha önce yürürlükte olmayan cezai yaptırımlar getiren kanunları değerlendiren ve benimseyen Devletler hakkında endişelerini ifade etmiştir.¹⁸⁴

Burundi örneğinde, özel mekanizma makamı, aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı cinsel eylemleri suç sayan bir yasa tasarısının yalnızca uluslararası insan hakları hukukuna aykırı olmakla kalmayıp aynı zamanda HIV/AIDS ile mücadele çabalarını da olumsuz etkileyeceğini ve insan hakları savunucularını hem yetkililerin hem de halkın saldırılarının ve yıldırma amaçlı eylemlerin potansiyel hedefi olarak savunmasız bir konumda bırakacağını vurgulamıştır.¹⁸⁵

¹⁸² OHCHR, Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s. 54-58.

¹⁸³ Uzun dönemli eğilimleri görmek için, Birleşmiş Milletler Özgür & Eşit kampanyasının internet sitesini ziyaret ediniz ve kampanyanın etkileşimli haritasına bakınız : www.unfe.org/the-history-of-the-right-to-love-if-youre-gay/.

¹⁸⁴ Örneğin bakınız, OHCHR basın açıklamaları, "United Nations human rights chief denounces new anti-homosexuality law in Nigeria", Cenevre, 14 Ocak 2014; "Anti-Homosexuality law in Uganda violates human rights and endangers LGBT people – Pillay", Cenevre, 24 Şubat 2014; "The Gambia: Zeid criticizes harsh legal amendment, violence and arrests targeting gay men and lesbians", Cenevre, 20 Kasım 2014; "Kyrgyzstan: 'Don't condemn LGBT people to silence' – United Nations rights experts urge Parliament to withdraw anti-gay bill", 26 Kasım 2014. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin Uganda Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/UGA/CO/1), 2015, parag. 16.

¹⁸⁵ Özel Raportörün insan hakları savunucularına ilişkin Raporu (A/HRC/10/12/Add.1), 2009, parag. 353.

Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları ve kuruluşları, aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı ilişkilerin suç sayılmasının önyargıyı meşrulaştırdığını ve kişileri nefret suçları, polis istismarı, taciz, yıldırma, şantaj, işkence ve ev içi şiddete karşı savunmasız bıraktığını (bkz. I ve II. Bölüm)¹⁸⁶ ve farklı insan hakları kategorilerinin uygulanmasında görülen ayrımcılığın da sürmesine sebep olduğunu pek çok kereler gündeme getirip dikkat çekmiştir (bkz. IV. Bölüm).¹⁸⁷

Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportör “cinsel yönelim ile ilgili konuların” suç sayılmasının sosyal damgalanmayı artırdığını ve bireyleri “genellikle cezasızlık kültürünün olduğu bir ortamda karşılaşılan ölüm tehditleri ve yaşam hakkının ihlali gibi insan hakları ihlallerine ve şiddete karşı daha savunmasız hale” getirdiğini belirtmiştir.¹⁸⁸ İnsan Hakları Komitesi ve Keyfi Alikonulmalar Çalışma Grubu tarafından birçok kez belirtildiği üzere, ulusal yasalara dayandığında bile, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği gibi ayrımcı sebeplerle yakalanma veya alıkonulma prensipte keyfidir ve uluslararası hukuk tarafından yasaklanmıştır.¹⁸⁹ Çalışma Grubu, Kamerun’da aynı cinsiyetten kişiler arasında cinsel ilişkileri suç sayan Ceza Kanununun 347 sayılı mükerrer maddesine göre 11 erkeğin yakalanmasını keyfi bulmuştur.¹⁹⁰ Mısır’da dört erkeğin sözde “sefahat düşkünü olma” suçundan yakalanması ve takiben hüküm giymesi hakkında Çalışma Grubu, “Kişilerin cinsellikleri sebebiyle karalanması ve bu sebeple kişilere zulmedilmesi, uluslararası insan hakları hukukunun ilkelerini ihlal etmektedir.”¹⁹¹ diye belirtmiştir. İnsan Hakları Komitesi benzer bir şekilde, İran İslam Cumhuriyeti’ne “sırf özgürce ve karşılıklı anlaşarak cinsel faaliyette bulunduğu için ya da cinsel yönelimi sebebiyle alıkonulan herkesin derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakılmasını temin etmesi” yönünde çağrıda bulunmuştur.¹⁹²

¹⁸⁶ Örneğin bakınız, Genel Sekreter Özel Temsilcisinin insan hakları savunucularına ilişkin Raporu (E/CN.4/2002/16/Add.1), 2002, parag. 154; Kadınlara Karşı Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporu (E/CN.4/1999/68), 1999, parag. 15. Bakınız ayrıca, İşkenceye Karşı Özel Raportörün Raporları: (C/CN.4/2002/76), 2002, ve (A/56/156), 2001, parag. 18-25.

¹⁸⁷ Örneğin bakınız, İnsan Hakları Komitesinin Jamaika Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/JAM/CO/3-4), 2013, parag.9. Bakınız ayrıca, LGBTİ bireylere karşı şiddet ve ayrımcılığın sona erdirilmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Ortak Açıklaması, 2015, erişim adresi: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/JoinLGBTIstatement.aspx, Sağlık Hizmetleri Ortamlarında Ayrımcılığa Son Verilmesine ilişkin Ortak Birleşmiş Milletler Ortak Açıklaması, 2017, erişim adresi: www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ending-discrimination-healthcare-settings_en.pdf.

¹⁸⁸ Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/57/138), 2002, parag. 37.

¹⁸⁹ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 35 (CCPR/C/GC/35), 2014, parag.17, Keyfi Alikonulmalar Çalışma Grubunun Mısır Hakkında Görüşü No. 42/2008 (A/HRC/13/30/Add.1, 2010); Mısır Hakkında Görüşü No. 25/2009 (A/HRC/16/47/Add.1, 2011). Ayrıca bakınız, Keyfi Alikonulmalar Çalışma Grubunun Raporu (A/HRC/16/47, 2011), Ek parag. 8(e).

¹⁹⁰ Keyfi Alikonulmalar Çalışma Grubunun Kamerun Hakkında Görüşü No. 22/2006 (A/HRC/4/40/Add.1, 2007), parag. 19.

¹⁹¹ Keyfi Alikonulmalar Çalışma Grubunun Mısır Hakkında Görüşü No. 42/2008 (A/HRC/13/30/Add.1, 2010) parag. 25.

¹⁹² İnsan Hakları Komitesinin İran İslam Cumhuriyeti Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/IRN/ CO/3), 2011, parag. 10.

Bazı ülkelerde, aynı cinsiyetten kişilerle olan ilişkiler ile farklı cinsiyetten kişilerle olan ilişkilerde cinsel ilişkiye rıza gösterme yaşı farklılık göstermektedir.¹⁹³ Bu durum, cinsel yönelim temelli ayrımcılık teşkil etmektedir.¹⁹⁴ Uluslararası standartlara göre cinsiyet ya da cinsel yönelime bakılmaksızın rıza yaşı aynı olmalıdır.¹⁹⁵

OLUMLU UYGULAMA

MOZAMBİK: AYNI CİNSİYETTEN OLAN KİŞİLER ARASINDA İLİŞKİNİN SUÇ SAYILMAKTAN ÇIKARILMASI

Mozambik'in 2015 öncesi ceza kanununda sömürge döneminden kalan ve "mutat olarak doğaya aykırı ahlaksızlık yapanlara" karşı "güvenlik tedbirleri" alınmasına izin verilen hükümler yer alıyordu. Aynı cinsiyetten kişiler arasındaki ilişkilere açıkça atıfta bulunulmasa da kullanılan muğlak ifadeler, diğer ülkelerde lezbiyen, gey ve biseksüel kişileri suçlu saymak için kullanılan yasal hükümlere benziyordu. Haziran 2015'te Mozambik yeni ceza kanununun yürürlüğe girmesiyle bu hükümler kaldırıldı ve aynı cinsiyetten kişiler arasındaki ilişkiler suç olmaktan çıkarıldı.¹⁹⁶

C. ÖLÜM CEZASI

Aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı ilişkiyi suç sayan altı ülke ve en az diğer iki ülkenin bazı bölgeleri, aynı cinsiyetten ilişki ile ilgili "suçlar" için ölüm cezasını öngören ceza kanunu hükümlerine sahiptir ve/veya uygulamaktadır.¹⁹⁷ Ölüm cezası, Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmenin 6. maddesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 3. Maddesi uyarınca başka ihlallere de yol açmaktadır. 6. Maddeye göre, ölüm cezasını kaldırmamış olan ülkelerde "ölüm hükmü ancak en ağır suçlar için verilebilir". Uluslararası insan hakları hukukuna göre, aynı cinsiyetten kişiler arasında cinsel

¹⁹³ ILGA: Carroll, A., ve Mendos, L.R., "State-Sponsored Homophobia 2017" (Mayıs 2017).

¹⁹⁴ Çocuk Hakları Komitesinin Şili Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/CHL/CO/3) 2007, parag. 29; Man Adası, Birleşik Krallık Hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/15/Add.134), 2000, parag. 22; Avusturya Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/79/Add.103), 1998, parag. 13.

¹⁹⁵ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 2; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin ayrımcı kanunlara ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli şiddet eylemleri ve uygulamalara ilişkin Raporu (A/HRC/19/41) 2011, parag. 84(d).

¹⁹⁶ OHCHR, Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s. 58-59.

¹⁹⁷ Bu ülkeler, Bruney, İran İslam Cumhuriyeti, Moritanya, Suudi Arabistan, Sudan, Yemen ve ayrıca Nijerya ve Somali'nin bazı bölgeleridir. Afganistan'da Şeriat kanununa ilişkin bazı yorumlamalara göre aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı ilişkiler için ölüm cezası vermek mümkündür ama diğer yorumlamalar farklılık göstermektedir ve son yıllarda ölüm cezasının uygulandığına dair bir bilgi yoktur. Bakınız Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık ve şiddete ilişkin Raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 46. Ayrıca bakınız ILGA: Carroll, A., ve Mendos, L.R., "State-Sponsored Homophobia 2017" (Mayıs 2017).

ilişki hiçbir şekilde suç sayılmamalıdır, yani “en ağır suçlardan” biri olarak kesinlikle değerlendirilemez; en ağır suçlar tanımı “kasten öldürme” suçu ile sınırlandırılmalıdır.”¹⁹⁸ İnsan Hakları Konseyi Kararlarında Devletlere “aynı cinsiyetten kişiler arasında cinsel ilişkiye ölüm cezası verilmemesini” temin etmeleri yönünde çağrıda bulunulmuştur.¹⁹⁹

Sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmaları da bunu tekrar doğrulamıştır.²⁰⁰ İnsan Hakları Komitesi, aynı cinsiyetten kişiler arasındaki ilişkiler dâhil, en ağır suçlar olarak tanımlanamayacak suçlar için ölüm cezası verilmesinin Sözleşmenin 6. Maddesine aykırı olduğunu belirtmiştir.²⁰¹ Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportör, 2000 yılı raporunda şunları belirtmiştir:

... Bazı Devletlerde eşcinsel ilişkinin hala ölümlle cezalandırılabilir olması büyük bir endişe kaynağıdır. Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme’nin 6. maddesinde ölüm cezalarının ancak en ağır suçlar için verilebileceği ve bunun açık biçimde cinsel

¹⁹⁸ Örneğin bakınız Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin ölüm cezası ve ölüm cezası verilen kişilerin haklarının korunmasına yönelik güvencelerin uygulanmasına ilişkin raporu (A/HRC/30/18), 2015, parag. 16.

¹⁹⁹ İnsan Hakları Konseyi Kararı A/HRC/RES/36/17, 2017.

²⁰⁰ İnsan Hakları Komitesinin Sudan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/79/Add.85), 1997, parag. 8. Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün raporları (A/HRC/14/24/Add.1), 2010, parag. 450-451; (E/CN.4/2006/53/Add.2), 2006, parag. 2; (E/CN.4/2006/53/Add.4), 20116, parag. 26, 35, 37, 104; (E/CN.4/2002/74), 2002, parag. 65.

²⁰¹ İnsan Hakları Komitesinin Sudan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/SDN/CO/3), 2007, parag. 19.

yönelimle ilgili konuları kapsam dışında tutan bir şart olduğu tekrar hatırlanmalıdır.²⁰²

Özel Raportör, “ölüm cezasının uygulanabileceğine dair ‘olasılığın’ bile suçlanan kişileri yıllardır tehdit altında bıraktığını ve bunun zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele veya cezalandırma olduğunu,” söylemiştir. “Uygulamanın kanun statüsünde olmasının, yasal yetkisi olmadan kendi fikrine göre zorla düzen sağlamaya çalışan grupların infazlarına gerekçe sağladığını ve istismara davetiye çıkardığını,” vurgulamıştır.²⁰³

D. LEZBİYEN VE BİSEKSÜEL KADINLARIN SUÇLU SAYILMASI

Aynı cinsiyetten kişiler arasında rızaya dayalı ilişkileri suç sayan 69 ülkeden en az 44’ü kadınlar arasında aynı cinsiyetten ilişkiyi suç saymaktadır.²⁰⁴ Suç sayılmayan yerlerde bile lezbiyen ve biseksüel kadınlar, cinsel yönelimleri sebebiyle yakalanmakta ya da yakalanma tehdidinde maruz bırakılmaktadır.²⁰⁵ Kadınların hala erkek-egemen toplumlarda geri planda kalmış olması sebebiyle lezbiyen ve biseksüel kadınlar belli tür kontrol ve istismara karşı özellikle daha savunmasız kalabilir.²⁰⁶ Ataerkil tutumlar ve kemikleşmiş cinsiyet normları, ekonomik yoksunluğa, kontrolün ailede olmasına ve cinsel özerkliğin kaybına sebep olmaktadır ve bu durum lezbiyen ve biseksüel kadınların “ömür boyu görülmeyen ve belgelenmeyen tecavüze”²⁰⁷ maruz kalacakları evlilikler yapmaya zorlanması ile sonuçlanabilir. Kadınlar arasında rızaya dayalı eşcinsel ilişkileri suç sayan kanunların varlığı sadece bu zorlukları daha da karmaşık hale getirmekte, lezbiyen kadınların toplumda damgalanmasının sürmesine sebep olmakta ve kanunun korumasından yararlanmalarını engellemektedir.²⁰⁸

²⁰²Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün raporu (E/CN.4/2000/3), 2000, parag. 57. Ayrıca bakınız Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün raporu (E/CN.4/2006/53/Add.4), 2006, parag. 37.

²⁰³Hukuk dışı, yargısız ve keyfi infazlara ilişkin Özel Raportörün raporu (A/HRC/8/3/Add.3), 2008, parag. 76.

²⁰⁴Ülke sayısı OHCHR tarafından Temmuz 2019’da güncellenmiştir. Bakınız ayrıca: Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks Derneği: Lucas Ramon Mendos, State-Sponsored Homophobia 2019 (Cenevre; ILGA, Mart 2019) Human Dignity Trust, Breaking the Silence: Criminalisation of Lesbians and Bisexual Women and Its Impacts (Mayıs 2016), s. 4.

²⁰⁵Örneğin bakınız, Gey ve Lezbiyen Eşitliği için Ulusal Koalisyon-Adalet Bakanı davasında Güney Afrika Yüksek Mahkemesinin kararı, 6 BHRC 127 (CC, 1998); 1998 (12) BCLR 1517 (CC), parag. 109. Ayrıca, Amerikalılararası İnsan Hakları Komisyonu, Jamaika’daki İnsan Hakları Durumu hakkında Rapor, OEA/ Ser.L/V/II.144 Doc. 12, 10 Ağustos 2012, parag. 271.

²⁰⁶Human Dignity Trust, Breaking the Silence: Criminalisation of Lesbians and Bisexual Women and Its Impacts (Mayıs 2016), s. 15-16.

²⁰⁷Age., s. 23-28.

²⁰⁸Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Kadınların adalete erişimine ilişkin 33 sayılı Genel Tavsiye (CEDAW/C/GC/33) 2015, parag. 8-10.

E. TRANS KİŞİLERİN SUÇLU SAYILMASI

Trans kişilerin bazı ülkelerde aynı cinsiyetten kişiler arasında ilişkiyi yasaklayan kanunlar²⁰⁹ uyarınca cezalandırılmasının yanı sıra bazı kanunlar cinsiyet kimliği ya da ifadesi sebebiyle özellikle trans kişileri hedef almaktadır.²¹⁰ En az altı ülkede “cross-dressing” suç sayılmaktadır.²¹¹ Çoğu ülkede trans kişiler, genellikle muğlak tanımlara sahip başka kanunlara dayalı olarak yakalanmakta ve haklarında kovuşturma yapılmaktadır.²¹² Sağlık hakkına ilişkin Özel Raportör, Malezya ile ilgili raporunda şunları belirtmiştir:

*... cinsiyet kimliği ve ifadesinin farklı biçimlerinin suç sayılması, olumsuz sosyal tutumları pekiştirmiştir ve sağlık hizmetlerine erişimin önüne konulan büyük engeller gibi, bu grup nüfusun insan haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesine neden olmuştur. Kolluk görevlileri trans kadınları yakalamakta ve onları medyada aşışılama, fiziksel ve sözlü taciz gibi çeşitli istismarlara maruz bırakmaktadır.*²¹³

Birleşmiş Milletler özel mekanizmaları ve sözleşme denetleme organları bu tür kanunların iptal edilmesi çağrısında bulunmuştur.²¹⁴ Örneğin, İnsan Hakları Komitesi, Kuveyt’e “karşı cinsiyetin taklit edilmesi” olarak adlandırılan suça ilişkin ceza kanunu hükümlerini feshederek mevzuatı Sözleşme ile uyumlu hale getirmesi yönünde çağrıda bulunmuştur.²¹⁵ İnsan Hakları Komitesi, trans kişilerin keyfi yakalanması ve alıkonulmasına ilişkin endişesini de ifade ederek Devletleri bu tür uygulamalara son vermeye, tüm kötü muamele olaylarını soruşturmaya ve failerin hesap vermesini sağlamaya çağırmıştır.²¹⁶

²⁰⁹Örneğin bakınız Keyfi Alıkonulmalar Çalışma Grubunun Mısır Hakkında Görüşü, No. 7/2002, (E/CN.4/2003/8/Add.1), 2003.

²¹⁰ OHCHR, Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s. 57; UNAIDS, “The Gap Report”, 2014, s. 223.

²¹¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü, “I’m Scared to Be a Woman’ – Human Rights Abuses Against Transgender People in Malaysia”, 2014, dipnot 12.

²¹² Transgender Europe, Trans Respect versus Transphobia project: Criminalisation and prosecution of trans people, 2016. Erişim adresi: <http://transrespect.org/>.

²¹³ Sağlık hakkına ilişkin Özel Raportörün Malezya ziyareti hakkında raporu, (A/HRC/29/33/Add.1), 2015, parag. 86.

²¹⁴ Örneğin bakınız, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Tavsiye No. 35 (CEDAW/C/GC/35), 2017, parag. 31(a); Sağlık hakkına ilişkin Özel Raportörün Malezya ziyareti hakkında raporu (A/HRC/29/33/Add.1), 2015, parag. 84-89, III; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin Guyana Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/GUY/CO/2-4), 2015, parag. 24-25; İnsan Hakları Komitesi, Sonuç Gözlemleri on Kuwait (CCPR/C/KWT/CO/2), 2011, parag. 30.

²¹⁵ İnsan Hakları Komitesinin Kuveyt Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KWT/CO/2), 2011, parag. 30.

²¹⁶ İnsan Hakları Komitesinin Surinam Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/SUR/CO/3), 2015, parag. 27-28.

OLUMLU UYGULAMA

Samoa: “Cross-dressing” Suç Sayılmaktan Çıkarıldı

Samoa’da *fa’afafine* olarak adlandırılan kişiler, genelde doğumda erkek olarak atanan ve efemine dâhil geniş bir yelpazede cinsiyet ifadelerine sahip olan ve çoğu kişi tarafından üçüncü cinsiyet olarak adlandırılan kişilerdir. *Fa’afafine* bireyler Samoa toplumu ve kültürünün ayrılmaz parçası olmasına rağmen, 1961 yılında kabul edilen eski ceza kanununda, erkeklerin “kadınları taklit etmesini” özellikle suç sayan ayrımcı bir hüküm (58N) bulunmaktaydı. Samoa Hukuk Reformu Komisyonu, ceza kanununun yeniden düzenlenmesi çalışmaları kapsamında oturumlar düzenledi ve bu kanun hükmü ile ilgili olarak Samoa *Fa’afafine* Derneği dâhil farklı yerlerden talepler aldı. Komisyon nihai raporunda bu hükmün feshedilmesini istedi. Tavsiye kabul edildi ve 2013 tarihli yeni ceza kanununda bu hükme yer verilmedi.²¹⁷

F. LGBT KİŞİLERİ HEDEF GÖSTERMEK İÇİN KULLANILAN “SEFAHAT DÜŞKÜNLÜĞÜ”, “SERSERİLİK” VE SEKS İŞÇİLİĞİ İLE İLGİLİ KANUNLAR

“Sefahat düşkünlüğü”, “serserilik” ile ilgili kanunlar ve seks işçiliğini cezalandırmak için kullanılan diğer kanunlar, alıkonulan kişiler LGBT olsun olmasın ve/veya seks işçiliğiyle bağlantılı olsun olmasın, kişileri algılanan cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle hedef almak için sistematik olarak ayrımcı bir şekilde uygulanmaktadır.²¹⁸ Bu tür kanunlarda kullanılan dil genellikle muğlaktır, dolayısıyla suç kapsamına giren davranış türünün belirlenmesinde yetkililere büyük hareket alanı bırakılmaktadır. Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği hakkında kalıp yargılar, algılanan tavır biçimleri, cinsiyet ifadesi, giyinme tarzı veya prezervatif taşımak gibi sebeplerle insanların bu kanunlar çerçevesinde profilleri çıkarılmış ve yakalanmışlardır.²¹⁹ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan

²¹⁷ OHCHR, *Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people*, 2016, s. 59.

²¹⁸ Bakınız İnsan Hakları Komitesinin Filipinleri Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/PHL/CO/4), 2012, parag. 10; Keyfi Alıkonmalar Çalışma Grubunun Raporu (A/HRC/10/21/Add.3), 2009, parag. 56; Birleşmiş Milletler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin Bağımsız Uzmanın Raporu (A/72/172), 2017, parag. 34; OHCHR basın bildirisi, “Azerbaijan: United Nations rights experts alarmed by reports of persecution of people perceived to be gay or trans”, Cenevre 13 Ekim 2017; OHCHR’in Azerbaycan, Mısır ve Endonezya/LGBT hakkında basın açıklaması, Cenevre, 13 Ekim 2017; UNAIDS, *The Gap Report*, 2014, s. 192, 217.

²¹⁹ Örneğin bakınız Birleşmiş Milletler cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin Bağımsız Uzmanın Raporu (A/HRC/38/43), 2018, parag. 54; OHCHR basın açıklaması, “Azerbaijan: United Nations rights experts alarmed by reports of persecution of people perceived to be gay or trans”, 17 Ekim 2017; OHCHR’in Kamerun Hakkında Basın Bildirisi, 16 Kasım 2012; Global Commission on HIV and the Law, Risks, Rights and Health, Temmuz 2012, s. 47

Kaldırılması Komitesi²²⁰ ve Birleşmiş Milletlerin Sağlık ile ilgili konularda çalışan Özel Raportörü²²¹ ve Birleşmiş Milletler kuruluşları²²² dâhil, Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları, Devletlerin diğer ayrımcı kanunları iptal etmenin yanı sıra (bakınız önceki bölümler) seks işçilerini suçlu sayan kanunları da feshetmesi gerektiğini defalarca vurgulamıştır. Seks işçiliğinin suç sayıldığı durumlarda, trans seks işçilerine karşı şiddet olaylarının ihbar edilmediği ya da izlenmediği ve trans işçilere yasal koruma sağlamak yerine özellikle cinsel istismar, gasp etme ve ayrımcılık yapma gibi polis tacizine maruz bırakıldıkları bildirilmiştir.²²³ Ayrıca, yetişkinler arasında rızaya dayalı seks işçiliğinin suç sayılması halinde, HIV ve diğer cinsel yoldan bulaşan enfeksiyonlara²²⁴ karşı daha fazla hassasiyetin görüldüğü, sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılık²²⁵ yapıldığı ve toplumda damgalanma ve ayrımcılığın arttığına²²⁶ dair güvenilir kanıtlar bulunmaktadır. Tüm bu sonuçların LGBT kişilerin “sefahat düşkünlüğü”, “serserilik” ve seks işçiliğini cezalandırmak için kullanılan diğer kanunlar temelinde hedef gösterildikleri ülkelerde LGBT kişiler üzerinde orantısız etkilerinin olması muhtemeldir.

G. SONUÇ

Bu raporda tarif edilen ayrımcı kanunlar, Devletlerin eşitlik hakkı, ayrımcılığa uğramama hakkı, özel yaşam hakkı, kişinin özgürlük ve güvenlik hakkı, ifade özgürlüğü ile örgütlenme ve toplanma özgürlüklerini temin etmek gibi uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal etmektedir ve farklı ama birbiriyle

²²⁰Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Fiji Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/FJI/CO/4), 2010, parag. 22-23 ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Tavsiye No. 35 (CEDAW/C/GC/35), 2017, parag. 31 (a).

²²¹Bakınız Sağlık ile ilgili Özel Raportörün raporları, (A/HRC/23/41), 2013, parag. 60; (A/HRC/14/20), 2010, parag. 76(b); Gana misyonu hakkında rapor (A/HRC/20/15/Add.1), 2012, parag. 60(b).

²²²Sağlık Hizmetleri Ortamlarında Ayrımcılığın Sona Erdirilmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Ortak Açıklaması, Temmuz 2017 www.ohchr.org/Documents/Issues/ESCR/InterAgencyStatementDiscriminationHealthCare.pdf.

²²³Sağlık ile ilgili Özel Raportörün raporu (A/HRC/14/20), 2010, parag. 42; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Kırgızistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/KGZ/CO/3), 2008, parag. 43; UNAIDS, The Gap Report, 2014, s. 192; UNDP, Global Commission on HIV and the Law, “Risks, rights & health”, 2012, s. 36-37.

²²⁴WHO, UNFPA, UNAIDS, Global Network of Sex Work Projects. “Prevention and treatment of HIV and other sexually transmitted infections for sex workers in low- and middle-income countries: Recommendations for a public health approach”, 2012, s. 16; UNAIDS, “We can remove punitive laws, policies, practices, stigma and discrimination that block effective responses to HIV”, 2010, s. 7; Kadınlara Karşı Şiddetle İlgili Özel Raportörün Raporu (E/CN.4/2000/68/Add.5), 2000, parag. 51.

²²⁵Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin Kırgızistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/KGZ/CO/2-3), 2015, parag. 22(a)

²²⁶Bakınız sağlık hizmetleri ortamlarında ayrımcılığın sona erdirilmesine ilişkin Birleşmiş Milletler ortak açıklaması, 2017, erişim adresi: http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ending-discrimination-healthcare-settings_en.pdf; Report of the Working Group on discrimination against women (A/HRC/32/44), 2016, parag. 76.

ilişkili ihlallere sebep olmaktadır. Rızaya dayalı cinsel ilişki için ölüm cezası uygulanması da yaşam hakkının ihlalidir. Benzer şekilde, bireylerin cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği ve ifadesi gibi ayrımcı sebeplerden yakalanması ya da alıkonulması, keyfi alıkonulmalara karşı sunulan teminat ile yasaklanmıştır. Bu tür kanunlar hiç uygulanmasalar bile uluslararası insan hakları hukuku uyarınca Devletlerin yükümlülüklerini ihlal etmektedir. Devletler, aynı cinsiyetten kişiler arasında mahrem ve rızaya dayalı ilişkileri, “*cross-dressing*” biçiminde anılan ve pratik cinsel ifade şeklini suç sayan tüm kanunları, seks işçilerini suçlu sayan kanunları, LGBT kişileri keyfi yakalamak, taciz etmek ve ayrımcılık yapmak için kullanılan diğer ayrımcı kanunları ve “propaganda karşıtı kanunlar” diye adlandırılan kanunlar dâhil, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüklerini kısıtlayan ayrımcı kanunları derhal feshetmelidir (bkz. V. Bölüm).

IV. AYRIMCILIĞIN YASAKLANMASI VE ELE ALINMASI

Herkes; cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve ifadesi ve cinsiyet özellikleri de dâhil, ayrımcılık olmaksızın tüm insan haklarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu hak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ve aşağıdakilerle sınırlı olmayan bir listeyi de kapsayan temel uluslararası insan hakları anlaşmalarının ayrımcılık yapılmaması, kanun önünde eşitlik ve kanunun eşit korunması ile ilgili hükümleri ile korunmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 2: Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka türden statü gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.

Madde 7: Herkes kanun önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin kanun tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 2 (1): Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet kendi ülkesinde yaşayan ve yetkisi altında bulunan bütün bireylere ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından hiçbir ayrım gözetmeksizin bu Sözleşmede tanınan hakları sağlamak ve bu haklara saygı göstermekle yükümlüdür.

Madde 26: Herkes yasalar önünde eşittir ve hiçbir ayrım gözetilmeksizin yasalar tarafından eşit derecede korunur. Bu bakımdan, yasalar her türlü ayrımı yasaklayacak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gibi, her bağlamda ayrımcılığa karşı eşit ve etkili korumayı temin edecektir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 2: Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede beyan edilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal

köken, mülkiyet, doğum gibi her hangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 2: Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi

Madde 2 (f): Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp her türlü vasıta ile ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler ve bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunurlar: (...) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak (...).

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI

III. Bölümde özetlenen ayrımcı yasalara ek olarak LGBTİ kişiler, kamusal ve özel yaşamda, iş yerinde, evde, okulda ve sağlık kurumlarında sosyal damgalanma, dışlanma ve önyargı şeklinde, uygulamada da ayrımcılık yaşarlar. Ancak, uluslararası insan hakları hukuku; cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri gerekçesiyle ayrımcılığı yasaklamaktadır; tıpkı ırk, cinsiyet, renk veya din gibi bunlar da ayırım yapmak için izin verilir nedenler değildir.

Uluslararası hukuk; ayrımcılığı, doğrudan veya dolaylı olarak yasaklanmış bir ayrımcılık gerekçesine dayanan ve uluslararası hukukta teminat altına alınmış hakların, eşit bir şekilde tanınmasını, kullanılmasını veya uygulanmasını geçersiz kılma veya engelleme niyetine ya da etkisine sahip herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlama, tercih ya da fark gözeten diğer türde muamele olarak tanımlar.²²⁷ Devletin muameledeki farkın makul, nesnel, gerekli ve orantılı olduğunu gerekçelendiremediği ve muameledeki farkın diğer açılardan uluslararası insan haklarına uygun olmadığı hallerde, muamelede yasaklanmış gerekçelere dayalı farklılıklar ayrımcı kabul edilir.²²⁸

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ayrımcılık karşıtlığına dair teminatlarında yasaklanmış ayrımcılık gerekçelerinin listelerini içerir. Bu listelerin hepsi “gibi” sözcüğünü içerir ve/veya “diğer durumlar” sözcüğü ile sonlanır; bu sözcükler listelerin açık uçlu, örnek verme amaçlı olduklarını ve sözleşmelerde açıkça listelenen gerekçelerle sınırlı olmadıklarını vurgular. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesine göre:

*Ayrımcılığın doğası, bağlama göre değişir ve zamanla gelişir. Bu nedenle makul ve nesnel bir şekilde gerekçelendirilemeyen diğer farklı muamele biçimlerini kapsamak için “diğer durumlar” temelinde esnek bir yaklaşıma ihtiyaç vardır ve bu yaklaşım 2. maddenin 2. fıkrasında açıkça tanınan gerekçelerle karşılaştırılabilir niteliktedir. Bu ek gerekçeler, savunmasız, şimdiye kadar acı çekmiş ve marjinalleştirilmeye devam eden toplumsal grupların deneyimlerini yansıttıklarında, ortak özellikleri ile tanınmaktadır.*²²⁹

²²⁷ Bkz. Her Türlü ırk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme bakın, Madde 1; Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Madde 1; ve Engelli Bireylerin Haklarına dair Sözleşme, Madde 2; İnsan Hakları Komitesi, 18 Sayılı Genel Yorum, 1989, parag. 7; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 20 Sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 7.

²²⁸ Bkz. Örneğin, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 20 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 13; İnsan Hakları Komitesi, 18 Sayılı Genel Yorum, 1989, parag. 13.

²²⁹ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 20 Sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 27.

Kendi içtihatları, genel yorumları, sonuç gözlemleri, rapor ve yazışmalarında, Birleşmiş Milletler sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmaları, uluslararası hukuk kapsamında cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılık yasağı olduğunu defalarca belirtmiştir (bkz. Devletlerin temel yasal yükümlülükleri hakkında kısım). Sözleşmelerdeki yasaklanmış ayrımcılık temellerine dair tüm listelerde İnsan Hakları Komitesinin cinsel yönelim dâhil olarak yorumladığı “cinsiyet” yer almaktadır ve aynı zamanda sözleşme denetleme organlarının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği dâhil olarak yorumladığı “diğer durumlara” atıfta bulunmaktadır.²³⁰ Sözleşme denetleme organları, Devletleri, koruma gerekçesi olarak cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerini açıkça içeren ayrımcılıkla mücadele mevzuatını kabul etmeye çağırılmış ve bu türden mevzuatın yürürlüğe girmesini memnuniyetle karşılamıştır.²³¹

B. BELİRLİ SORUN ALANLARI

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılığa karşı korunma hakkı, tüm medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında geçerlidir. Çok temelde ayrımcılık, sağlık, hastalık olarak ilan etme, eğitim, istihdam, barınma, cinsiyet kimliğinin tanınması, adalete erişim, aile ve toplum içinde ayrımcılık, ilişkinin tanınması, siyasi katılım ve danışma dâhil olmak üzere belirli sorun alanları aşağıda tartışılmaktadır. Sözleşme denetleme organları ve özel mekanizmalar da sosyal yardımlara erişim gibi diğer temel hizmetlere erişimde ayrımcılık olduğunu kaydetmiştir.²³²

²³⁰Örneğin, bkz. İnsan Hakları Komitesi, Toonen - Avustralya, Başvuru No. 499/1992 (CCPR/C/50/D/499/1992), parag. 8.7; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 20 (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 32; Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No.13 (CRC/C/GC/13), 2011, parag. 60, 72 (g); İşkenceye Karşı Komite, Genel Yorum No. 2 (CAT/C/GC/2), 2008, parag. 21, ve No. 3 (CAT/C/GC/3), 2012, parag. 32, 39; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Tavsiye No. 28 (CEDAW/C/GC/28), 2010, parag. 18.

²³¹ Çocuk Hakları Komitesi, Polonya hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/POL/CO/3-4), 2015, parag. 16(c); Guyana (CRC/C/GUY/CO/2-4), 2013, parag. 24; Avustralya (CRC/C/AUS/CO/4), 2012, parag. 29; Yeni Zelanda (CRC/C/NZL/CO/3-4), 2011, parag. 25; Slovakya (CRC/SVK/CO/2), 2007, parag. 27; Malezya (CRC/C/MYS/CO/1), 2007, parag. 31; Çin (CRC/C/CHN/CO/2), 2005, parag. 31; Man Adası, Birleşik Krallık (CRC/C/15/Add.134), 2000, parag. 22. İnsan Hakları Komitesi, İsveç hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/SWE/CO/7), 2016, parag. 3; Yunanistan (CCPR/CO/83/GRC), 2005, parag. 5; Danimarka (CCPR/C/DNK/CO/5), 2008, parag. 4; Fransa (CCPR/C/FRA/CO/4), 2008; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Karadağ hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/MNE/CO/1), 2014, parag. 4(b). Ayrıca bkz. Birleşmiş Milletler ve uluslararası insan hakları uzmanlarının ortak açıklaması, “End violence and harmful medical practices on intersex children and adults”, 24 Ekim 2016.

²³² İnsan Hakları Komitesi, Rusya Federasyonu hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/RUS/CO/6), 2009, parag. 27; Japonya (CCPR/C/JPN/CO/5), 2008, parag. 29; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 20 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 32; Barınma hakkı Özel Raportörü raporları (A/HRC/10/7/Add.3), 2009, parag. 50; (A/HRC/7/16), 2008; (A/HRC/4/18/Add.2), 2007, parag. 125; (E/CN.4/2006/118), 2006, parag. 30; (E/CN.4/2005/43), 2005, parag. 63;

C. ÇOKLU AYRIMCILIK

Birleşmiş Milletler insan hakları organlarının büyük bir kısmı, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve/veya cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığın yaygın olarak cinsiyet, ırk, yaş, din, engellilik, sağlık, göç durumu ve ekonomik durum dâhil olmak üzere diğer gerekçelerle yapılan ayrımcılıkla birlikte ortaya çıktığını kabul etmektedir.²³³

Örneğin, Kadınlara yönelik şiddet Özel Raportörü, siyah lezbiyen kadın cinayetlerinin²³⁴ yanı sıra engelli kadınlara yönelik şiddet olaylarıyla ilgili olarak şunları belirtmiştir:

*Lezbiyenler ve kendini kadın olarak tanımlayan ve engeli olan diğer cinsel azınlıklar, hem cinsel azınlık statüsü hem de engellilik nedeniyle toplumsal engeller, tecrit, dışlanma ve şiddetle karşı karşıyadır.*²³⁵

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 28 sayılı Genel Yorumunda, Devletlere ayrımcılık karşıtı mevzuat içine cinsiyet, ırk, etnik köken, din veya inanç, sağlık, statü, yaş, sınıf, kast, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi ayrımcılık temelleri dâhil kesişen ayrımcılık biçimlerini dâhil etme ve bu tür olayları ortadan kaldırmak için tasarlanmış politika ve programları uygulama çağrısında bulunmuştur.²³⁶

D. SAĞLIK

LGBTİ kişiler, diğerlerinin yanı sıra Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12 (1) maddesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 24. maddesi ile teminat altına alınmış bir hak olan en yüksek ulaşılabilir sağlık

Sağlık hakkı Özel Raportörü raporları, (E/CN.4/2004/49), 2004, parag. 38; (E/CN.4/2003/58), 2003, parag. 68; Eğitim Hakkı Özel Raportörü raporlar (E/CN.4/2006/45), 2006, parag. 113; (E/CN.4/2001/52), 2001, parag. 75; Kadınlara Yönelik Şiddete ilişkin Özel Raportörün raporu (E/CN.4/2005/72/Add.1), 2005, parag. 232-234.

²³³ İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet konulu raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 42; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 22 (E/C.12/GC/22), 2016, parag. 2; Hukuk dışı infazlar Özel Raportörü raporu (A/HRC/35/23), 2017, parag. 20-23, 96 (c); Göçmen İşçiler Komitesi, Jamaika hakkında Sonuç Gözlemleri (CMW/C/JAM/CO/1), 2017, parag. 62 ve Belize hakkında Sonuç Gözlemleri (CMW/C/BLZ/CO/1), 2014, parag. 18-19; Engelli Bireylerin Hakları Komitesi, Litvanya hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/LTU/CO/1), 2016, parag. 15-16 ve Uganda hakkında Sonuç Gözlemleri (CRPD/C/UGA/CO/1), 2016, parag. 8-9; CERD, Uruguay hakkında Sonuç Gözlemleri (CERD/C/URY/CO/21-23), 2017, parag. 27 ve Almanya hakkında Sonuç Gözlemleri (CERD/C/DEU/CO/19-22), 2015, parag. 16.

²³⁴ Kadınlara Yönelik Şiddete ilişkin Özel Raportörün raporu (A/HRC/20/16), 2012, parag. 73.

²³⁵ Kadınlara Yönelik Şiddete ilişkin Özel Raportörün Raporu (A/67/227), 2012, parag. 27.

²³⁶ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Genel Yorum No. 28 (CEDAW/C/GC/28), 2010, parag. 18.

standardına sahip olma hakkını kullanma konusunda çeşitli engellemelerle karşı karşıyadır. Madde 12 hakkında Genel Yorumunda, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi şunları belirtmektedir:

Sağlık hakkı, hem özgürlükleri hem de hak sahipliğini içerir. Özgürlükler arasında cinsel özgürlük ve üreme özgürlüğü de dâhil olmak üzere kişinin sağlığını ve bedenini kontrol etme hakkı ve işkence, rıza alınmadan uygulanan tıbbi tedavi ve deneylerden korunma hakkı gibi her türlü müdahaleden muaf olma hakkı bulunmaktadır. Buna karşılık, hak sahipliği kapsamında, insanların erişilebilecek en yüksek sağlık düzeyinden yararlanmaları için fırsat eşitliği sağlayan bir sağlık koruma sistemi hakkının olması yer almaktadır.²³⁷ (Ayrıca bkz. Bölüm II)

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi Genel Yorumlarında, Sözleşmenin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gerekçesiyle sağlık hizmetlerine erişimde herhangi bir ayrımcılığın yapılmasını yasakladığını belirtmiştir.²³⁸ “Özellikle savunmasız veya marjinalleştirilmiş gruplar için ayrımcı olmayan bir temelde sağlık kurumları ile mal ve hizmetlerine erişim hakkının” sağlanması devletlerin derhal yerine getirmesi gereken bir yükümlülüğüdür.²³⁹ Çocuk Hakları Komitesi, bir çocuğun,

²³⁷Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 14 (E/C.12/2000/4), 2000, parag. 8.

²³⁸A.g.e., Parag. 18 ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 20 (E/C.12/GC/20), parag. 32.

²³⁹Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 14 (E/C.12/2000/4), 2000, parag. 43(a).

ebeveynin veya yasal vasisinin cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği gerekçesiyle uğradığı ayrımcılık sonucunda çocuğun sağlığının zarar görmemesini sağlama konusundaki Devlet yükümlülüğünün de önemini vurgulamıştır.²⁴⁰

Cross-dressing olarak adlandırılan ifadeyi ve aynı cinsiyetten kişilerin karşılıklı rızaya dayalı cinsel ilişkisini suç sayan ve diğer ayrımcı yasalar (bkz. Bölüm III) LGBT kişilerin sağlık hakkı üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Bu durum da şiddet ve istismar, damgalama, sağlık hizmetlerine erişime izin verilmemesi, sağlık çalışanlarının ayrımcı tutumları nedeniyle sağlık alanında kötü sonuçlar alınmasına neden olur ve kişileri, kolluk kuvvetlerine ihbar edilip yargılanabilecekleri korkusu ile sağlık hizmeti almaktan vazgeçirir.²⁴¹

Suçlu hale getirme, aynı zamanda mevcut önyargıları ve klişeleri güçlendirerek damgalamayı devam ettirir. Bu da yasamanın ve politika yapıcı kurumların savunmasız toplulukların sağlıkla ilgili meselelerini yeterince ele alabilmelerini engeller.²⁴² Devletler, elverişli bir ortamın yaratılması, bilgi alışverişinin kolaylaştırılması ile korku ve damgalamanın azaltılması da dâhil, sağlık hakkına dair temel yükümlülükleri yerine getirmek için bu ayrımcı yasaları yürürlükten kaldırmalıdır.²⁴³

Ayrımcı yasalar ayrıca HIV/AIDS'e karşı halk sağlığı kampanyaları üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.²⁴⁴ Dünya Sağlık Örgütü ve UNAIDS, kondom ve kayganlaştırıcı bulundurmaya cezalandıran kanunların, erkeklerle ve trans kadınlarla seks yapan erkekler de dâhil olmak üzere başlıca gruplar açısından HIV'in yayılmasını ve HIV görülme sıklığını olumsuz yönde etkilediğini vurgulamıştır.²⁴⁵

LGBTİ kişiler genellikle ceza yaptırımlarına maruz kalmadıkları bağlamlarda da sağlık hizmetlerine ve bilgisine erişim konusunda sık sık ayrımcılıkla karşı karşıya kalırlar. Örneğin, Çocuk Hakları Komitesi, "gençlerin cinsel yönelimlerini yaşamalarını sağlamaya uygun bilgilere, desteğe ve gerekli korumaya erişemediklerine" dair endişelerini dile getirmiştir.²⁴⁶

²⁴⁰Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 15 (CRC/C/GC/15), 2013, parag. 8.

²⁴¹Sağlık Özel Raportörü raporu (A/HRC/14/20), 2010, parag. 6-26.

²⁴²A.g.e., Parag. 22-23, 39-40.

²⁴³A.g.e., Parag. 26, 76; Ayrıca bakınız, Sağlık Özel Raportörü raporu (A/HRC/23/41), 2013 parag. 60.

²⁴⁴Kamerun İnsan Hakları Komitesinin (CCPR/C/CMR/CO/4) Sonuç Gözlemleri, 2010, parag. 12; Jamaika (CCPR/C/JAM/CO/3), 2011, parag. 9. Ayrıca bakınız, UNAIDS, Eksikler Raporu, 2014, s. 191-193, 217-255; Toonen - Avustralya, Başvuru No 488/1992 (CCPR/C/50/D/488/1992), 1994, parag. 8.5.

²⁴⁵UNAIDS, "Guidance note: Condom and lubricant programming in high HIV prevalence countries", 2014, s. 8; WHO, "Brief sexuality-related communication: recommendations for a public health approach", 2015.

²⁴⁶Çocuk Hakları Komitesi, Birleşik Krallık hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/15/Add.188), 2002, parag. 43.

Dünya Sağlık Örgütü, trans ve cinsiyet normlarına uymayan kişilerin dünya çapında uygun sağlık hizmetlerine erişimde önemli eşitsizlikler ve engeller yaşadığını belirtmiştir.²⁴⁷ Bu tür engeller, genel sağlık hizmetlerine erişimin yanı sıra cinsiyet uyum sürecindeki hizmetlere erişimde de yaygındır. Sağlık çalışanları genellikle trans kişilerin ihtiyaçlarına kayıtsız kalmakta ve gerekli mesleki eğitime sahip olmamaktadır.²⁴⁸ Hasta gizliliğini ve mahremiyetini sağlamak için etkili prosedürlere ihtiyaç vardır. Bu prosedürler, özellikle gizlilik ihlalinin şiddete ve ayrımcılığa maruz kalma riskini büyük ölçüde artırabileceği LGBTİ kişiler için önemlidir.²⁴⁹

Birçok trans kişi, natrans kadın ve erkeklere yönelik ve ikili cinsiyete göre düzenlenmiş sağlık hizmetleri kategorilerine kolaylıkla uyum sağlayamaz. Örneğin, trans kadınlar prostat muayenesine ve trans erkekler *pap smear* testi yapılmasına ihtiyaç duyabilir. Trans kişilerin, bu ve diğer hayat kurtarıcı hizmetlere erişimlerine izin verilmediği için hayatlarını kaybettiği durumlar mevcuttur.²⁵⁰

Cinsiyet uyum sürecine dair hizmetler, mevcut olduğu durumlarda, genellikle caydırıcı derecede pahalıdır ve Devlet katkısı veya sigorta kapsamında ödeme nadiren söz konusudur. Sonuç olarak, trans kişiler güvensiz alternatiflere yönelmek zorunda kalabilir.²⁵¹ Bazı Devletlerde, trans kişiler, cinsiyetlerinin yasal olarak tanınmasının ön koşulu olarak psikolojik değerlendirme, tanı, ameliyat veya zorunlu kısırlaştırma süreçlerinden geçmeye zorlanır. Bu, uluslararası hukuk kapsamında teminat altına alınan hakları ihlal eder (bkz. Bölüm II ve aşağıda yer alan cinsiyet kimliğinin tanınması ile ilgili kısım).

Trans kişiler genellikle tuvaletlere erişirken de kendine özgü, ayrımcı engellerle karşı karşıya kalırlar. Güvenli içme suyu ve sanitasyona erişimle ilgili insan hakkı Özel Raportörü; dışlanma, erişim reddi, sözlü taciz, fiziksel istismar ve hatta tuvalet kullanırken yakalanma ile karşı karşıya kalan trans kişiler ve cinsiyet kalıplarına uymayan kişilere dair kanıtları belgelemiştir.²⁵² Raportör, Devletlerin bu tür engelleri kaldırmaları ve herkesin ayrımcılık yapılmaksızın cinsiyet kimliğine karşılık gelen tuvaleti kullanabilmesini sağlamak için gerekli

²⁴⁷WHO, "Sexual Health, Human Rights and the Law", 2015, s. 24.

²⁴⁸ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, "Human Rights and Gender Identity", 2009, parag. 3.3; WHO, "Prevention and treatment of HIV and other sexually transmitted infections", 2011 s. 30-31.

²⁴⁹WHO, "Sexual Health, Human Rights and the Law", s. 16; UNDP, "Discussion paper: trans health and human rights", 2013, s. 17; Sağlık Özel Raportörü raporu (A/HRC/14/20), 2010, parag. 21.

²⁵⁰UNDP, "Discussion paper: trans health and human rights", 2013, s. 17.

²⁵¹ A.g.e., s. 21.

²⁵²Güvenli içme suyu ve sanitasyona erişim ile ilgili insan hakkı Özel Raportörü Raporu (A/HRC/21/42) 2012, parag. 40; (A/HRC/33/49) 2016, parag. 30.

tüm önlemleri almaları gerektiğini vurgulamıştır.²⁵³ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin belirttiği gibi, sanitasyon hakkı, ayrı bir hak olmakla birlikte,²⁵⁴ bütünsel olarak sağlık hakkı ile ilgilidir.²⁵⁵

Bazen rızaları alınmadan yapılan ameliyat ve tedaviler de dâhil tıp alanında çalışan kişiler ile erken aşamalardaki karşılaşmalarında tetiklenen utanma ve travmalar nedeniyle, interseks kişiler genel olarak sağlık hizmetlerine erişmekten kaçınırlar.²⁵⁶ Tıbbın geri dönüşü olmayan müdahalelere erken aşamada yoğunlaşması, interseks yetişkinler için mevcut olan hizmetleri büyük ölçüde sınırlar.²⁵⁷ İnterseks çocuklara yönelik tıbben gereksiz ameliyat ve prosedürler ile interseks kişilere karşı ayrımcılığı yasaklamaya ek olarak (bkz. Bölüm II), Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları, interseks çocuklar ve yetişkinlerin “kendi özel sağlık ihtiyaçlarına cevap veren ve ayrımcılık yasağına, bilgilendirilmiş onama ve temel haklarına saygıya dayanan sağlık hizmetlerine” erişimlerini sağlamaları için Devletlere çağrıda bulunmuş ve “bu insan hakları ilkelerinin düzenleyici organlar ve meslek örgütleri tarafından çıkarılan standartlara ve protokollere entegrasyonunu güçlendirmenin kritik öneme sahip olduğunu” vurgulamıştır.²⁵⁸

E. HASTALIK OLARAK İLAN ETME

Uluslararası ve bölgesel insan hakları uzmanları, LGBTİ kişileri hastalıklı ilan eden tıbbi sınıflandırmaların — yani cinsel yönelim, cinsiyet kimliği/ifadesi veya cinsiyet özelliklerine göre hasta, rahatsız, hatalı veya anormal olarak etiketlemenin - bu kişilerin uğradıkları şiddet, ayrımcılık ve damgalanmanın temel nedenlerinden biri olduğunu belirtmektedir.²⁵⁹ Bazı bağlamlarda, LGBT kişileri suçlu sayan mevzuatın yanı sıra tıbbi ve diğer ortamlarda LGBTİ kişilere şiddet ve kötü muamele gösterilmesi, bu tür çağdışı sınıflandırmalara dayanarak haklı çıkarılmıştır (ayrıca bkz. Bölüm II). Bu sınıflandırmalar, LGBTİ kişilerin mevcut sağlık ihtiyaçlarını karşılayan hizmetlere erişmesi önünde önemli engeller

²⁵³Güvenli içme suyu ve sanitasyon erişim ile ilgili insan hakkı Özel Raportör Raporu (A/HRC/33/49) 2016, parag. 9, 31 ve 48.

²⁵⁴Su ve sanitasyon hakkına dair Genel Kurul kararı (A/RES/64/292).

²⁵⁵Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Sanitasyon Hakkına dair açıklama, (E/C.12/2010/1), 2011, parag. 7.

²⁵⁶Human Rights Watch, “Medically Unnecessary Surgeries on Intersex Children in the US”, Temmuz 2017.

²⁵⁷A.g.e.

²⁵⁸Bkz. Birleşmiş Milletler ve uluslararası insan hakları uzmanlarının ortak açıklaması, “End violence and harmful medical practices on intersex children and adults”, 24 Ekim 2016.

²⁵⁹OHCHR, *Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people*, 2016, s. 74-75; Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları uzmanlarının ortak açıklaması, “Pathologization – Being lesbian, gay, bisexual and/or trans is not an illness”, 17 Mayıs 2016; Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı korunma konusunda Bağımsız Uzman Raporu, (A/73/152), 2018, parag. 10-16.

yaratabilir ve bazı ülkelerde cinsiyet kimliğinin yasal olarak tanınmasına büyük bir engel teşkil eder.²⁶⁰

Hemen hemen tüm ülkelerde, mevcut uluslararası ve ulusal tıbbi sınıflandırmalara dayanarak trans kişilere hasta veya rahatsız muamelesi yapılır ve interseks kişiler kusurlu ve arızalı kişiler olarak görülür.²⁶¹ Her ne kadar Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 1990 yılında eşcinselliği hastalık sınıflandırmasından çıkarmışsa da bazı ülkeler eşcinselliği hala bir hastalık olarak sınıflandırmaktadır.

Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları mekanizmaları, başta trans ve interseks yetişkin, ergen ve çocuklar olmak üzere LGBTİ kişileri hasta olarak ilan eden, miadı dolmuş tıbbi sınıflandırmalarda reform yapılması için ve bilgilendirilmiş onama dayalı ve damgalama, hastalıklı görme ve ayrımcılığa maruz bırakmaksızın trans kişiler için cinsiyet uyum süreci hizmetleri dâhil, LGBTİ kişilerin sağlık hizmetlerine ulaşabilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması için çağrıda bulunmuştur.²⁶²

F. EĞİTİM

Birleşmiş Milletler sözleşme organları, genç LGBTİ'ler ve interseksler ile cinsiyet normlarına uymayan gençlerin eğitim haklarını kullanmaları konusunda okullarda ve diğer eğitim ortamlarındaki ayrımcılığın etkilerine dair endişelerini belirtmiştir.²⁶³ Bazı durumlarda eğitim kurumları ve okullar, çocuk ve ergenlerin eğitim, ayrımcılığa uğramama ve cinsiyet kimliklerine saygı gösterilmesi haklarını ihlal ederek cinsel yönelimleri, cinsiyet kimlikleri ya da cinsiyet ifadeleri nedeniyle gençlere karşı ayrımcılık yapmakta, gençleri okula kabul etmemekte veya onları okuldan uzaklaştırmaktadır.²⁶⁴ LGBTİ gençler okulda arkadaşlarından

²⁶⁰ Sağlık Özel Raportörü Raporu (A/HRC/35/21), 2017, parag. 48; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Tematik Rapor: İnsan Hakları ve Cinsiyet Kimliği, 2009, <https://rm.coe.int/16806da753adresinden> ulaşılabilir.

²⁶¹ Bkz: UNDP, "Trans health and human rights", 2013, s. 20-21; UN Free and Equal Fact Sheet: Intersex; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Almanya hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/ DEU/ CO/5), 2011, parag. 26.

²⁶² Uluslararası ve bölgesel insan hakları uzmanlarının ortak açıklaması, "Pathologization – Being lesbian, gay, bisexual and/or trans is not an illness", 17 Mayıs 2016 ve "End violence and harmful medical practices on intersex children and adults", 24 Ekim 2016. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, "Issue Paper: Human rights and intersex people", 2015.

²⁶³ bkz, Örneğin, İnsan Hakları Komitesi, Meksika hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/MEX/ CO/5), 2010, parag. 21; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Polonya hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/POL/CO/5), 2009, parag. 12-13; Çocuk Hakları Komitesi, 3 Sayılı Genel Yorum (CRC/ GC/2003/3), 2003, parag. 8; No. 13 (CRC/C/GC/13), 2011, parag. 60 ve 72 (g); No. 20 (CRC/ GC/20), 2016, parag. 33-34; Çocuk Hakları Komitesi, Yeni Zelanda hakkında Sonuç Gözlemler (CRC/ NZL/CO/3-4), 2011, parag. 25; Slovakya (CRC/SVK/CO/2), 2007, parag. 27-28; ve Malezya (CRC/C/MYS/CO/1), 2007, parag. 31.

²⁶⁴ Eğitim Haklarına İlişkin Özel Raportör Raporu (E/CN.4/2006/45), 2006, parag. 113; İnsan Hakları

ve öğretmenlerinden sıklıkla zorbalık, şiddet ve taciz görmektedir (ayrıca bkz. Bölüm 1, diğer türde şiddet ile ilgili kısım).²⁶⁵ Ayrıca eğitim politikaları, düzenlemeler, müfredat, eğitim materyalleri ve eğitim uygulamaları konularında da “örtük” şiddete maruz kalabilmektedirler.²⁶⁶

Eğitimde ayrımcılık, LGBTİ kişilere kazançlı istihdama erişme olanağı sağlanmaması gibi ömür boyu sürececek bir etkiye sahip olabilir.²⁶⁷ Çocuk Hakları Komitesi, 20 sayılı Genel Yorumunda Devletleri “güvenlik ve destek tedbirlerini uygulayarak ve kamu farkındalığını artırarak tüm lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks ergenleri her türlü şiddet, ayrımcılık veya zorbalık türünden korumak için etkili biçimde harekete geçmeye” çağırmıştır.²⁶⁸

Komitesi, Meksika hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/MEX/CO/5), 2010, parag. 21; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Polonya hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/POL/CO/5), 2009, parag. 32. Çocuk Hakları Komitesi, 20 sayılı Genel Yorum, ergenlerin cinsiyet kimliklerine saygı gösterilmesi hakkını vurgular — bkz. (CRC/GC/20), 2016, parag. 34.

²⁶⁵Bkz, örneğin, Eğitim Hakkı Özel Raportörünün Raporları (E/CN.4/2001/52), parag. 75, ve (E/CN.4/2006/45), 2006, parag. 113; İnsan Hakları Komitesi, Meksika hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/MEX/CO/5), 2010, parag. 21; Birleşmiş Milletler çocuklara karşı şiddet çalışması için bağımsız uzman raporu (A/61/299), 2006, parag. 52.

²⁶⁶UNESCO, “Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/ expression”, 2016, s. 25.

²⁶⁷Uluslararası Çalışma Örgütü, ILO PRIDE Projesinin Sonuçları, “Gender Identity and Sexual Orientation: Promoting Rights, Diversity and Equality in the World of Work”, 2016, s. 2.

²⁶⁸A.g.e.

İzolasyon ve damgalama, düşük özsaygı ve depresyona neden olabilir ve okuldan kaçmaya, devamsızlığa, çocukların okuldan atılmasına ve bazı aşırı örneklerde intihara bile sebep olabilir.²⁶⁹ Yeni Zelanda’da yapılan bir çalışma, 2014’te lezbiyen, gey ve biseksüel öğrencilere heteroseksüel akranlarından üç kat daha fazla zorbalık yapıldığını ve trans öğrencilerin natrans öğrencilere göre zorbalığa uğrama olasılığının beş kat daha yüksek olduğunu göstermiştir.²⁷⁰ Avustralya’da yapılan bir araştırma, interseks varyasyonları olan kişilerin %18’inin sadece ilkokul eğitimi aldıklarını göstermektedir. Bu, Avustralya ortalamasının (%2) dokuz katıdır.²⁷¹

Eğitim hakkı, gençlerin sağlıklı bir yaşam sürmelerini, bilinçli kararlar almalarını ve kendilerini ve başkalarını cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan korumalarını sağlamak için cinselliğe ilişkin kapsamlı, doğru ve yaşa uygun bilgileri alma hakkını içerir.²⁷² Cinsellik eğitiminin kapsamlı olabilmesi için eğitimde çeşitli cinsel yönelimlere, cinsiyet kimliklerine ve cinsiyet özelliklerine özel dikkat gösterilmelidir.²⁷³ 2014 tarihli bir raporda, düşünce ve ifade özgürlüğü konularında çalışan Özel Raportör, bazı ülkelerde LGBTİ konularındaki bilgilere erişimi engellemek veya olumsuz önyargılar içeren bilgiler vermek için çocuk koruma argümanlarının kullanıldığı yönündeki endişelerini dile getirmiştir (ayrıca bkz. Bölüm V).²⁷⁴

Eğitimde genç LGBTİ kişilere karşı önyargı ve zorbalıkla mücadele etmek için, yetkililerin ve okulların ayrımcılığa karşı aktif olarak mücadele etmeleri ve okul müfredatlarının çeşitliliği olumlu bir şekilde entegre etmesini sağlamaları gerekir. Çocuklara yönelik şiddet hakkında Birleşmiş Milletler çalışması, Devletlere “okulları, cinsiyete dayalı kalıp yargılar ve davranışlar ile diğer ayrımcılık biçimlerini dikkate alarak tüm personel ve öğrenciler için geçerli, şiddetin her

²⁶⁹Örneğin, bkz. Eğitim hakkı Özel Raportörü raporuna (E/CN.4/2006/45), 2006, parag. 113; Kadınlara Yönelik Şiddete ilişkin Özel Raportörün raporu (E/CN.4/2003/75/Add.1), 2003, parag. 1508; Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 20 (CRC/GC/20), 2016, parag. 33.

²⁷⁰ UNESCO, “Out in the Open: Education Sector Responses to Violence Based on Sexual Orientation and Gender Identity/Expression”, 2016, s. 23.

²⁷¹ UNESCO, “From Insult to Inclusion: Asia-Pacific report on school bullying, violence and discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity”, 2015, s. 38.

²⁷² Bkz. Çocuk Hakları Komitesi, 4 sayılı Genel Yorum (CRC/GC/2003/4), 2003, parag. 26 ve 28 ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 36 sayılı Genel Yorum (CEDAW/C/GC/36), 2017, parag. 68-69. Ayrıca bkz. Nüfus ve Kalkınma Uluslararası Konferansı, Eylem Programı, parag. 7.47; Nüfus ve Kalkınma Komisyonu kararı 2009/1, parag. 7; UNESCO Cinsellik Eğitimi konusunda Uluslararası Teknik Rehber, Bölüm 2.3 ve 3.4; İnsan Hakları Komitesi, Kore Cumhuriyeti hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KOR/CO/4) 2015, parag. 15.

²⁷³ Eğitim Hakkı Özel Raportörü Raporu (A/65/162), 2010, parag. 23. Ayrıca bkz. UNFPA, Kapsamlı cinsellik eğitimi, www.unfpa.org/comprehensive-sexuality-education; ve WHO Avrupa Bölge Ofisi ve Federal Sağlık Eğitimi Merkezi “Standards for Sexuality Education in Europe”, 2010, s. 27 dâhil.

²⁷⁴ Düşünce ve İfade Özgürlüğü hakkında Özel Raportörün Raporu (A/69/335), 2014, parag. 39, 43, 44, 53.

türlüsüyle mücadele eden davranış kurallarını hayata geçirme ve uygulamaya teşvik etmelerini” ve “zorbalık karşıtı politikaları uygulamak ve okulun tüm üyelerine saygıyı teşvik etmek de dâhil olmak üzere tüm okul ortamına hitap eden özel programlar geliştirmelerini” tavsiye etmiştir.²⁷⁵

G. İSTİHDAM

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin, devletlerin asgari bir yükümlülük olarak, “kanun yoluyla, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve interseks statüsü konusunda ayrımcılık yapmaksızın [çalışma] hakkının uygulanmasını teminat altına almasını...” gerektirdiğini belirtmiştir.²⁷⁶ Bu yükümlülük, özellikle “dezavantajlı ve marjinalleştirilmiş gruplar ve bireyler”²⁷⁷ için iyi bir işe erişimlerinin engellenmesi veya sınırlandırılmasından kaçınmayı ve işe alma, terfi ve fesih işlemlerinin LGBTİ kişilere karşı ayrımcı olmamasını sağlamayı içerir.²⁷⁸ Ayrıca, ilgili mevzuat; cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde tacize açık biçimde atıfta bulunarak işyerinde cinsel ve diğer türde taciz biçimlerini suç haline getirmeli ve cezalandırmalıdır.²⁷⁹

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) iki tavsiyesi, Ayrımcılık (İstihdam ve Meslek) Sözleşmesinde yer alan daha genel yasağa ek olarak²⁸⁰ cinsel yönelim temelinde ayrımcılığa işaret etmektedir. ILO tarafından Arjantin, Kosta Rika, Fransa, Macaristan, Hindistan, Endonezya, Karadağ, Güney Afrika ve Tayland’da yürütülen araştırmalar, hem işe alma uygulamalarında²⁸¹ hem

²⁷⁵ Birleşmiş Milletler çocuklara karşı şiddet çalışması için bağımsız uzman Raporu (A/61/299), 2006, parag. 111.

²⁷⁶ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 23 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/23), 2016, parag. 65 (a); ve 18 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/18), 2006, parag. 12(b)(1).

²⁷⁷ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 18 Sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/18), 2006, parag. 23.

²⁷⁸ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 23 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/23), 2016, parag. 31.

²⁷⁹ A.g.e., parag. 48. Ayrıca bkz. İnsan Hakları Komitesi, Amerika Birleşik Devletleri hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/USA/CO/3/Rev.1), 2006; Kamboçya hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/KHM/CO/2), 2015, parag. 9; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Guatemala hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/GTM/CO/3), 2014, parag. 9; Yaşlıların tüm insan haklarından yararlanmasında çalışan Bağımsız Uzman Raporu, Avusturya misyonu (A/HRC/30/43/Add.2), 2015, parag. 18, 100.

²⁸⁰ 1997 (No. 188) Özel İstihdam Kurumları Tavsiyesinin 9. Paragrafı, “cinsel yönelime” dayalı ayrımcılığı içermektedir. 2010 tarihli HIV ve AIDS hakkında Tavsiyenin (No. 200) 14. paragrafında, “HIV’in bulaşmasını azaltmak ve etkisini hafifletmek için işyerinde ve bunun üzerinden [...] (e) cinsel yönelimlerine veya savunmasız bir gruba ait olup olmadıklarına bakılmaksızın tüm işçilerin katılımını ve güçlendirilmesini teşvik etme” tavsiyesi yapılmaktadır.

²⁸¹ Bkz, örneğin, “PRIDE at work: A study on discrimination at work on the basis of sexual orientation and gender identity in Thailand”, ILO, 2015, s.30; “ORGULLO (PRIDE) en el trabajo - Un estudio sobre la discriminación en el trabajo por motivos de orientación sexual e identidad de género en Argentina”, ILO,

de istihdam döngüsü boyunca, işyerinde LGBT kişilere yönelik ayrımcılığın yaygınlığını göstermektedir.²⁸² Üç örneklerde, bu durum "LGBT işçilerin zorbalığa, itilip kakılmaya ve cinsel veya fiziksel olarak saldırıya uğramasına neden olabilir."²⁸³ Lezbiyen, gey ve biseksüel kişiler, işyerinde cinsellikleri ile ilgili kalıp yargılar ve özele inen sorgulamaların yanı sıra kalıplaşmış maskülen veya feminen giyim tarzı ve tavırlara uyma baskısı ile karşı karşıya olduklarını bildirmiştir.²⁸⁴ Trans kişiler ise işyerinde kendilerine kayıtlı istihdam olanağı verilmemesi, ayrımcılık ve taciz ile çok fazla karşılaşmalarını ve cinsiyetlerine uygun tuvaletleri kullanma cesaretini bulamadıklarını belirtmiştir.²⁸⁵ Bu durum, resmi belgeleri kimlikleriyle eşleşmeyen trans kişiler için daha da şiddetlidir.²⁸⁶ Kayıtlı ekonomiden dışlanma ve ayrımcılık, birçok kişiye sömürü ve istismar riskini arttıran kayıt dışı ekonomiler ve düzenlemelere tabi olmayan sektörlerde çalışmaktan başka seçenek bırakmamaktadır.²⁸⁷ İnterseks kişilerle ilgili yapılan bir araştırmada, interseks olmayan kişilere göre daha düşük ortalama gelir ve daha yüksek işsizlik düzeyleri ile birlikte iş yerinde damgalanma, taciz ve ayrımcılık örnekleri ortaya çıkmıştır.²⁸⁸ 2016 yılında, 67 Devlet istihdam alanında cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa karşı koruma sağlarken, sadece 20 Devlette cinsiyet kimliği/ifadesine dayalı ayrımcılığa karşı koruma sağlanmış ve yalnızca üçünde interseks kişiler ayrımcılığa karşı korunmuştur.²⁸⁹

H. BARINMA

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, ayrımcılık

2015, s. 28-29.

²⁸² Uluslararası Çalışma Örgütü, ILO PRIDE Projesinin Sonuçları, "Gender Identity and Sexual Orientation: Promoting Rights, Diversity and Equality in the World of Work", 2016, s. 2, www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-gender/documents/briefingnote/wcms_481575.pdf. Ayrıca bkz. ILO, Çalışma Dünyasında Kadın ve Erkeklerle Karşı Şiddet konusunda yapılan Uzmanlar Toplantısı Nihai Raporu (MEVWM/2016/7), 2016, s. 40 parag. 12.

²⁸³ A.g.e.

²⁸⁴ Bkz., örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütü, "PRIDE at work: a study on discrimination at work on the basis of sexual orientation and gender identity in South Africa", ILO, 2016, s.14, 17-19.

²⁸⁵ Bkz. örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütü, "Fierté (PRIDE) au travail: une étude sur la discrimination au travail pour motifs d'orientation sexuelle et d'identité de genre (en France)", ILO, 2016, s. 47, 49; "PRIDE at work: A study on discrimination at work on the basis of sexual orientation and gender identity in Thailand", ILO, 2015, s. 30-33; "PRIDE at work: a study on discrimination at work on the basis of sexual orientation and gender identity in Indonesia", ILO, 2016, s. 23.

²⁸⁶ Uluslararası Çalışma Örgütü, "Discrimination at work on the basis of sexual orientation and gender identity: Results of the ILO's PRIDE Project", 2015, s. 1.

²⁸⁷ Uluslararası Çalışma Örgütü, "Discrimination at work on the basis of sexual orientation and gender identity: Results of the ILO's PRIDE Project", 2015, s. 2.

²⁸⁸ Jones, Carpenter ve ark, "Intersex: stories and statistics from Australia", Open Book Publishers, 2016.

²⁸⁹ OHCHR, *Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people*, 2016, s. 67.

yapılmaksızın herkesin uygun konuta erişim hakkını korur ve taraf Devletlerin, konuta erişimde maddi veya fiili ayrımcılığa neden olan veya bunu devam ettiren koşulları ve tutumları önlemek, azaltmak ve ortadan kaldırmak için gerekli önlemleri derhal almasını gerektirir.²⁹⁰ Bu, özel alandaki bireylerin ve kuruluşların cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri dâhil yasaklanan gerekçelerle²⁹¹ ayrımcılık yapmamasını sağlamak için mevzuat hazırlanmasını içerir.

LGBT kişiler, kamu yetkililerinin ve ev sahibi özel kişilerin haksız muamelesi sonucunda konutlara erişimde ayrımcılık yaşarlar. Endişeler arasında LGBT kişilere ve aynı cinsiyetten çiftlere ev kiralanmaması, komşular tarafından taciz edilmeleri ve devlet tarafından sağlanan konutlar dâhil evlerinden tahliye edilme veya zorla çıkarılma benzeri olaylar yer almaktadır.²⁹² İnterseks kişilerin barınmaya erişim sırasında karşılaştığı ayrımcılık düzeyini değerlendirmek için daha fazla çalışma yapılmalıdır.

²⁹⁰Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 11 (1), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 7 sayılı Genel Yorum (E/1992/23), 1992 ve 20 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 8.

²⁹¹Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 20 Sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 11.

²⁹²Konut hakkı Özel Raportörü raporu (A/70/270), 2015, parag. 49. Ayrıca bkz: Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, EU LGBT Survey: Results at a Glance, 2014, s. 18.

Barınma hakkı Özel Raportörü, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa maruz kalan bireylerin evsizlik riskinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.²⁹³ 2015 tarihli bir raporda raportör, LGBTİ gençlerin ailelerinde ve çevrelerinde damgalanma ve toplumsal dışlanma ile karşı karşıya olduklarını, şiddete karşı daha savunmasız olduklarını ve sığınma evleri tarafından reddedilme olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir.²⁹⁴ Su ve sanitasyon hakkı Özel Raportörü, Hindistan’da trans kişilerin kiralık konut bulmakta güçlük çektiğini ve genellikle uzak gecekondü bölgelerinde yaşamak zorunda kaldıklarını gösteren araştırmalara dikkat çekmiştir.²⁹⁵

2012’de ABD’deki 354 destek ajansında yapılan bir anket, evsiz gençlerin yaklaşık yüzde 40’ının kendilerini LGBT olarak tanımladığını ve aile tarafından reddedilmenin bu grup arasında evsizliğin önde gelen nedeni olduğunu gündeme getirmiştir.²⁹⁶

I. CİNSİYET KİMLİĞİNİN TANINMASI

Çeşitli cinsiyet kimliklerine sahip kişiler de dâhil herkes kanun önünde kişi olarak tanınma hakkına sahiptir.²⁹⁷ Her bireyin kendini tanımlamış olduğu cinsiyet kimliği, kişiliğinin ayrılmaz bir parçasıdır ve kendi kaderini tayin hakkı, insanlık onuru ve özgürlüğün en temel boyutlarından biridir.²⁹⁸ Trans kişilerin cinsiyet kimliğinin yasal olarak tanınması; şiddet, işkence ve kötü muameleden korunma, ayrımcılık; sağlık, eğitim, istihdam ve barınma hakları, sosyal güvenliğe erişim, siyasi katılım ve özgürlükler açısından da önemlidir.²⁹⁹ Bu, ikili olmayan cinsiyet kimliklerine sahip kişileri de kapsar.³⁰⁰

²⁹³ Konut hakkı Özel Raportörü raporları (A/HRC/31/54), 2015, parag. 39, 44, 87; (A/HRC/31/54/Add.2) 2016, parag. 52; (A/70/270) 2015, parag. 49; (A/69/274), 2014, parag. 12; (A/HRC/19/53), 2011, parag. 50, 51, 63.

²⁹⁴ Konut hakkı Özel Raportörü Raporu (A/HRC/31/54) 2015, parag. 44.

²⁹⁵ Su ve sanitasyon Özel Raportörü Raporu (A/HRC/33/49) 2016, parag. 30.

²⁹⁶ Bkz: “Serving Our Youth”, Williams Institute, True Colors Fund ve Palette Fund, 2012, s. 3; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015 parag. 59.

²⁹⁷ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 6; Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 16; Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Madde 15; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Madde 8.

²⁹⁸ Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine ilişkin Uygulanmasına hakkında Yogyakarta İlkeleri, İlke 3.

²⁹⁹ Bkz. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015 parag. 69-70; Herkesin elde edilebilir en yüksek fiziksel ve ruhsal sağlık standardına erişme hakkı üzerine çalışan Birleşmiş Milletler Özel Raportörünün Malezya ziyareti raporu (A/HRC/29/33/Add.1), 2015, parag. 84.

³⁰⁰ Dünya çapında, azımsanmayacak sayıda insan hijra, üçüncü cinsiyet, khwaja sira, iki ruhlu, fa’afafine, genderqueer, muxe, waria ve meti gibi çok çeşitli cinsiyet kimlikleri ile özdeşleşmektedir.

© UNFPA Brazil / Weber da Cruz

Son gelişmelere rağmen, birçok ülkede halen trans kişiler çoğunlukla cinsiyet kimliklerinin yasal olarak tanınmasını sağlayamamaktadır. Bu duruma kayıtlı cinsiyetlerinde değişiklik yapma ve Devlet tarafından verilen kimlik belgelerinde isim değiştirme de dâhildir.³⁰¹ Trans kişilerin belgelerinde kayıtlı ismi ve/veya cinsiyeti değiştirmek için uygulanabilecek usuller var olan çoğu Devlet, genellikle cinsiyet kimliklerinin tanınmasının önkoşulu olarak uzun ve masraflı mahkeme süreçleri ve tacizkar zorunluluklardan geçmeyi gerektirmektedir. Örneğin, başvuru sahiplerinin evlenmemiş (veya boşanmamış) olması şartı ve uluslararası insan hakları standartlarını ihlal ederek zorunlu veya mecburi kısırlaştırma, cinsiyet atama ameliyatı, diğer tıbbi prosedürler, tanı veya sağlık raporu alma, vb. gerektirir.³⁰² Bu durum; eğitim, istihdam, sağlık, barınma, banka kredisine veya devlet yardımlarına başvurma veya yurtdışına seyahat sırasında trans kişilerin karşılaştığı diğer birçok hak ihlalinin ortaya çıkmasına neden olur ya da bunları şiddetlendirir.³⁰³

³⁰¹ Transgender Europe, Trans Respect versus Transphobia project: Legal Gender Recognition, 2017; ILGA: Chiam, Z., Duffy, S. ve González Gil, M., Trans Legal Mapping Report 2017: Recognition before the law (Kasım 2017); UNDP, APTN, Legal Gender Recognition: A Multi-country Legal and Policy Review, 2017.

³⁰² Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı korunma konusunda Bağımsız Uzman Raporu, (A/73/152), 2018, parag. 28-32; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 70; İnsan Hakları Komitesi, İrlanda hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/IRL/CO/4), 2014, parag. 7; Ukrayna (CCPR/C/UKR/CO/7), 2013, parag. 10; İşkence Özel Raporörü raporu (A/HRC/22/53), 2013, parag. 88; ayrıca OHCHR, UN-Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF ve WHO, "Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: an interagency statement", 2014.

³⁰³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 69.

Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları, uluslararası insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmek için, Devletlerin trans kişilerin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne saygı duyması ve insan haklarını ihlal edebilecek ek şartlar olmaksızın kendi belirledikleri cinsiyetlerini yasal olarak tanıması gerektiğini vurgulamaktadır.³⁰⁴ Devletler, ikili olmayan kimliklerin tanınmasına izin veren basit bir idari süreç geliştirmeli ve reşit olmayanlara kendi cinsiyet kimliklerinin tanınması için olanak sunmalıdır.³⁰⁵

OLUMLU UYGULAMA

Arjantin — Cinsiyet Kimliği Kanunu

2012 yılında Arjantin, herkese cinsiyet kimliklerinin yasal olarak tanınması hakkını veren öncü mevzuatı kabul etmiştir. Kanun, bir kişinin kendi belirlediği cinsiyet kimliğiyle uyumlu olmadıklarında, kimlik belgelerindeki ve kamuya açık kayıtlardaki cinsiyet belirteçlerini, adlarını ve fotoğrafları düzeltmek için Nüfus Müdürlüğü aracılığıyla yararlanacakları basit ve ücretsiz bir idari süreci ortaya koymaktadır. Kanun, bu tür bir tanınmayı elde etmek için herhangi bir operasyon veya psikolojik veya tıbbi tedavi ile ilgili herhangi bir şartın aranmasını özellikle yasaklamaktadır. Kanun, aynı zamanda insan onuruna uygun şekilde muamele görme hakkını da saklı tutmakta ve ulusal kimlik belgesindeki bilgilerle uyumlu olup olmadığına bakılmaksızın, tüm kamu aktörleri ve özel aktörlerin, kişinin kendi tanımladığı ismini de içeren cinsiyet kimliğine saygı göstermeleri gerektiğini öngörmektedir. Kanun ayrıca tüm yetişkinlerin, bilgilendirilmiş onamlarıyla genel sağlık hakları kapsamında cinsiyet kimliklerine uygun olarak bedenlerinde değişiklik yapmak için, istedikleri zaman, kısmi veya kapsamlı hormonal tedavi ve ameliyata erişim hakkını teminat altına almaktadır. Bu tür prosedürlerin temel ulusal sağlık sigortası programına dâhil edilmesi zorunludur.

Kanun, reşit olmayanların cinsiyet kimliğinin yasal olarak tanınması hakkına sahip olmasını yasal temsilcisi aracılığıyla sağlar. Bu hak, reşit olmayan kişinin açık onamıyla, çocuğun gelişen yeteneklerini ve yüksek yararını dikkate alarak, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hükümleri uyarınca kullanılır.³⁰⁶

³⁰⁴Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 79 (i); İnsan Hakları Komitesi, İrlanda hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/IRL/CO/4), 2011, parag. 7, (CCPR/C/IRL/CO/4), 2014, parag. 7; Ukrayna (CCPR/C/UKR/CO/7), 2013, parag. 10; Kore Cumhuriyeti (CCPR/C/KOR/CO/4), 2015, parag. 14-15; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesinin Hollanda hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/NLD/CO/5), 2010, parag. 46-47; İşkenceye Karşı Komite, Hong Kong, Çin hakkında Sonuç Gözlemleri, (CAT/C/CHN-HKG/CO/5), 2016, parag. 29(a).

³⁰⁵OHCHR, *Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people*, 2016, s. 95.

³⁰⁶A.g.e., s. 114-115.

J. ADALET VE ÇÖZÜM YOLLARINA ERİŞİM

Uluslararası insan hakları hukuku, hiçbir ayrımcılık olmaksızın hukuka eşit erişim, kanun önünde eşit koruma ve hak ihlalleri olduğunda çözüm yollarına eşit erişim teminatlarını içerir.³⁰⁷ Kadınlara karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin özetlediği gibi, "Adalet erişim hakkı çok boyutludur. Adalet sistemlerinin adil işlemesi, kullanılabilirliği, erişilebilirliği, nitelikli olması ve hesap verebilirliği ile mağdurlar için çözüm yollarının sağlanmasını kapsar".³⁰⁸ Komite, adalete erişim hakkı önündeki engellerin ve kısıtlamaların "cinsiyet kalıp yargıları, ayrımcı kanunlar, kesişen veya çoklu ayrımcılık, usul ve ispat ile ilgili zorunluluklar ve uygulamalar gibi etkenlerden dolayı ayrımcılık ve eşitsizliğin yapısal bağlamında ve adli mekanizmaların fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak herkes için erişilebilir olmasının sağlanmaması ile meydana geldiğini" belirtir.³⁰⁹ Önceki bölümler; ayrımcı kanunlar, keyfi gözaltı ve alıkoyma, işkence ve kötü muamele dâhil LGBTİ kişilerin adalete erişimini etkileyen sorunlar, adil yargılama ve etkili çözüm yolları, tazminat ve giderim gibi konuları ele almaktadır.³¹⁰

Kolluk kuvvetlerinin uyguladığı ayrımcılık, taciz ve şiddet, mağdurları maruz kaldıkları istismarları bildirmekten caydırmaktadır.³¹¹ Örneğin, Türkiye'de trans kişiler ve seks işçilerinin hakları üzerinde çalışan bir insan hakları savunucusuna karşı yapılan saldırı sonrasında OHCHR, "Polis memurları saldırıyı önemsiz hale getirmiş, ayrımcı dil kullanılmış, mağduru davadan vazgeçirmeyi denemiş ve saldırıda bulunduğu iddia edilenlerden gelen tehditlere karşı mağdura koruma sağlamamıştır," demiştir.³¹² Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Ekvator'da lezbiyen, biseksüel ve trans kadınlara karşı şiddet olaylarına

³⁰⁷ Bkz., örneğin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 7; Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 26 ve 2 (3a); İnsan Hakları Komitesi, 20 Sayılı Genel Yorum, 1992; İşkenceye Karşı Komite, 2 Sayılı Genel Yorum (CAT/C/GC/2), 2008; Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ağır İhlalleri ile Uluslararası İnsani Hukukun Ciddi İhlallerine Uğramış olan Mağdurların Başvuru ve Tazminat Hakkına İlişkin Birleşmiş Milletler Temel İlke ve Rehber Kuralları (A/RES/60/147), 2005.

³⁰⁸ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 33 Sayılı Genel Yorum (CEDAW/C/GC/33), 2015, parag. 1.

³⁰⁹ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 33 Sayılı Genel Yorum (CEDAW/C/GC/33), 2015, parag. 3.

³¹⁰ Bkz. bu yayındaki Bölüm II ve III ile İnsan Hakları Komitesi, Kosta Rika hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/CR/CO/6), 2016, parag. 11-12; İşkenceye Karşı Komite, 3 Sayılı Genel Yorum (CAT/C/GC/3), 2012, parag. 32; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 33 Sayılı Genel Tavsiye (CEDAW/C/GC/33), 2015, parag. 8; İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörünün raporu, (A/70/217) 2017, parag. 66, ve Hindistan'a yapılan bir ziyaretin raporu (A/HRC/19/55/ Add.1), 2012, parag. 122.

³¹¹ İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörünün raporu (A/HRC/31/55/Add.2) 2015, parag. 56; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Ekvador hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ECU/CO/8-9) 2015, parag. 20 (f); İşkence Özel Raportörü Raporu (A/56/156) 2001, parag. 18, 21.

³¹² OHCHR, Türkiye hakkında basın brifing notu, 14 Temmuz 2015, www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16233

ilişkin olarak “polis tarafından kötü muamele ile şikâyetler ve davalar hakkında resmi istatistiklerin yokluğu” konularında endişelerini dile getirmiştir.³¹³ Hukuk dışı infazlar Özel Raportörü, “Honduras’ta lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin ölümlerine yönelik soruşturmaların ayrımcı kalıp yargılardan etkilenmeye devam ettiğini ve cinayet vakalarının sadece küçük bir kısmının (yüzde 20,6) kovuşturulabildiğini belirterek endişelerini dile getirmiştir.³¹⁴

Atala Riffo ve Kızları/ Şili davasında, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, Şili mahkemelerinin diğer gerekçelerin yanı sıra cinsel yöneliminden dolayı lezbiyen bir kadına çocuklarının velayetini vermeyerek tarafsızlık ve ayrımcılık yapmama teminatlarını ihlal ettiğini tespit etmiştir.³¹⁵ Mahkeme, özellikle, “cinsel yönelim kalıp yargılarına dayalı değerlendirmelerin [...] kabul edilemez” olduğu kararını vermiş ve Devlet hakkında tazmin ve tekrarı önleme tedbirlerinin bir parçası olarak bu tür kalıp yargıların yıkılması için adli yetkililerin eğitilmesi hükmünü vermiştir.³¹⁶

İnsan Hakları Komitesi, LGBT kişilere karşı şiddet eylemleri için etkin soruşturma ve kovuşturmanın eksikliği konusundaki endişelerini dile getirmiş,³¹⁷ Devlet yetkilileri de dâhil olmak üzere faillerin adalete teslim edilmesini ve uygun bir şekilde cezalandırılmasını istemiş³¹⁸ ve çözümlerin belirli kategorilerdeki kişilerin özel hassasiyetlerini hesaba katması gerektiğini vurgulamıştır.³¹⁹ Çocuk Hakları Komitesi, interseks çocuklara tıbbi olarak gereksiz prosedürlerin uygulandığı vakalarda tazminat ve giderim eksikliği konusundaki endişelerini dile getirmiştir.³²⁰ İşkenceye Karşı Komite, LGBTİ kişilerin zorla, istemsiz veya başka zorlayıcı veya istismar edici tedaviye maruz bırakıldıkları vakalarla ilgili olarak yeterli tazminat ve giderimin sağlanmaması konusunda endişelerini dile getirmiş³²¹ ve Devletlerin “adalet ile tazminat aramayı ve elde etmeyi sağlayacak mekanizmalara erişimi sağlaması gerektiğini ve ... cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine bakılmaksızın herkesin eşit şekilde giderim olanaklarına ulaşmasını sağlayacak pozitif tedbirler

³¹³ Kadınlara karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Ekvador hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/ECU/CO/8-9) 2015, parag. 20(f).

³¹⁴ Hukuk dışı infazlar üzerine Özel Raportörün Honduras’a yapılan ziyaretinin raporu (A/HRC/35/23/Add.1), 2017, parag. 41.

³¹⁵ Atala Riffo ve Kızları - Şili, Amerikalılar Arası Komite İH, Dava 12.502, 2012.

³¹⁶ A.g.e., Parag. 111 ve 271.

³¹⁷ İnsan Hakları Komitesi, Hırvatistan Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/HRV/CO/3), 2015, parag. 10.

³¹⁸ A.g.e. Ayrıca bkz İnsan Hakları Komitesi, Kosta Rika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/CRI/CO/6), 2016, parag. 11-12.

³¹⁹ İnsan Hakları Komitesi, 31 sayılı Genel Yorum (CCPR/C/21/Rev.1/Add.1326), 2004, parag. 15.

³²⁰ Çocuk Hakları Komitesi, İrlanda hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/IRL/CO/3-4), 2016, parag. 39.

³²¹ İşkenceye Karşı Komite, Almanya hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/DEU/CO/5), 2011, parag. 20, ve Çin (CAT/C/CHN/CO/5), 2015, parag. 56.

alması gerektiğini” kaydetmiştir.³²² Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi lezbiyen, biseksüel, trans veya interseks olmanın, adalete erişmeyi daha zor hale getiren kesişen etkenler arasında olduğunu belirtmiştir.³²³

Devletler, LGBTİ kişilere yönelik işkence, kötü muamele ve şiddetin ulusal kanunlar tarafından yasaklanmasını sağlamalı ve cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerini ayrımcılık ve nefret suçları ile mücadele kanunlarında korunan temeller haline getirmelidir.³²⁴ Devletlerin LGBTİ kişilere karşı şiddet ve ayrımcılığa izin veren, bunlara gerekçe sunan ya da göz yuman tüm kanun ve politikaların ilga edilmesi dâhil cezasızlığı ele alma yükümlülüğü bulunmaktadır.³²⁵ Devletler ayrıca hukuka uygun hareket etmemeli, Devlet ve devlet dışı aktörler tarafından yapılan her türlü istismarı bağımsız, hızlı ve kapsamlı şekilde soruşturmalı ve failleri adaletin önüne getirmelidir.³²⁶ Devletlerin yasal ve kurumsal çerçeve ile bağımsız ve etkili adli mekanizmalara erişimi kolaylaştıracak ve herhangi bir ayırım yapmaksızın tazmin arayanlar için adil bir sonuç sağlayacak usuller oluşturma yükümlülüğü vardır.³²⁷

OLUMLU UYGULAMA

Meksika –Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği konusunda Adli Makamlar İçin Protokol

2014 yılında Meksika Yüksek Mahkemesi, hâkimler ve diğer adli yetkililere cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile bir dereceye kadar bedensel çeşitliliği içeren davaların görülmesinde açıklama ve rehberlik ilkeleri sunan bir protokol yayımladı. Protokol, hukuki olarak bağlayıcı olmasa da, LGBTİ kişilere sunulan hukuki korumanın, yargının en üst seviyesi tarafından onaylandığını güçlü şekilde göstermektedir. Protokol; cinsiyet kimliğini tanıma, aile hayatı ve ilişkiler, istihdam, suç sistemi, sağlık, eğitim, özgürlükten mahrum bırakılma ve ifade özgürlüğü gibi çeşitli alanlarda adalete erişimi engelleyebilecek yaygın zararlı kalıp yargıları ve kavram yanılgılarını tanımlamaktadır.³²⁸

³²² İşkenceye Karşı Komite, 3 sayılı Genel Yorum (CAT/C/GC/3), 2012, parag. 32, 39.

³²³ Kadınlara karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 33 Sayılı Genel Yorum (CEDAW/C/ GC/33), 2015, parag. 8.

³²⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri’nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet konusunda raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 78; İnsan Hakları Komitesi, Jamaika Hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/JAM/CO/3), 2011, parag. 8.

³²⁵ Hukuk dışı infazlar Özel Raportörü Raporu (A/HRC/35/23), 2017, parag. 110(b).

³²⁶ Örneğin bakın, İşkenceye Karşı Komite, Peru hakkında Sonuç Gözlemleri (CAT/C/PER/CO/5-6), 2013; İnsan Hakları Komitesi, Guatemala hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/GTM/CO/3), 2012, parag. 11; Jamaika, (CCPR/C/JAM/CO/3), 2011, parag. 8.

³²⁷ Aşırı yoksulluk Özel Raportörü Raporu (A/67/278), 2012, parag. 11.

³²⁸ OHCHR, *Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against*

K. AİLELER VE TOPLUM

Devletlerin bireyleri ayrımcılığa karşı koruma sorumluluğu, LGBTİ aile üyelerinin reddedilmeleri ve ayrımcı muamele görmelerinin insan haklarından yararlanmaları konusunda ciddi olumsuz sonuçlar doğurabileceği aile alanına kadar uzanmaktadır.³²⁹ Aile evlerinden dışlanan, mirastan mahrum bırakılan, okula gitmesi engellenen, psikiyatri kurumlarına gönderilen, evlenmek zorunda bırakılan, çocuklarının velayetinden vazgeçmeye zorlanan, insan hakları çalışmaları için cezalandırılan ve kişisel itibarlarını etkileyecek sert saldırılara maruz kalan bireyler, bu durumlara örnek olarak verilebilir.³³⁰

Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları, mevcut cinsiyet eşitsizlikleri ve cinsellik, üreme ve aile yaşamı tercihleri açısından kadınların özerkliği üzerine getirilen kısıtlamalar ışığında, aile ortamında ayrımcılığın ortaya çıkarabileceği birçok insan hakkı ihlaline dikkat çekmiş ve lezbiyenler, biseksüel kadınlar ve trans kişilerin özellikle bu bağlamdaki savunmasızlığının altını çizmiştir.³³¹ Devletleri, bu konuyu ele almak için politikalarını gözden geçirmeye ve farkındalık artırıcı girişimlerde bulunmaya çağırılmışlardır.³³²

L. İLİŞKİLERİN TANINMASI

Devletler, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine bakılmaksızın çiftlere ve çocuklarına yasal tanıma sağlama konusunda pozitif yükümlülüğe sahiptir. Yasal tanıma, medeni birliktelikler ve sivil partnerlikten evliliğe kadar çeşitli şekillerde olabilir. İlişki tanıma şekli ne olursa olsun Devletler, ayrımcılığı, geleneksel olarak evli eşlere verilen hakların —sosyal yardım, emeklilik, vergilendirme ve miras ile ilgili olanlar dâhil — ayrımcı olmayan bir temelde sağlanması yoluyla ele almakla yükümlüdür.³³³ Devletler evlilik ya da medeni

lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people, 2016, s. 116.

³²⁹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 66.

³³⁰ A.g.e.

³³¹ Bkz. Din veya inanç özgürlüğü Özel Raportörü raporu (A/68/290), 2013, parag. 38; Kadınlara Yönelik Şiddete İlişkin Özel Raportörün raporu (A/HRC/20/16/Add.4), 2012, parag. 20; İran İslam Cumhuriyeti'nde insan haklarının durumu hakkında Özel Raportör raporu (A/HRC/22/56), 2013, parag. 70; Katar'a bir misyon üzerine göçmenlerin insan hakları Özel Raportörü raporu (A/HRC/26/38/Add.1), 2014, parag. 19; Kadınlara karşı hukukta ve uygulamada ayrımcılık konusunda Çalışma Grubu raporu (A/HRC/29/40), 2015, parag. 21.

³³² Bkz. örneğin, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Fiji üzerinde Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/FJI/CO/5), 2018, parag. 51.

³³³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 79 (h); Genç - Avustralya, İnsan Hakları Komitesi, 941/2000 Sayılı açıklama (CCPR/C/78/D/941/2000), parag. 10.4; OHCHR, *Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people*, 2016, s. 75.

birlikteliğin dağılmasına gerek olmaksızın cinsiyetin yasal olarak tanınması hakkını sağlamalıdır.³³⁴ Evliliği ve medeni birlikteliği düzenleyen mevzuat ve prosedürler kişiye doğumda atanan cinsiyete dayanmamalı ve Devletler, trans, interseks ve/veya ikili cinsiyet sistemine girmeyen kişiler de dâhil, bir kişinin cinsiyeti, cinsiyet kimliği veya ifadesi temelinde ilişki tanıma, ebeveynlik veya evlat edinme ile ilgili diğer kısıtlamaları kaldırmalıdır.³³⁵

Birçok ülkede, Devlet evli ve evli olmayan heteroseksüel çiftlere bazı olanaklar sağlamakta ancak bunları aynı cinsiyetten çiftlere tanımamaktadır. Bunlara örnek olarak emeklilik hakları, mülkü hayatta kalan eşe bırakabilme, eşin ölümünden sonra devlet konutlarında kalma olanağı veya yabancı eşin ikametini sağlama olanağı verilebilir.³³⁶ Aynı cinsiyetten kişilerin ilişkilerinin resmi olarak tanınmaması ve ayrımcılığa ilişkin hukuki yasaklamanın olmaması, aynı cinsiyetten eşlerin sağlık hizmeti sağlayıcıları ve sigorta şirketleri de dâhil özel şirketler, kuruluşlar veya bireyler tarafından ayrımcılığa uğramasına neden olabilir.³³⁷ Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF), Çocuk Hakları Komitesi ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, aynı cinsiyetten çiftlerin çocuklarına

³³⁴ İnsan Hakları Komitesi, İrlanda hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/IRL/CO/4), 2014, parag. 7.

³³⁵ OHCHR, *Living Free and Equal*, 2016, s. 76.

³³⁶ Young - Avustralya, İnsan Hakları Komitesi, 941/2000 Sayılı açıklama (CCPR/C/78/D/941/2000), parag. 10.4; X - Kolombiya, İnsan Hakları Komitesi, 1361/2005 Sayılı açıklama (CCPR/C/89/D/1361/2005), parag. 7.2.

³³⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcı yasa ve uygulamalar ile şiddet eylemleri hakkında raporu (A/HRC/19/41), 2011, parag. 69.

karşı ayrımcılık ve yasal koruma eksikliği konusunda endişelerini dile getirmiştir.³³⁸ Bazı Devletler, evli trans kişilerin cinsiyetlerinin yasal olarak tanınması için bu kişilerin boşanmasını zorunlu kılarken, diğerleri sadece doğumda atanan cinsiyeti tanıyarak trans ve interseks kişileri evlilik kapsamına sokmaz.³³⁹ Evliliği ve yasal olarak tanımlanan diğer birliktelikleri erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilere indirgeyerek tanıyan Devletler, bu cinsiyetlerden birine uygun olmayan bireyleri dışlamaktadır.³⁴⁰

G./ Avustralya davasında, İnsan Hakları Komitesi, Avustralya'nın trans bir kadına eşinden boşanmaması halinde doğum belgesindeki cinsiyet belirticini cinsiyet kimliğine uygun şekilde değiştirme hakkı tanımamasını, özel yaşama ve aile yaşamına müdahale olarak, medeni durumu ve trans olması nedeniyle ayrımcılık olarak değerlendirmiştir.³⁴¹

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Devletlere, fiili ve resmi birliktelikler arasında hukuki eşitliği sağlamak için mevzuatın kapsamlı şekilde gözden geçirilmesi, aynı cinsiyetten çiftlerin yasal olarak tanınması ve bu ilişkilerin mali etkilerinin düzenlenmesi de dâhil olmak üzere aynı cinsiyetten kişilerin birlikteliklerinin ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan³⁴² eşit düzeyde yararlanma hakkına sahip olmalarını sağlamaları konusunda çağrıda bulunmuştur.³⁴³ Devletler yasal olarak aynı cinsiyetten kişilerin evliliğini tanıdığına, bu durum çeşitli Birleşmiş Milletler kuruluşları tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.³⁴⁴

³³⁸Bkz. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 122; Çocuk Hakları Komitesi, 15 sayılı Genel Yorum No.15 (CRC/C/GC/15), 2013, parag. 8; Çocuk Hakları Komitesi, Gambiya hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/GAM/CO/2-3), 2015, parag. 29-30; ve UNICEF, Tutum belgesi No. 9: Cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine dayalı olarak çocuklara ve ebeveynlere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması, 2014.

³³⁹Transgender Europe, Trans Respect versus Transphobia project: Legal Gender Recognition, 2017. Ulaşmak için: http://transrespect.org/en/map/pathologization-requirement/?submap=marriage-divorce_#; UNDP, APTN, Legal Gender Recognition: A Multi-country Legal and Policy Review, 2017, Malavi Evlilik, Boşanma ve Aile İlişkileri Kanunu 2015.

³⁴⁰Byrne J., License to be yourself: Marriage and Forced Divorce, 1/4, Legal gender recognition issue briefs, Open Society Foundations, 2015.

³⁴¹G. - Avustralya, İnsan Hakları Komitesi, 2172/2012 sayılı yazışma (CCPR/C/119/D/2172/2012), 2017, parag. 7.10 ve 7.15.

³⁴²Bkz. Örneğin, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, İtalya hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/ITA/CO/5), 2015, parag. 17.

³⁴³Bkz. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Bulgaristan hakkında Sonuç Gözlemleri (E/C.12/BGR/CO/4-5), 2012, parag. 17; ve Makedonya eski Yugoslav Cumhuriyeti (E/C.12/MKD/CO/2- 4), 2016, parag. 25-26.

³⁴⁴İnsan Hakları Komitesi, Fransa hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/FRA/CO/5), 2015, parag. 3 (e); Kanada (CCPR/C/CAN/CO/6), 2015, parag. 3 (b); Birleşik Krallık (CCPR/C/GBR/CO/7), 2015, parag. 3 (f); Yeni Zelanda (CCPR/C/NZL/CO/6), 2016, parag. 3 (g); İnsan Hakları Yüksek Komiserinin Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet konusunda raporu (A/HRC/29/23), 2015.

M. SİYASAL KATILIM VE İSTİŞARE

Kamusal ve siyasi yaşama eşitlik temelinde katılma hakkı,³⁴⁵ kapsayıcı demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, sosyal içerme, ekonomik kalkınma ve insan haklarının ilerlemesinin sağlanmasında önemli bir etkidir. Bu, bireylerin ve grupların güçlendirilmesinde önemlidir ve marjinalleştirme ile ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik insan haklarına dayalı yaklaşımların temel unsurlarından biridir.³⁴⁶

Kamusal ve siyasi hayata etkin katılım, resmi ve asli haklara ilişkin ayrımcılık ile sınırlanabilir veya engellenebilir.³⁴⁷ Bu tür ayrımcılık bazen bariz olabilir. Örneğin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili ifade özgürlüğü kısıtlamaları, LGBT onur yürüyüşlerinin ve siyasi mitinglerin yasaklanması, LGBT hakları için savunuculuk yapan örgütlerin ve çevrimiçi ağların kapatılması ve LGBT'lerin seslerini kamu politikası tartışmalarından dışlamak için sözde "anti-propaganda yasaları" gibi.³⁴⁸ Bazen ise dolaylı olabilir. Örneğin, LGBTİ hak savunucularının itibarına zarar vermek ve önemli buldukları konuları dikkate almamak amacıyla LGBTİ kişiler hakkında olumsuz ve kaba kalıp yargıların yaygınlaştırılması gibi. Ayrıca bkz. Bölüm V.

Kadınlara ve Kız Çocuklarına Karşı Ayrımcılık Üzerine Çalışma Grubu, savunmasız gruplara mensup kadınların diğer konuların yanı sıra cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği açısından "çoklu kalıp yargılar üzerinden siyasi ve kamusal yaşama katılmaktan etkin bir şekilde men edildiğini" belirtmiştir.³⁴⁹ Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks kişilerin haklarını savunan adayların seçimle göreve gelmeleri konusunda ayrımcılık gözlenmiştir.³⁵⁰

Devletler bireyleri sadece bu alandaki ayrımcılığa karşı korumak için önleyici tedbirler almakla kalmamalı, aynı zamanda uluslararası insan hakları hukuku

³⁴⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 21; Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 25; Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 5 (c); Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Madde 7; Engelli Bireylerin Haklarına dair Sözleşme, Madde 29.

³⁴⁶ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin "Eşit siyasi katılımı engelleyen etkenler ve bu zorlukların üstesinden gelmek için atılacak adımlar" konulu raporu (A/HRC/27/29), 2014, parag. 2.

³⁴⁷ A.g.e., parag. 41.

³⁴⁸ Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları Birleşmiş Milletler Özel Raportörü raporu (A/HRC/26/29), 2014, parag. 27-78; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin "İnternette insan haklarının tanıtılması, korunması ve yararlanması: dijital cinsiyet bölünmesini insan hakları açısından birleştirecek yollar" konulu raporu, (A/HRC/35/9), 2017, parag. 10.

³⁴⁹ Hukuk ve uygulamada kadınlara karşı ayrımcılık konularında Çalışma Grubu raporu (A/HRC/23/50), 2013, parag. 70.

³⁵⁰ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin "Eşit siyasi katılımı engelleyen etkenler ve bu zorlukların üstesinden gelmek için atılacak adımlar" konulu raporu (A/HRC/27/29), 2014, parag. 15.

ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda etkili kamu, kamu-özel ve sivil toplum ortaklıklarını teşvik etmeli ve desteklemelidir.³⁵¹ Bu bağlamda, LGBTİ kişilerin haklarını etkileyen tüm girişimler ve politika yapma süreçlerinde yetkililerin LGBTİ kişiler ve sivil toplum örgütleri ile görüşmeleri ve ortaklık kurmaları hayati önem taşır. Mevzuat ve politikaların hazırlanması ve gözden geçirilmesine sivil toplumun pro-aktif katılımı, sürecin meşruluğunu güçlendirebilir ve daha kapsayıcı, bilgilendirilmiş ve kapsamlı sonuçlar doğurabilir.³⁵²

OLUMLU UYGULAMA

Malta: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Queer Kişilerin Haklarına İlişkin İstişare Organı

2013 yılında Malta'nın Sosyal Diyalog ve Tüketici İlişkileri Bakanı, LGBTİQ İstişare Konseyini kurmuştur. Bağımsız bir istişare organı olan Konsey LGBTİQ kişilerin haklarını ilerletecek mevzuat, politikalar ve diğer önlemlerin önerilmesi de dâhil olmak üzere LGBTİQ kişilerin haklarıyla ilgili konularda hükümete danışmanlık yapma görevine sahiptir. Konseyin temel bir özelliği, özellikle LGBTİQ kişilerin hakları üzerine çalışan yerel sivil toplum örgütü temsilcilerinden oluşmasıdır; bu da politika yapma sürecinde kilit paydaşların katılımını kolaylaştırmakta, durumdan en çok etkilenen kişilerin politika geliştirmeye katkı vermesini sağlamaktadır.³⁵³

N. SONUÇ

Devletlerin cinsel yönelim, cinsiyet kimliği veya cinsiyet özelliklerine bakılmaksızın herkesin tüm insan haklarını eşit şekilde kullanabilmesi için ayrımcılık yasağını garanti etmeleri gerekmektedir. Bu, uluslararası hukuk kapsamında acil ve birden fazla alanı kesen bir yükümlülüktür. Devletler, bu bölümde dikkat çekilen alanlarla birlikte, hem kamusal hem de özel alanda cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılığı yasaklayan kapsamlı bir mevzuatı yürürlüğe koymalıdır. Bu mevzuat ayrımcılık mağdurları için yasal yollar ile birlikte, adalete eşit ve etkili erişim hakkı için çözümler sağlamalıdır. Devletler ayrıca, ayrımcı toplumsal tutumların ele alınarak ayrımcılığın önlenmesi için bilinç yükseltme kampanyaları ve eğitim programları düzenlemeli ve ayrımcı toplumsal tutumlar ve ayrımcılığın kökenleri ile mücadele etmelidir.

³⁵¹ Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, 17.17.

³⁵² Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin sivil toplum için güvenli ve elverişli bir ortam raporu (A/HRC/32/20), 2016, parag. 59.

³⁵³ 353 OHCHR, "Living Free and Equal: What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people", 2016, s. 117.

V. İFADE, BARIŞÇIL TOPLANMA VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKLARINA SAYGI GÖSTERİLMESİ

Devletlerin, ayrımcılık yapmaksızın herkesin ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını teminat altına alma yükümlülüğü vardır. Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği veya ifadesi ya da cinsiyet özelliklerine dayanan bu haklara ilişkin sınırlamalar, aşağıdaki tüketici olmayan liste de dâhil olmak üzere, uluslararası insan hakları normlarını ve standartlarını ihlal etmektedir. Bu haklara ilişkin herhangi bir kısıtlama, ayrımcılık yasağı ile ilgili hükümler de dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları hukukundaki kesin teminatlara uymalıdır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 19: Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın görüşe sahip olma ve bilgi ve fikirleri arama, alma ve aktarma özgürlüğünü içerir.

Madde 20 (1): Herkesin barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü vardır.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 19 (2): Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı olarak, sanat eserleri biçiminde veya kendi seçeceği başka bir biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.

Madde 21: Barışçıl toplanma hakkı tanınacaktır. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik veya kamu güvenliği, kamu düzeni (*ordre public*) bakımından ve halk sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez.

Madde 22 (1): Herkesin, çıkarlarının korunması için sendikalar kurmak ya da bunlara girmek hakkı da dâhil olmak üzere, başkalarıyla bir araya gelip örgütlenme hakkı vardır.

İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi

Madde 1: Herkesin bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte ulusal ve uluslararası düzeyde insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasını ve gerçekleştirilmesini geliştirme hakkı vardır.

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI MEKANİZMALARININ YAKLAŞIMI

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, herkesin ifade ve düşünce özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını teminat altına almaktadır. İfade özgürlüğü, her türlü bilgi ve fikri arama, edinme ve iletme hakkını içerir. Bu, örgütlenme ve toplanma haklarının kullanılması ile de bağlantılıdır. Örgütlenme özgürlüğü bireylerin ortak çıkarlarını toplu olarak ifade etmeleri, yaymaları, takip etmeleri ve savunmaları için bir araya gelmelerini kapsar. Toplanma özgürlüğü ise gösteriler, yürüyüşler ve geçit törenleri dâhil, kamusal ya da özel alanda her türlü toplanmaya karşılık gelir. Bu haklar, ayrımcılık olmaksızın herkes için geçerlidir ve etkin bir sivil toplum ve işleyen bir demokrasinin temelinde mevcuttur.³⁵⁴ Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi uyarınca, devletlerin bu hakları kısıtlaması için kesin koşulların yerine gelmesi gerekir: Sınırlamalar yasalara uygun konulmalı, demokratik bir toplumda gerekli olmalı ve Sözleşmenin 19, 21 ve 22. maddelerinde (ulusal güvenlik, kamu düzeni, halk sağlığı, genel ahlak ve başkalarının haklarını, özgürlüklerini veya itibarını korumak dâhil) belirtilen meşru bir amacın yerine getirilmesine uygun olmalıdır. İnsan Hakları Komitesi bu hükümlerin yorumlanması ve anlaşılması için kılavuz metinler yayınlamıştır. Bu hakları kısıtlayan yasalar, “Sözleşmenin hükümleri, amaçları ve hedefleri ile uyumlu olmalıdır” ve “Sözleşmenin ayrımcılık yapmama hükümlerini ihlal etmemelidir”.³⁵⁵ Bu tür önlemler çevrimiçi ve çevrimdışı platformlar için eşit derecede geçerlidir.³⁵⁶

B. İFADE, ÖRGÜTLENME VE BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ HAKLARINA GETİRİLEBİLECEK YASAL SINIRLAMALAR

Son yıllarda, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin kamusal alanda tartışılmasını, LGBTİ kişilerin hakları üzerine çalışan insan hakları savunucularının ve sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını ve bu konularla ilgili olayların kamusal tartışmalarını yasaklamak veya kısıtlamak isteyen çeşitli Devletlerde bunları sağlamak için genellikle “çocukların korunması” kisvesi altında kanunlar yürürlüğe konmuş

³⁵⁴Bkz. örneğin, 59/20 sayılı Genel Kurul kararı, ve Genel Sekreterin Demokrasi Üzerine Yönlendirme Açıklaması, erişmek için: www.un.org/democracyfund/sites/www.un.org.democracyfund/files/un_sg_guidance_note_on_democracy.pdf.

³⁵⁵İnsan Hakları Komitesi, 34 sayılı Genel Yorum (CCPR/C/GC/34), 2011, parag. 26; ayrıca bakınız, 22 sayılı Genel Yorum, 1994, parag. 8.

³⁵⁶İnsan Hakları Komitesi, 34 sayılı Genel Yorum (CCPR/C/GC/34), 2011, parag. 43; İfade özgürlüğü Özel Raportörü raporu (A/HRC/17/27), 2011.

veya önerilmiştir.³⁵⁷ Bu kanunlarda genellikle muğlak ifadeler kullanılmakta ve uluslararası hukukta yer alan ifade, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkının yanı sıra bilgi edinme hakkı keyfi olarak sınırlandırılmaktadır.³⁵⁸ Genellikle insan hakları savunucularının meşru çalışmalarını suç haline getirilmekte ve sivil toplum alanının küçülmesine uygun bir ortam oluşmasına ve kendilerini LGBT olarak tanımlayan ya da böyle algılanan gençler dâhil LGBT topluluğuna yapılan zulmün devam etmesine katkıda bulunmaktadır.³⁵⁹

Birleşmiş Milletler sözleşme organları ve özel mekanizmalar, sistematik olarak uluslararası insan hakları hukukunda yukarıda belirtilen kesin koşulları karşılamayan sınırlamaları reddetmekte ve söz konusu sınırlamaların diğer konuların yanı sıra herhangi bir güvenilir kanıta dayalı olmadığını, gerekli olmadığını, ayrımcı olduğunu ve uluslararası hukukta yer alan hakların ihlali olduğunu tespit etmektedir. Örneğin, özel mekanizmalar, Nijerya ve Uganda'da olduğu gibi aynı cinsiyetten kişilerin karşılıklı rızasına dayalı ilişkilerini suç haline getirmeyi genişleten kanunlar (ayrıca bkz. Bölüm III) ile birlikte Kırgızistan, Moldova Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Ukrayna'da sözde "anti-propaganda" kanunları ve bununla ilgili gelişmeler hakkında endişelerini dile getirmişlerdir.³⁶⁰ Fedotova/ Rusya davasında, İnsan Hakları Komitesi, sözde "reşit olmayanlar arasında eşcinsellik propagandası" için verilen bir mahkumiyetin ifade özgürlüğü ve hukukun eşit koruma hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir.³⁶¹ Nijerya'da Aynı Cinsiyetten Kişilerin Evlenme (Yasağı) Kanunu ile ilgili olarak, bir grup özel mekanizma, "LGBT kişilere psikososyal destek sağlayan örgütler, ayrımcılık olmadan herkes için insan haklarını savunanlar, ve HIV aktarımını önlemek için çalışanlar" üzerindeki olumsuz etkilerini de dikkate alarak kanundaki çoklu ve geniş kapsamlı ayrımcı hükümler ile ilgili endişelerini dile getirmiştir.³⁶²

³⁵⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 48; Kadınlara karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Kırgızistan hakkında Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/KGZ/CO/4), 2015, parag. 9, 10.

³⁵⁸ Diğerlerinin yanı sıra, ICCPR Madde 2, 19, 21, 22, 26 ve Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 2, 13, 15, 16, 17.

³⁵⁹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 48; Irina Fedotova - Rusya Federasyonu, İnsan Hakları Komitesi, 1932/2010 sayılı Açıklama (CCPR/C/106/D/1932/2010), 2012, parag. 10.8; İnsan Hakları Komitesi, Litvanya hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/LTU/ CO/3), 2012, parag. 8.

³⁶⁰ Bkz. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Birleşmiş Milletler Yüksek Komiseri'nin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 48; Özel mekanizmaların raporları (A/HRC/23/51), 2013, UKR 3/2012, s. 31, (A/HRC/25/74), 2014, MDA 4/2013, s. 51, RUS 3/2013, s. 23, RUS 4/2013, s. 40, (A/HRC/26/21), 2014, NGA 1/2014, s. 40, UGA 1/2014, s. 53, UGA 1/2013, s. 23, (A/HRC/27/72), 2014, KGZ 1/2014, s. 55.

³⁶¹ Irina Fedotova - Rusya Federasyonu, İnsan Hakları Komitesi, 1932/2010 sayılı açıklama (CCPR/C/106/D/1932/2010), 2012, parag. 10.8.

³⁶² Nijerya hakkında iddialar üzerine ortak mektup, NGA 1/2014, (A/HRC/26/21), 2014, s. 40.

Çocuk Hakları Komitesi, bu türden mevzuatların reşit olmayanları korumaktan uzak olduğunu ve “çocuklar ve LGBTİ ailelerin çocukları dâhil LGBTİ kişilerin damgalanmasına” ve “özellikle reşit olmayan LGBTİ hakları aktivistlerine karşı istismar ve şiddet de dâhil olmak üzere ülkenin LGBTİ topluluğunun hedefe alınmasına ve bu kişilere uygulanan zulmün devam etmesine” yol açtığını belirtmiştir.³⁶³

C. DİĞER AYRIMCI SINIRLAMALAR

Yasal sınırlamalara ek olarak, Devletler bazen “genel ahlaki korumak”, “çocukların haklarını korumak” ve “kamu düzeni” vb. amaçlarla LGBT kişilerin insan haklarını korumak üzere konuşan, bir araya gelen ya da örgütlenen kişi ve grupların örgütlenme, ifade ve toplantı özgürlüğü haklarına getirilecek başka sınırlamaları ortaya atar.

Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları bu tür gerekçeleri reddetmekte ve bu konuda ayrımcı mevzuatla ilgili endişelerine benzer endişeler dile getirmektedir (bkz. önceki kısım ve Bölüm III).³⁶⁴ Birleşmiş Milletler ve bölgesel insan hakları

³⁶³Çocuk Hakları Komitesi, Rusya Federasyonu hakkında Sonuç Gözlemleri (CRC/C/RUS/ CO/4-5), 2014, parag. 24-25.

³⁶⁴Bkz, Örneğin, İnsan Hakları Komitesi, Gürcistan hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/GEO/ CO/4), 2014, parag. 8; Nikolai Alekseev - Rusya Federasyonu, 1873/2009 sayılı açıklama (CCPR/C/109/D/1873/2009) 2013; Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları konusunda Özel

uzmanları ifade ve örgütlenme özgürlüğü konusunda yaptıkları ortak bir açıklamada, “LGBTİ kişilerin haklarına yönelik bu tür sınırlamaların genel ahlaki, toplum sağlığını veya savunmasız insanların refahını korumak için gerekli olduğu iddialarını kategorik olarak reddettiklerini” belirtmiştir.³⁶⁵ İnsan Hakları Komitesi, cinsel azınlıkların haklarını savunmak için düzenlenen bir toplantının yasaklanmasının “demokratik bir toplumda kamu güvenliği açısından gerekli olmadığı ve Sözleşmenin 21. maddesini ihlal ettiğini” tespit etmiştir.³⁶⁶

Doğrudan sansür, bilginin yayılmasının yasaklanması ve savunuculuğa, insan hakları savunucularına, sivil toplum örgütlerine ve barışçıl toplanmaya getirilen kısıtlamalar endişe uyandıran konular arasındadır.³⁶⁷ LGBTİ örgütlerinin tescil başvuruları reddedilmeye, değerlendirmeleri ertelenmeye ve tescilleri ayrımcı gerekçelerle geri alınmaya devam etmektedir.³⁶⁸ Siyasi ve sanatsal ifadeyi bastırmak amacıyla toplantılar, çalıştaylar ve kültürel etkinlikler düzenlemelerine izin verilmemektedir.³⁶⁹ Polis memurları, bazen personel ve destekçilerin gizliliğini ve güvenliğini tehlikeye atarak LGBT grupların ofislerine baskın yapmakta, personel ve gönüllüleri gözaltına almakta, taciz etmekte ve malzemelerine el koymaktadır.³⁷⁰

Moskova’daki LGBT onur yürüyüşlerinin yasaklanmasının ardından, İnsan Hakları Komitesi bu tür ihlallerle ilgili endişelerini dile getirmiş ve Rusya Federasyonu’nu “LGBT toplumu için barışçıl toplanma ve örgütlenme hakkının uygulamada teminat altına alınması amacıyla gerekli tüm önlemleri almaya”

Raportörün raporu (A/HRC/26/29), 2014, parag. 10, 27, 28, 30, 31, 44, 46, 55, 64; İnsan hakları savunucularına ilişkin Özel Raportörün raporları (A/HRC/31/55/Add.1), 2016, parag. 109; Kadınlara yönelik şiddet Özel Raportörü Raporu (A/HRC/4/34/Add.1), parag. 28, 29; İfade ve düşünce özgürlüğü Özel Raportörü raporları, (A/71/373), 2016, parag. 47, (A/HRC/29/32), 2015, parag. 1, 12; İşkence Özel Raportörü raporu (E/CN.4/2001/66), 2001, parag. 1153.

³⁶⁵Uluslararası ve bölgesel insan hakları uzmanlarının ortak beyanı, “Free expression and association key to eliminating Homophobia and Transphobia” (Mayıs 2014), www.ohchr.org/TR/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?adresinde=mevcut?NewsID=14602&LangID=E.

³⁶⁶Nikolai Alekseev - Rusya Federasyonu, No 1873/2009 (CCPR/C/109/D/1873/2009) 2013, parag. 9.6.

³⁶⁷Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 60; Hukuk dışı, yargısız veya keyfi infazlar Özel Raportörü raporu (A/HRC/20/22/Add.2), 2012, parag. 55; Terörizmle mücadelede insan hakları ve temel özgürlüklerin tanıtılması ve korunmasına ilişkin Özel Raportör raporu (A/64/211), 2009, parag. 21-27.

³⁶⁸Beyaz Rusya Özel Raportörü raporu (A/69/307), 2014, parag. 30; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 61.

³⁶⁹kültürel haklar Özel Raportör raporu, Rusya Federasyonu ziyaretinde,(A/HRC/23/34/Add.1), 2013, parag. 101-103; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 61.

³⁷⁰İşkence Özel Raportörü raporu (A/HRC/22/53/Add.4), 2013, parag. 162; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 61.

çağırmıştır.³⁷¹ Zambiya’da LGBT’ler, interseks kişiler ve seks işçileri konularında çalışan bir sivil toplum kuruluşunun kayıt sürecindeki gecikmelerle ilgili bir iddia mektubunda, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü Özel Raportörü şunları ifade etmiştir:

*Engender Rights Centre for Justice Derneğinin Zambiya’da LGBTİ kişilerin haklarını savunma, ayrımcılığa karşı çıkma ve savunuculuk amaçlı barışçıl etkinlikleri nedeniyle, dernek tescili için yapılan başvurunun fazla geciktirilerek değerlendirilmesi ve bu sebeplerden sonraki süreçte kaydin reddedilmesi endişe vericidir.*³⁷²

Sivil toplum aktörleri için destekleyici bir yasal çerçevenin bulunması hakların korunması için vazgeçilmez bir unsurdur. Mahkemeler, bu tür önlemlerin meşru, gerekli ve orantılı olup olmadığını ve uluslararası insan hakları normları ve standartlarıyla uyumlu olup olmadığını değerlendirmek için Devlet makamlarının sivil toplum örgütlerine karşı yaptırımlarını zamanında gözden geçirebilmelidir.³⁷³

D. SALDIRILARA VE TEHDİTLERE KARŞI KORUMA

Yasal ve diğer ayrımcı sınırlamalara ek olarak, LGBTİ savunucular ve ilgili konularda çalışanlar ayrıca cinsel şiddet, fiziksel saldırılar, tehditler, gözetimler, işkence ve kötü muamele ve bazı durumlarda, seslerini yükselttikleri için misilleme olarak cinayetle karşı karşıya kalırlar (ayrıca bkz. Bölüm I, II ve III).³⁷⁴ Bazı durumlarda, bu tür ihlallerle ilgili olarak yetkililerin eylemsizliği, bireylerin ve grupların ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullanmalarını engeller. Genel Sekreter, LGBTİ kişilerin insan haklarını korumak için Birleşmiş Milletler’deki savunuculukları nedeniyle insan hakları savunucularına ve ailelerine karşı uygulanan misilleme ve sindirmeler konusundaki endişelerini dile getirmiştir.³⁷⁵

³⁷¹ İnsan Hakları Komitesi Rusya Federasyonu hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/RUS/ CO/6), 2009, parag. 27.

³⁷² Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarına ilişkin Özel Raportör raporu (A/HRC/32/36/Add.3), 2016, parag. 137.

³⁷³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri’nin sivil toplum için güvenli ve elverişli bir ortam raporu (A/HRC/32/20), 2016, parag. 22.

³⁷⁴ İnsan hakları savunucuları Özel Raportörü, (A/HRC/16/44), 2011, parag. 37, 43, 85; (A/HRC/13/22/Add.3), 2010, parag. 49-51.; (A/HRC/13/22), 2010, parag. 49; (A/HRC/10/12), 2009, parag. 21, 65, 72, 74, 82. İfade ve düşünce özgürlüğü Özel Raportörü raporları, (A/HRC/17/27/Add.1), 2011, parag. 1654-1659 ve 2228-2231; (A/HRC/14/23/Add.1), 2010, parag. 485-505, 1018-1048, 2483-2489 ve 2093-2113;

³⁷⁵ Genel Sekreterin insan hakları alanında Birleşmiş Milletler, temsilcileri ve mekanizmaları ile işbirliği raporu (A/HRC/39/41), parag. 81.

LGBT örgütlerinin ofisleri vandalizm, hırsızlık ve kundaklamaların hedefi olmuştur³⁷⁶ ve bu tür olayların hızla soruşturulması nadirdir.³⁷⁷ Örneğin, Bosna-Hersek'te, kimliği belirlenemeyen kişiler 2008 ve 2014 yıllarında LGBTİ etkinliklerine karşı şiddet içerikli saldırılarda bulunmuştur. Her iki olayda da polis organizatörler ve katılımcıları koruyamamıştır.³⁷⁸ İnsan Hakları Komitesi, taraf Devletlerin, LGBT hakları savunuculuğunun yapıldığı bir gösterinin katılımcılarını başkalarından gelebilecek şiddete karşı koruma görevine sahip olduğunu vurgulamıştır.³⁷⁹

Örgütlenme ve toplanma özgürlüğü Özel Raportörü, Devletlerin, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ve özellikle de kendilerini koruyabilmeleri açısından en fazla risk altındaki gruplara mensup bireylerin haklarına ilişkin olarak idare ve kolluk görevlilerinin yeterince eğitilmelerinin sağlamasını tavsiye etmiştir.³⁸⁰

³⁷⁶ Özel mekanizmaların iletişim raporu (A/HRC/25/74) 2014, bkz. MKD 2/2013; (A/HRC/23/51), 2013, bkz. CRI 2/2012; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 61.

³⁷⁷ İnsan Hakları Özel Raportörü Beyaz Rusya raporu (A/69/307), 2014, parag. 86; İşkence Özel Raportörü raporu (A/HRC/22/53/Add.4), 2013, parag. 162; Haiti'deki insan haklarının durumu konusunda bağımsız uzman raporu (A/HRC/25/71), 2014, parag. 55; Fildişi Sahili'nde insan haklarının durumu konusunda bağımsız uzman raporu (A/HRC/26/52), 2014, parag. 33; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet konulu raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 61.

³⁷⁸ Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları Özel Raportörü raporu (A/HRC/26/29), 2014, parag. 46.

³⁷⁹ Nikolai Alekseev - Rusya Federasyonu, No 1873/2009 (CCPR/C/109/D/1873/2009) 2013, parag. 9.6.

³⁸⁰ Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları Özel Raportörü raporu (A/HRC/26/29), 2014, parag. 74.

İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörü, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği konularında çalışan insan hakları savunucuları da dâhil olmak üzere, sosyal ve kültürel normlara meydan okuyan, kalıp yargılara ve başkalarının belirlenmiş rollere uymayan veya toplumdaki güç yapılarına meydan okuyan savunucuların sıklıkla damgalandığını ve oldukları kişi ve yaptıkları şey nedeniyle toplumun tehditlerine ve saldırılarına maruz kaldıklarını belirtmiştir.³⁸¹ Devletlerin insan hakları savunucularını başkalarının tehditlerine karşı koruma yükümlülüğü, LGBTİ kişilerin haklarını savunanların özel ihtiyaçlarına ve durumuna uyarlanmalıdır.³⁸²

OLUMLU UYGULAMA

Botsvana — LEGABIBO Davası

Bir sivil toplum örgütü olan Botsvana Lezbiyenler, Geyler ve Biseksüeller Örgütü'nün (LEGABIBO) tescil başvurusu, Çalışma ve İçişleri Bakanlığı tarafından "herhangi bir yasadışı amaç veya huzura, refaha ve kamu düzenine uygunsuz ya da önyargılı herhangi bir amaç için kullanılmasının muhtemel olması gerekçesiyle" ve "Botsvana Anayasasının eşcinselleri tanımıyor" olması nedeniyle reddedilmişti. Botsvana Yüksek Mahkemesi ve Temyiz Mahkemesi bu iddiaları asılsız olmaları gerekçesiyle reddetti ve tescil yapılmamasının kanun dışı ve anayasaya aykırı olduğunu tespit etti. Temyiz Mahkemesi, LEGABIBO'nun tescil edilmemesinin, lezbiyen, gey ve biseksüel kişilerin Botsvana Anayasasınca korunan toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını ihlal ettiğini tespit etti.

E. ÇEVİRİMİÇİ SINIRLAMALAR

İfade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü haklarını korumak için devlet yükümlülükleri, çevrimiçi dâhil tüm bağlamlarda geçerlidir. İfade özgürlüğü Özel Raportörü, çevrim içi sansür, kitlesel ve hedefli gözetim ve veri toplama, sivil topluma dijital saldırılar ve çevrimiçi ifadeden kaynaklanan baskı ile ilgili endişelerini dile getirmiştir.³⁸³ Bunun LGBT kişilerin üzerinde belirli etkileri vardır: Örneğin, Özel Raportör, gözetimin diğer gruplara kıyasla cinsiyet ve cinsel azınlıklar üzerinde orantısız bir etkisi olduğunu vurgulamıştır. Raportör ayrıca, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle zulüm gören kişilerin düşünce ve ifade özgürlüğü haklarını kullanmalarına ve müdahale olmaksızın çevrimiçi tarama, okuma, görüş oluşturma ve bilgi paylaşımlarına izin vermek için,

³⁸¹ İnsan hakları savunucularının durumuyla ilgili Özel Raportörü raporu (A/HRC/31/55) 2016, parag. 27; ayrıca bkz., (A/70/217) 2017, parag. 65-67.

³⁸² A.g.e.

³⁸³ İfade ve düşünce özgürlüğü Özel Raportörü raporu, (A/HRC/29/32), 2015, parag. 1.

çevrimiçi güvenlik, gizliliğin korunması dâhil, şifreleme ve anonimliğin önemini vurgulamıştır.³⁸⁴ İnternette arama yapma, fikir geliştirme ve güvenli iletişim kurabilme, birçoğunun cinsiyet, din, etnik köken, ulusal köken veya cinsellik gibi kimliğin temel yönlerini keşfedebilmesinin tek yolu olabilir.³⁸⁵ Engelleme, filtreleme ve diğer çevrimiçi kısıtlamalar, uluslararası hukuka göre çevrimdışı kısıtlamalar³⁸⁶ ile aynı koşullara uymalıdır (ayrıca bu bölümdeki yasal ve diğer kısıtlamalara ilişkin kısımlara bakınız). Bunlar özellikle cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ya da LGBTİ kişilerin insan haklarıyla ilgili içerikleri engelleyebilir veya kısıtlayabilir.

F. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ÜZERİNDE FON KISITLAMALARI

Önceki kısımlarda belirtilen kısıtlamalara ek olarak, bazı Devletler de sözde “yabancı ajanlar” etkisinin engellenmesi için yurtdışından fon alan sivil toplum kuruluşlarına yasaklar getirmişlerdir.³⁸⁷ Derneğin fon ve kaynaklara erişebilmesi, örgütlenme özgürlüğü hakkının ayrılmaz ve hayati bir parçasıdır. Sivil toplum örgütlerinin etkin ve bağımsız çalışmaları, uzun vadeli planlama yapmaları ve gelişen durumlara uyum sağlamaları için ana faaliyetlerini yürütecekleri kaynakların sağlanması önemlidir.³⁸⁸ Sivil toplum örgütleri için fon ve kaynaklara erişime ilişkin damgalama ve gereksiz kısıtlamalar, genellikle örgütlenme özgürlüğü hakkını zayıflatma, her türlü eleştirinin bastırılması ve insan hakları ihlalleri konusunda hesap verme yükümlülüğünün olmamasını kapsamaktadır.³⁸⁹

Devletler, insan hakları eğitimi ve öğretimi, finansman ve bilgi teknolojisine erişim dâhil olmak üzere sivil toplumun kaynaklarını ve kapasitelerini güçlendirmek için olumlu bir göreve sahiptir.³⁹⁰ Bazı durumlarda, LGBT konularında çalışan sivil toplum örgütlerine (STÖ'lere) fon sağlanması, bu konularda verilen fonlara getirilen özel yasaklar ya da yabancı fonları yasaklayan yasalar yoluyla

³⁸⁴İfade ve düşünce özgürlüğü Özel Raportörü raporu (A/HRC/29/32), 2015, parag. 1 ve (A/HRC/32/38), 2016, parag. 57.

³⁸⁵A.g.e., parag. 12.

³⁸⁶İnsan Hakları Komitesi, 34 sayılı Genel Yorum (CCPR/C/GC/34), 2011, parag. 43.

³⁸⁷Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015, parag. 49; özel mekanizmaların iletişim raporu (A/HRC/25/74) 2014, bkz. RUS 3/2013 s. 23.

³⁸⁸Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü Özel Raportörü raporu (A/HRC/20/27), 2012, parag. 67-68; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin sivil toplum için güvenli ve elverişli bir ortam raporu (A/HRC/32/20), 2016, parag. 72.

³⁸⁹Bkz. barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü Özel Raportörü raporunda hükümetlerle yapılan yazışmalar ve alınan yanıtlara ilişkin gözlemler. (A/HRC/20/27/Add.3), 2012.

³⁹⁰İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörü raporu (A/HRC/31/55), 2016, parag. 43; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin sivil toplum için güvenli ve elverişli bir ortam raporu (A/HRC/32/20), 2016, parag. 64.

kısıtlanmıştır.³⁹¹ Bazı durumlarda ise bu tür kısıtlamalar STÖ'lerin kurulmasını ve işleyişini düzenleyen yasalarda olmamakla birlikte, idari uygulamalarda kendini göstermektedir.

Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü Özel Raportörü tarafından belirtildiği gibi kayıtlı veya kayıtsız tüm örgütler, örgütlenme özgürlüğünün bir parçası olarak bireyler, işletmeler, sivil toplum örgütleri, hükümetler ve uluslararası örgütler de dâhil yerel, yabancı ve uluslararası kurum ve kuruluşlardan fon ve kaynak arama, alma ve kullanma hakkına sahiptir.³⁹²

İnsan Hakları Komitesi, sivil toplum örgütlerinin yurtdışı fon talep etme kabiliyetini sınırlandıran yerel mevzuatın Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile tutarsızlığını belirterek kaygılarını dile getirmiş ve İnsan Hakları Konseyi oybirliğiyle Devletlere "insan hakları savunucularının çalışmalarını desteklemeyi amaçlayan potansiyel fon kaynaklarına ayırmacı olarak kısıtlama getirilmemesini sağlamak" ve "hiçbir kanunun kullanılan fonun kaynağı üzerinden insan hakları savunusunu amaçlayan etkinlikleri suç ya da gayri meşru haline getirmemesi" konularında çağrıda bulunmuştur.³⁹³

G. SONUÇ

Devletler, kişinin cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi veya cinsiyet özellikleri ne olursa olsun herkesin düşünce ve ifade özgürlüğünü, barışçıl toplanma ve örgütlenme haklarını - bu konularda çalışan insan hakları savunucuların hakları da dâhil - teminat altına almalı ve bu haklara getirilen sınırlamaların ayırmacı olmamasını ve uluslararası hukukta belirtilen koşullara uygun olmasını sağlamalıdır. Çevrimdışı haklar çevrimiçi ortam için de geçerlidir. Devletler, bu haklara ilişkin yasal sınırlamaları iptal etmeli, diğer kısıtlamaları kaldırmalı veya uygulamayı durdurmalı ve bu hakların kullanılmasına engel olan şiddet, tehdit ve gözdağı eylemlerinin önlenmesi veya etkili bir şekilde araştırılması ve cezalandırılması da dâhil olmak üzere bu hakları korumalıdır. Devlet, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri hakları ihlal edilenlere etkili ve hızlı bir çözüm sağlama yükümlülüğüne sahiptir.³⁹⁴

³⁹¹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayırmacılık ve şiddet raporu (A/HRC/29/23), 2015 parag. 49; özel mekanizmaların iletişim raporu (A/HRC/25/74), 2014, bkz. RUS 3/2013; Sağlık Özel Raportörü raporu (A/HRC/14/20/Add.1), 2010, parag. 344.

³⁹² Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü Özel Raportörü raporu (A/HRC/20/27), 2012, parag. 67-68 ve (A/HRC/23/39), 2013, parag. 8.

³⁹³ Bkz., örneğin, İnsan Hakları Komitesi, Azerbaycan hakkında Sonuç Gözlemleri (CCPR/C/AZE/CO/4), 2016, parag. 40; Venezuela (CCPR/C/VEN/CO/4), 2015, parag. 20; Rusya Federasyonu (CCPR/C/RUS/CO/7), 2015, parag. 22; ve İsrail (CCPR/C/ISR/CO/4), 2014, parag. 22; 22/6 sayılı İnsan Hakları Konseyi kararı.

³⁹⁴ Bkz. İnsan Hakları Komitesi, 31 sayılı Genel Yorum, parag. 15.

VI. SONUÇ

Önceki bölümlerde gösterildiği üzere, LGBTİ kişilerin şiddet ve ayrımcılığa karşı korunması, yeni hakların ve aynı şekilde yeni uluslararası insan hakları standartlarının oluşturulmasını gerektirmez. Birleşmiş Milletler'deki cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği hakkındaki siyasi tartışmaların tüm hararetine ve karmaşıklığına rağmen, hukuki açıdan konular basittir. Devletlerin LGBTİ kişileri insan hakları ihlallerinden koruma yükümlülüğü hâlihazırda yerleşmiştir ve bu yükümlülük, tüm Birleşmiş Milletler Üye Devletleri için bağlayıcıdır.

Bu yayın, Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları tarafından çıkarılan önemli kararlar, öneriler ve rehberlik bütününe atıfta bulunarak bu yasal yükümlülüklerin kaynağını ve kapsamını açıklamayı amaçlamaktadır. Devlet sorumluluklarını, ulusal eylemin en acil şekilde ihtiyaç duyulduğu beş temel alana ayırır: şiddete karşı koruma, işkenceyi önleme, ayrımcı yasaların yürürlükten kaldırılması, ayrımcılığın yasaklanması ve ayrımcılıkla mücadele ve ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğüne saygı gösterilmesi.

Bu yayınlı birlikte okunması gereken Özgür ve Eşit Yaşamak (*Living Free and Equal*) kitabında vurgulandığı gibi, birçok devlet, bu alanların her birinde insan hakları korumasını güçlendirmek için kararlı bir çaba sarf etmiştir. Ayrımcılığı yasaklayan, nefret suçlarını cezalandıran, trans kişilerin cinsiyet kimliğinin yasal olarak tanınması için basit idari usullerin geliştirilmesi ve eşcinsel ilişkilerin tanınmasını sağlayan kanunlar dâhil bir dizi yeni kanun ve politika kabul edilmiştir. Polis, hapishane personeli, öğretmenler, sosyal çalışmacılar ve diğer personel için eğitim programları geliştirilmiştir ve birçok okulda zorbalıkla mücadele girişimleri uygulanmıştır.

Bununla birlikte, çoklu ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya olan interseks kişiler, trans kişiler, lezbiyen ve biseksüel kadınlar dâhil bazı nüfus gruplarının ve çoklu ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya olan LGBTİ kişilerin haklarına gereken önemin verilmesi gecikmektedir ve acilen bu konulara daha fazla odaklanılması gerekmektedir. Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri olarak tanımlanan bu temeller, ayrımcılık ve şiddetin farklı fakat kesişen temelleri olarak ele alınmalıdır. Önümüzdeki yıllarda, önyargılarla yüzleşmek ve tüm ülkelerdeki LGBTİ kişileri şiddet ve ayrımcılığa karşı korumak için çok daha fazla şey yapılması gerekiyor. OHCHR, bu yayınlı, ister Birleşmiş Milletler, bölgesel örgütler, hükümetler, parlamentolar, yargı, ulusal insan hakları kurumları ister sivil toplum bakış açısından olsun, değişim için çalışan herkes için pratik bir kaynak olarak bu amaca katkıda bulunabileceğini umuyor.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN İNSAN HAKLARI ÜZERİNE HAZIRLADIĞI DİĞER KAYNAKLAR

- Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılıkla mücadele üzerine OHCHR internet sitesi. Ulaşmak için: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBT.aspx.
- Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı koruma üzerine çalışan Birleşmiş Milletler Bağımsız Uzmanı: www.ohchr.org/EN/Issues/SexualOrientationGender/Pages/Index.aspx.
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin bireylere cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri temelinde uygulanan ayrımcılık ve şiddet konularında İnsan Hakları Konseyine verdiği raporlar. Ulaşmak için: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBTUNReports.aspx.
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin insan hakları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konusunda kararları. Ulaşmak için: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBTUNResolutions.aspx.
- İnterseks kişilere karşı İnsan Hakları İhlallerinin Sonlandırılması Konulu OHCHR Uzman Toplantısı ve İnterseks Kişilerin İnsan Hakları Hakkında Bilgi Notu, Eylül 2015. Ulaşmak için: www.ohchr.org/TR/NewsEvents/Pages/Astepforwardforintersexvisibility.aspx ve www.unfe.org/learn-more/.
- LGBTİ kişilere karşı şiddet ve ayrımcılığa son verme konusunda Birleşmiş Milletler ortak beyanı. Eylül 2015. Ulaşmak için: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/JointLGBTstatement.aspx.
- Bireylere Karşı Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadelede Birleşmiş Milletler'in Rolü — Birleşmiş Milletler kuruluşlarının çalışmalarına program düzeyinde genel bakış (yıllık olarak güncellenir). Ulaşmak için: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LGBTUNSystem.aspx.
- Özgür ve Eşit Yaşamak: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks kişilere karşı şiddet ve ayrımcılıkla mücadeleye dair Devletler ne yapıyor? Ekim 2016. Ulaşmak için: www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/LivingFreeEqual.aspx.
- Birleşmiş Milletler Özgür ve Eşit kampanyası. Ulaşmak için: www.unfe.org.
- Birleşmiş Milletler Özgür ve Eşit kampanyası belgeleri, Ulaşmak için: www.unfe.org/learn-more/.

